

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน
Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy
in the Northern Region

โดย

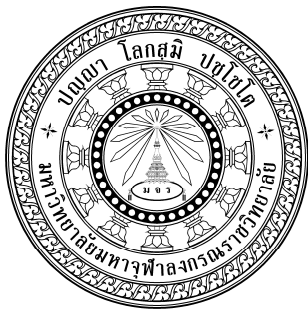
ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2559

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759070

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน
Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy
in the Northern Region

โดย

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

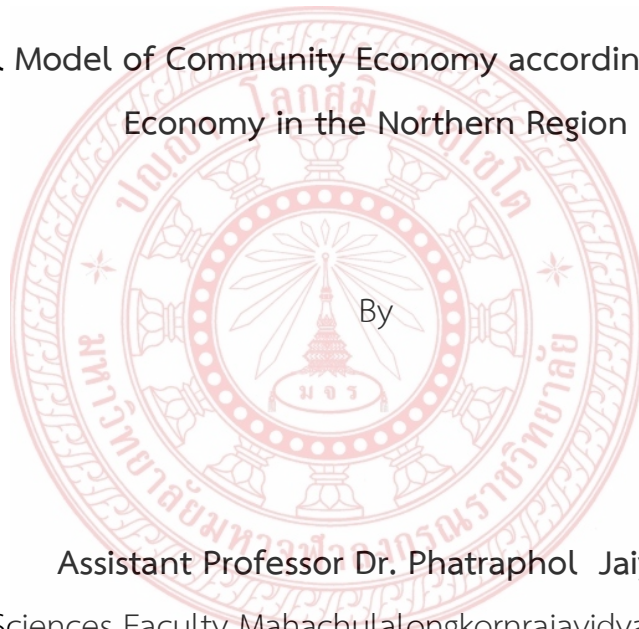
MCU RS 610759070

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Practical Model of Community Economy according to Sufficiency
Economy in the Northern Region

By

Assistant Professor Dr. Phatraphol Jaiyen

Social Sciences Faculty Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2559

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759070

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน
ผู้วิจัย	: ผศ. ดร. ภัทรพล ใจเย็น
ส่วนงาน	: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: ๒๕๕๙
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยมีชื่อว่า “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน (๒) เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(๓) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก(In Depth-Interview) จากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนในเขตภาคเหนือตอนบนและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

จากการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนโดยการสัมภาษณ์ จากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนในเขตภาคเหนือพบตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน การสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน” โดยมีรูปการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนประกอบด้วย 4 รูปแบบที่ 1. การลดราย 2. จ่ายเพิ่มรายได้ 3. การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน 4. การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

๒. แนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1) ด้านบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มต้องการศึกษาอบรมและดูงานด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ 2) ด้านงบประมาณ พบว่า มีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและต้องการให้มีการระดมทุนภายในกลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรองและให้เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการ 3) ด้านวัสดุ

อุปกรณ์สถานที่พบว่า มีความต้องการวัสดุ อุปกรณ์ที่มีมาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอ ต่อความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม ให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) ด้านการบริหารจัดการพบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความต้องการอบรมการบริหารจัดการ ด้านการผลิต การตลาด การบรรจุหีบห่อ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ 5) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กรรมการและสมาชิกมีความ ต้องการอบรมพัฒนาการทำงานเป็นทีมและเทคนิคการทำงานต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓) ผลศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน 1) ด้านบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม 2) ด้านงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งสาเหตุมาจากต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก และต้องจ่ายค่าวัตถุดิบและแรงงานด้วยเงินสด 3) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า กลุ่มทอผ้าต้องนำวัตถุดิบเข้าจากภายนอกและมีราคาสูงไม่สามารถ ควบคุมคุณภาพวัตถุดิบได้ 4) ด้านการบริหารจัดการ การบริหารการเงินและบัญชี พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ชอบสร้างนิสัยบริหารการเงินและทำบัญชี แสดงรายการรับรายจ่ายเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับแสดงต้นทุนที่แท้จริง 5) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า คณะกรรมการสมาชิกขาดการมีส่วนร่วมการทำงานเป็นทีมและเทคนิคในการทำงานร่วมกัน

Research Title : Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region

Researcher : Asst. Prof. Dr. Phatraphol Jaiyen

Department : Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : 2559/2016

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research are (1) to study the practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region (2) to study the guidelines of scholars in practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region (3) to study the problems and obstacles of practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region. This research is a qualitative research by in depth interview from community leaders, local scholars and people in the Northern region and to use for descriptive data analysis.

The Findings of the Research were as follows :

From the study of practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region research by in depth interview from community leaders, local scholars and people in the Northern region as following :

1) The practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region was to create the job and career for local economy development for sustainability including setting the social welfare to every one in the community by having the model of local economy development for solving the poverty problem that consisted of 4 models such as 1. to reduce the expenditure, 2.

to increase the income, 3. to promote the potential of local economy group, 4. to manage the local economy.

2) The guidelines of scholars in practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region were 1) the personnel, found that the committee and group members would like to have the training and management academic tour, 2) the budgeting , found that would like to have the fund supporting from public and private sectors and to have the fund raising as the reserve money for having the liquidity for management , 3) the materials and places , found that would like to have the sufficient and standard materials to the demand of members within the group for using efficiently, 4) the management, found that committee and group members would like to have the training for management, production, marketing, packaging and to design the products, 5) the participation, found that committee and members would like to have the training for teamwork development and working techniques for more efficient work.

3) The problems and obstacles of practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region were 1) the personnel, found that some group members do not have the participation for production and group activity due to the members do not realize the benefit of group, 2) the budgeting , found that they lack of the fund supporting that causes of the demand for materials purchasing from other areas and to pay the raw material and labour costs with the cash, 3) the materials and places , found that the textile sewing group demand the raw material from other areas with high cost that can not control the raw material quality, 4) the management, found that the majority of members do not create the habit for financial and account management for showing the income and expenditure as the real cost, 5) the participation, found that committee and members lack of teamwork and co-working techniques.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยทุกท่านที่ให้คำแนะนำและชี้แนะในการทำวิจัยครั้งนี้

นอกจากนี้ ขอบขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เมตตาอนุเคราะห์ในการตรวจและให้ คำปรึกษาในการทำวิจัยในครั้งนี้ หากไม่มีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ งานวิจัยนี้ก็อาจลุล่วงสำเร็จได้แน่นอน

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณต่อคณะบดีคณะสังคมศาสตร์และคณะอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของ คณะสังคมศาสตร์ทุกท่านที่เสนอแนะและช่วยเหลือในการทำวิจัย นอกจากนี้ขอขอบคุณทุกหน่วยงาน ประชาชน ชาวบ้าน เจ้าของธุรกิจชุมชน ประชาชนในจังหวัดภาคเหนือตอนบนที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดีเยี่ยม

ผศ. ดร. ภัทรพล ใจเย็น

๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ค)
กิตติกรรมประกาศ.....	(จ)
สารบัญ.....	(ฉ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดวิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise – SMCE).....	๘
๒.๒ การส่งเสริมและพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจชุมชน.....	๑๗
๒.๓ หลักสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา.....	๒๓
๒.๔ หลักธรรมที่ส่งเสริมสัมมาชีพ.....	๒๘
๒.๕ หมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง.....	๔๕
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง.....	๕๒
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชน.....	๕๘
๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน.....	๖๔
๒.๙ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน.....	๗๐

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๔
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๗๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๕
๓.๕ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๖
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๘
๔.๑ ผลการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน.....	๗๘
๔.๒ ผลการศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	๘๓
๔.๓ ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน.....	๙๒
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย.....	๑๐๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	๑๐๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๕
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๑๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๑๑
บรรณานุกรม	๑๑๔
ภาคผนวก	๑๒๑
แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๒๒
ประวัตินักวิจัย	๑๒๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาแนวทางการดำเนินชีวิต แนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถ ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระดับภูมิคุ้มกัน ใน ตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของ คนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดี ประเทศไทย ถือว่าภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและเป็นอาชีพพื้นฐานของประเทศ และเป็น เครื่องกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มอาชีพ เกษตรกรรมนั้น เป็นกลุ่มที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ความยากจนในภาพรวมของ ประเทศยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ ๘๔.๒

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ทรงดำรัสไว้ว่า

“ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรา พออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอกับ ตัวเอง อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้ หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของ ตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเอง สำหรับ ครอบครัวอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ ขายในที่ไม ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะ ล้าสมัย เพราะว่าคนอื่นเขาต้องการมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เป็นเศรษฐกิจการค้าไม่ใช่เศรษฐกิจ

ความพอเพียง รู้สึกไม่หรรษา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า การผลิตที่พอเพียงทำได้... รู้ว่า ท่านทั้งหลายกำลังกลุ้มใจในวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่มียีนน้อยจนกระทั่งคนที่มีเงินมาก แต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนกลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะมีเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือนร้อน แต่ว่าถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้... นี่เป็นเรื่องของการแก้ไขวิกฤตการณ์ แต่ว่าผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่อาจจะไม่ค่อยพอใจ มันต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือใช้เครื่องมือที่ไม่หรรษา อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นต้องถอยหลัง เพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไปและถ้าไม่ทำอย่างที่ว่า ก็จะแก้วิกฤตการณ์นี้ยาก ”

ชุมชนเป็นฐานการผลิตภาคครัวเรือนที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจมหภาคของประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมการทางเศรษฐกิจภาคการเกษตรวิสาหกิจชุมชนและภาคบริการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมาช้านานในรูปแบบของการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนในรูปแบบต่างๆเพื่อประกอบสัมมาชีพซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากชุมชนมีความพร้อมมูลทั้งทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรบุคคลตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นอันเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนและชุมชนให้สามารถจัดการตนเองภายในชุมชนได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

แต่เนื่องจากปัจจุบันเกิดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและสังคมจึงทำให้ประชาชนที่ประกอบสัมมาชีพในชุมชนพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจจากภาคแรงงานและภาคอุตสาหกรรมเป็นหลักเนื่องจากขาดการส่งเสริมสนับสนุนและให้การช่วยเหลือในด้านประกอบอาชีพที่เป็นระบบจึงเป็นเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นฐานเพื่อมาประกอบอาชีพในเมืองหลวงจนสัมพันธ์กับสภาพการณ์ล่มสลายของชุมชนและระบบเศรษฐกิจของชุมชน

เมื่อรัฐได้มีนโยบายจัดตั้งหน่วยงานขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรสัมมาชีพชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพจัดหาทุนในการส่งเสริมอาชีพตลอดจนประสานความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรภาคธุรกิจ ในลักษณะภาคียุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาให้เกิดสัมมาชีพชุมชนโดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้งผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติจริงอันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในการส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยในการผลิตการจัดตลาดและการให้คำปรึกษาหรือให้ความช่วยเหลือทางวิชาการเพื่อการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่องเป็นระบบให้เกิดการเพิ่มรายได้การพึ่งพาในระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นสำคัญสอดคล้องกับวิถีของชุมชนอันจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะพัฒนาพลเมืองและชุมชนให้เข้มแข็งมีความสามารถในการจัดการตนเองพึ่งพาตนเองตลอดจนทำให้เศรษฐกิจและสังคมไทยเติบโตอย่างมีคุณภาพและมีการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างทั่วถึงและยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับ นพ.ประเวศ วะสี ได้ชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันประเทศไทยเกิดความเหลื่อมล้ำมหาศาลส่งผลต่อปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและ

การเมืองอย่างแก็งไม่ตักจึงเสนอให้หันกลับมาเข้าใจ “ภูมิสังคม” ของประเทศไทยแล้วพัฒนาเศรษฐกิจ จากฐานทรัพยากรและฐานวัฒนธรรมของเรา “จะหายจนหมดประเทศและอาจถึงกับรวยแบบไม่รู้โรย ก็ยังได้” โดยได้เสนอยุทธศาสตร์๓ประการเพื่อแก้วิกฤตเศรษฐกิจคือ (๑) ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจติด แผ่นดิน (๒) ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรมและ (๓) ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี “เศรษฐกิจติดแผ่นดิน” ว่าหมายถึง “การสร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่ของคนทั้งแผ่นดินโดยเน้นที่ เศรษฐกิจทรัพยากรของแผ่นดิน” และยังได้อธิบายต่อว่าการมีเป้าหมายสัมมาชีพเต็มพื้นที่กับ เป้าหมายจีดีพีอย่างเดียวนั้นต่างกันเพราะสัมมาชีพนั้นหมายถึงอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองไม่ เบียดเบียนผู้อื่นไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้สัมมาชีพจึงเป็นทั้งการพัฒนา เศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและศีลธรรมพร้อมกันไปการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่เป็นปัจจัยให้เกิดความ ร่มเย็นเป็นสุขและศีลธรรมและเมื่อคนทั้งประเทศหายจนจะมีอำนาจซื้อจะทำให้เศรษฐกิจข้างบน ตั้งอยู่บนฐานที่มั่นคงสถานการณ์ปัจจุบันสังคมไทยกำลังประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาจึงมีหลักธรรมที่สอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความ มั่นคงทางเศรษฐกิจมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกินให้สามารถพึ่งตนเองได้เศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ยึดทางสายกลาง ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ตกเป็นทาสอบายมุขวัตถุ นิยมและบริโภคนิยม^๑

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) ได้มุ่งเน้นการ พัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประชากรของประเทศ โดยมุ่งให้คนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพของคนพึ่งปรารถนาจะต้องทำให้ทุกคนได้รับการ พัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ จึงจะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และทำให้การพัฒนา ประเทศมีความสมดุลก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาให้ทุกคนได้รับการพัฒนา ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ การประกอบอาชีพ และมีความสามารถในการ ดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็ง องค์กรครัว ชุมชน และสังคมไทย(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , ๒๕๕๔)^๒

^๑กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **แผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พุทธศักราช ๒๕๐๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๑๓.

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๐). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙**. วันที่ค้น ข้อมูล ๑ มีนาคม ๒๕๕๕, เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid๓๙๕>

เศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการทางพุทธศาสนา หมายความว่า ทางสายกลาง เป็นหลักของการทำเศรษฐกิจเพื่อพออยู่พอกินและรู้จักพออย่างสมเหตุผล นั่นคือ การผลิตไม่ตั้งอยู่บนความโลภหรือความอยากร่ำรวย แต่เป็นไปเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้ และมีคุณค่าทางสายกลางในที่สุดจะนำมาสู่ความสุข หรือสภาวะของผู้ปฏิบัติหรือกลุ่มประชาชนผู้ผลิต หลักการที่สอง เป็นเรื่อง ประสิทธิภาพ หมายถึงการทำเศรษฐกิจที่ใช้หลักวิชาการและทรัพยากรอย่างสมเหตุผลที่ทำให้ธุรกิจอยู่ได้ เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน และตั้งอยู่บนความไม่ประมาท การมีสติและใช้เหตุผลย่อมเป็นหลักประกันสำคัญว่า ผู้ปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่เดือดร้อน หรือสามารถพึ่งตนเองได้ดี และหลักคุณธรรม เป็นหลักของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ที่อยู่ด้วยความรักสามัคคีและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิถีดำเนินชีวิตและประกอบกิจการ ที่ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความสุขจากการผลิต และใช้สิ่งจำเป็นหรือมีคุณค่าต่อชีวิต โดยไม่มีเป้าหมายหลักที่ความร่ำรวยจากการขายผลิตภัณฑ์ เพราะความสุขนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง และทรัพยากรที่มีและเหลืออยู่ได้คุ้มค่า ตามเป้าหมายสำคัญมี ๔ อย่างคือ ๑. เพื่อผู้บริโภค ๒. เพื่อชุมชน ๓. เพื่อกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งเป็นการช่วยลดค่าครองชีพจากการต้องซื้อสินค้านั้น ๆ หรือสินค้าใกล้เคียงจากตลาดในหรือนอกชุมชน และ ๔. เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบไปด้วย ๙ จังหวัด ซึ่งประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน น่าน เชียงราย พะเยา แพร่ อุตรดิตถ์ และ ลำปาง ก็ประสบปัญหาเศรษฐกิจเช่นกันในหลาย ๆ ด้าน เป็นต้น ปัญหาเสพติด ปัญหาการทำอะไรเลือนลอย ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

จากปัญหาและความสำคัญต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสมควรที่จะทำการศึกษา เรื่องรูปแบบการประยุกต์แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพี่น้องประชาชนชาวภาคเหนือตอนบน การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละจังหวัดในภาคเหนือตอนบน จนสามารถผสมผสานและประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทุนทางสังคม (Social capital) ที่มีอยู่แล้วมากำหนดอนาคตของชุมชนและประชาชนในภาคเหนือตอนบนที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน รวมถึงประชาชนมีความสุขในวิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ แนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีอะไรบ้าง

๑.๓.๓ ปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนมีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” (Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region) นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของเนื้อหาเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน วิธีคิดและแนวทางของปราชญ์ชุมชนในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยเรื่อง เรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” (Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region) ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการวิจัยได้แก่ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือตอนบนในสี่จังหวัด คือ ลำปาง แพร่ เชียงรายและจังหวัดพะเยา เท่านั้น

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการบทความ ตำรา หนังสือ และสิ่งพิมพ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง แพร่ เชียงราย พะเยา การศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/องค์กรละ ๒-๓ ราย เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน เพื่อให้เห็นการประยุกต์หลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ๑ ปี (นับตั้งแต่ได้รับอนุมัติแผนงานวิจัย)

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

การพัฒนา หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคง มีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือ ให้มีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ทุนของชุมชน ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่ทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก พึ่งแรงงานในครอบครัวยุคใหม่พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขาย ก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในชุมชนระดับตั้งแต่ ครอบครัวยุคใหม่ ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ภาคเหนือตอนบน หมายถึง จังหวัดภาคเหนือตอนบนประกอบด้วย ๙ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ อุดรดิษฐ์ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ เชียงราย และ พะเยา ในการศึกษาวิจัยใน

ครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะ ๔ จังหวัดของภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดลำปาง แพร่ เชียงราย พะเยา เท่านั้น

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

๑.๖.๑ ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๑. ๖.๒ ทราบถึงแนวทางของปราชญ์ในการการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในภาคเหนือตอนบน

๑. ๖.๓ ทราบถึงแนวคิดการสร้างรูปแบบ องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงทุกมิติ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม องค์กรต่าง ๆ

๑. ๖.๔ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน หรือสถาบันการศึกษา องค์กรในชุมชนนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเนื่อง

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise – SMCE)

๑.๑ ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษา แนวคิด และความหมายของวิสาหกิจชุมชน จากผู้ทรงคุณวุฒิ นักการศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้คำอธิบายไว้หลายท่าน ดังจะนำมากล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ศิริณา จิตต์จรัส และคนอื่นๆ^๑ ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กลุ่มหรือชมรมที่เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรบุคคลในครัวเรือนเกษตรกร หรือบุคคลทั่วไปซึ่งประกอบด้วยสมาชิกอย่างน้อย ๕ คน ได้ประกอบธุรกิจร่วมกันในด้านเกษตรกรรม หรือการแปรรูป เกษตรกรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตร กิจกรรมอุตสาหกรรม บริการงานฝีมือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และหรือการฟื้นฟูการประกอบอาชีพ

อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์ (อ้างถึงใน วิชิต นันทสุวรรณ)^๒ ได้อธิบายไว้ว่า “วิสาหกิจชุมชน” เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรผลผลิตธรรมชาติหรือสร้างผลิตภัณฑ์โดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมีหลักการคิดที่สำคัญคือ การสร้างความหลากหลายของผลผลิต และผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อ การบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้แก่ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสังคม สมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่รวมกันในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุด และเอาเปรียบผู้บริโภค

เสรี พงศ์พิศ^๓ ก็ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” ไว้คล้าย ๆ กัน หมายถึง การประกอบอาชีพขนาดเล็ก ขนาดจิ๋ว ที่ชุมชนหรือองค์กรชุมชนร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดการทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง อาจเป็นการผลิต การแปรรูป การจัดการตลาดตลอดทั้งการเกษตร อุตสาหกรรม การบริการ การท่องเที่ยว สุขภาพ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการออมทรัพย์ และการจัดสวัสดิการชุมชน นับว่าสอดคล้องกับนิยามของกรมส่งเสริม การเกษตรที่ได้นำเสนอยุทธศาสตร์ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

^๑ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการการจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่น และชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด (Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนา และกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๗). หน้า ๔๖.

^๒อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี. (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการจัดการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ๒๕๔๘). หน้า ๑๖.

^๓เสรี พงศ์พิศ. ร้อยคำที่ควรรู้. (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์. ๒๕๔๗). หน้า ๑๓๒.

กรมส่งเสริมการเกษตร^๔ ได้อธิบายความหมายของ “วิสาหกิจชุมชน” คือ การประกอบอาชีพเพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเอง และความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคล จัดทำขึ้นเพื่อสร้างรายได้ด้วยการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน (ตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศ) จากที่นำเสนอทั้งหมดนี้ จะเห็นว่ามีความหมายและแนวคิดที่สอดคล้องกัน ดังจะเห็นได้จาก พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ดังนี้

ความหมายของ “วิสาหกิจชุมชน” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีดังนี้ “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคล ในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเอง ของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรม ใด ๆ ร่วมกันจนสามารถสร้างรายได้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หรือผลผลิตทางการเกษตรตลอดทั้งการจัดการบริหาร หรือการจัดการทางการตลาด โดยพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนหรือร่วมกับชุมชนอื่น ซึ่งจะเห็นว่าเป็นการส่งเสริม หรือสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนรู้จักสร้างรายได้ สร้างฐานะ และดำรงชีพได้ด้วยตนเอง โดยรู้จักจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งที่เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนนั่นเอง

๑.๒ ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

ศิริณา จิตต์จรัส^๕ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน๖ประการ คือ

๑. ชุมชนเป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ
๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
๓. ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก
๔. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน

^๔กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

^๕ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่น และชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด(Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนา และกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๗). หน้า ๔๖.

๕. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล

๖. มีการเป็นตัวเองของครอบครัว และชุมชนเป็นเป้าหมาย

วิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการเล็กๆ เพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชน ในชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน ผสมผสานกับความรู้สากล วิสาหกิจชุมชนฐานเศรษฐกิจของสังคม สังคมมีฐานเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงย่อมมีความเข้มแข็ง เช่น เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วมีลักษณะเศรษฐกิจเหมือนสามเหลี่ยม ที่มีฐานอยู่บนวิสาหกิจชุมชน (SMEC) และวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ซึ่งมีสัดส่วน มากกว่าร้อยละ ๘๐- ๙๐ ของเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้การบริโภคในประเทศเป็นฐานที่ใหญ่และมั่นคง คือ ผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศมากกว่าการส่งออก

เสรี พงศ์พิศ^๖ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน อาจแบ่งเป็นขั้นตอนการพัฒนาตามลำดับใน “แนวคิด” ดังนี้ คือ ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ระดับชุมชน และเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง ระดับธุรกิจ คือ วิสาหกิจ ชุมชนแบบความก้าวหน้า วิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเพื่อทดแทนการพึ่งภายนอก พัฒนาผลผลิตและทรัพยากรและการบริการถือเป็นการพัฒนาแนวนอนซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแผนแม่บทชุมชน ถ้าชุมชนใดพัฒนาโดยไม่มีแผนคอยแต่จะลอกเลียนแผนชุมชนอื่น จะไม่มีการสร้างสรรค์จากความคิดของชุมชนเองและไม่พัฒนาตามศักยภาพของชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร^๗ ก็ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชน ว่าเป็น การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งพาตนเอง และความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน คำว่า “ทุนชุมชน” ไม่ได้หมายถึงทุนเงินตราเพียงอย่างเดียวแต่ครอบคลุมถึง คน ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตของชุมชน การประกอบการในรูปวิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการที่เชื่อมโยงการผลิตทางการเกษตร การแปรรูปและการตลาดของชุมชนเข้าเป็นกระบวนการเดียวกัน ไม่แยกส่วนและแบ่งบทบาทให้กับกลุ่มคนที่มีทักษะหรืออาชีพเฉพาะที่แตกต่างกัน

ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือการฟื้นฟูและพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ถูกทำลายจากการพัฒนาที่ผ่านมา โดยการพัฒนานั้นให้เป็น ผู้ประกอบการวางแผนประกอบการบนพื้นฐานของ “ทุนชุมชน” และเชื่อมระบบ เชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายๆกิจกรรมให้อยู่ในกระบวนการเดียวกัน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางวิสาหกิจชุมชนก็มีระดับ คือ การสร้างผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ เพื่อการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน สร้างผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ เพื่อพอเพียงกับความต้องการระดับชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองสังคมภายนอกชุมชนในระดับก้าวหน้า ซึ่งจะไปสอดคล้องกับนโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ของรัฐบาล

^๖เสรี พงศ์พิศ. **ร้อยคำที่ควรรู้**. (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์. ๒๕๔๗). หน้า ๘๔.

^๗กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗. “**ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน**”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

๑.๓ องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์^๔ ได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ที่ถือเป็นองค์ประกอบหลักมีอยู่ทั้งหมด๗ประการ คือ

๓.๑ ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ เองอย่างไรก็ดีคนข้างนอกชุมชนอาจมีส่วนร่วมหรือถือหุ้นได้ เพื่อการมีส่วนร่วม และร่วมมือให้ความช่วยเหลือแต่ไม่ใช่ผู้ถือหุ้นใหญ่จนชุมชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

๓.๒ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

๓.๓ ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่ลอกเลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

๓.๔ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐาน “ทุน” ที่สำคัญเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยประยุกต์ ให้ทันสมัยผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากแหล่งอื่น

๓.๕ ดำเนินการแบบบูรณาการไม่ใช่ทำตามแบบ “โครงการเดี่ยว” คล้ายกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่จะเป็นการทำงานแบบ “วนเกษตร” คือ หลาย ๆ กิจกรรมผสมผสานผลึกพลัง (Synergy) และเกี่ยวคู่กัน (Cluster)

๓.๖ การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหากไม่มี การเรียนรู้ ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่ได้มีการคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะไม่มีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่อยู่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด

๓.๗ การพึ่งตนเอง เป็นเป้าหมายอันดับแรก และสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าผิดจากนั้นก็คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจชุมชนที่มีเป้าหมายเพื่อหวังกำไร คือกระตุ้นให้คิดว่าต้องทำให้เกิดกำไรก่อนที่จะคิดว่าทำให้อยู่รอด ไม่มีการพัฒนาเป็นขั้นตอนไม่ทำให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาธุรกิจ

ดังนั้น เป้าหมายที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน ก็อาจพอที่จะสรุปได้ คือ ทำวิสาหกิจชุมชนอย่างไรให้ “รอด” และทำอย่างพอเพียง เอาวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญทำอย่างไรจึงจะมีความสุขในสิ่งที่ไม่ใช่เพื่อหวังให้ได้กำไรสูงสุด โดยเน้นที่ ความร่วมมือกัน และเน้นที่ทุนของชุมชนซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย ที่ไม่ใช่เงินหรือทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียว มุ่งที่ตลาดชุมชน ตลาดท้องถิ่น

^๔ อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี. (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการจัดการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ๒๕๔๘). หน้า ๔.

๑.๔ ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

ศิริณา จิตต์จรัส และคนอื่น ๆ^๙ ได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน ออกเป็น ๒ ประเภทหลัก ๆ คือ

๑. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน คือ ผลิตเพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่น มีอยู่ ๕ อย่าง คือ ข้าว อาหารสมุนไพร ของใช้ (แชมพูสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างผ้า สบู่) ปุ๋ย ซึ่งชาวบ้านทั่วไปสามารถทำเองได้เพราะเป็นของจำเป็นต้องกินต้องใช้ในชีวิตประจำวัน มีมูลค่าเกินครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของแต่ละครัวเรือน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะซื้อกินและซื้อใช้เกือบทั้งหมด

๒. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ วิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางอย่างมีสูตรเฉพาะ หรือมีคุณค่าดีได้มาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ เช่น สินค้าประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

กรมส่งเสริมการเกษตร^{๑๐} ก็ได้จำแนกประเภทของวิสาหกิจชุมชน ไว้ มี ๓ ประเภท คือ

๑. วิสาหกิจชุมชนทดแทนการพึ่งภายนอกชุมชน หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เน้นการลดรายจ่ายของเกษตรกร และชุมชน

๒. วิสาหกิจชุมชนพัฒนาผลิตและทรัพยากร หมายถึง ชุมชนผลิตสินค้าทาง การเกษตร และมีการประกอบการเพื่อนำผลผลิตและทรัพยากรมาสร้างผลิตภัณฑ์

๓. วิสาหกิจชุมชนบริการ เป็นการประกอบการที่มีทักษะ ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้บริการกับเกษตรกรในครอบครัว ชุมชน และบุคคลทั่วไป

เสรี พงศ์พิศ^{๑๑} ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการว่า วิสาหกิจ ชุมชนมีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ชุมชนดำเนินการเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นอันดับแรก แต่ก็สามารถดำเนินการสัมพันธ์กับตลาดได้ ถ้าหากมีเหลือกินเหลือใช้ได้เรียนรู้การจัดการซึ่งต้องเข้าสู่ระบบตลาดและการแข่งขัน ใช้ความเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายของตนให้เป็นประโยชน์ในทางธุรกิจ (Competitive Advantage) รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังที่ทำกันในนามของ โอท็อป OTOP (one tampon one product) หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

วิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองในครอบครัวในชุมชนในเครือข่ายเป็น การประกอบการแบบพื้นฐาน เป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน หากเกิดปัญหาในวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าก็

^๙ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่น และชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด(Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนา และกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๗). หน้า ๔๙.

^{๑๐}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

^{๑๑}เสรี พงศ์พิศ. ร้อยคำที่ควรรู้. (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์. ๒๕๔๗). หน้า ๑๓๒.

จะไม่เสียหายมากนัก เป็นระบบข่ายความปลอดภัย (Safety Net) เหมือนตาข่ายในการแสดงกายกรรมเหินเวหา พัดตกลงมาก็ไม่ถึงพื้น ไม่เจ็บ ไม่ตายคือ เป็นระบบ ข่ายความปลอดภัย

จากการจำแนกเป็นประเภทของวิสาหกิจชุมชน จะเห็นว่าเป็นการบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ประชาชนได้ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดทั้งผู้ประกอบการก็เป็นคนของท้องถิ่นนั้น ๆ ผลผลิตเกิดขึ้นก็ได้ใช้บริโภคในแต่ละครัวเรือน หากมีเหลือใช้ก็จัดให้มีการจัดการโดยการจำหน่าย คือ เข้าสู่ระบบการตลาด มีการแข่งขันด้านคุณภาพและปริมาณ นั่นคือได้เกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะและเกิดการพัฒนาสู่มาตรฐานอันเนื่องมาจากความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิก และส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยมีรายได้เพื่อยังชีพและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ ๒.๑ เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน	ธุรกิจชุมชน
ทำอย่างไรจึงจะรอด	ทำอย่างไรจึงจะรวย
มุ่งความพอเพียง	มุ่งกำไร
วัดกันที่ความสุข (GDH)	วัดกันที่ตัวเลขเศรษฐกิจ (GDP)
มุ่งเน้นชีวิตเป็นกรอบ	มุ่งเน้นตลาดเป็นตัวตั้ง
ยึดวงจรชีวิตเป็นกรอบ	ยึดวงจรธุรกิจเป็นกรอบ
กระบวนการวิสาหกิจ, สร้างสรรค์, ความร่วมมือ และเป็นองค์กรรวม	กระบวนการธุรกิจ, แข่งขัน, เลียนแบบ และแยกส่วน
ใช้ทุนชุมชนเป็นหลัก	ใช้เงินและทรัพยากรเป็นหลัก
จุดมุ่งหมายความพอเพียง	จุดมุ่งหมายตลาดบริโภค

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร ร่างยุทธศาสตร์การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ๒๕๔๗ : ๑๓๓

สรุปจากตารางการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง วิสาหกิจชุมชนกับธุรกิจ ชุมชน ดังนี้วิสาหกิจชุมชน มีเป้าหมายให้รอด ไม่ใช่ให้รวย แต่เพื่อให้อยู่ได้ มีความพอเพียง มีความสุข เน้นความร่วมมือมากกว่า แข่งขัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่เอาชนะคู่แข่ง วิสาหกิจ ชุมชนใช้ทุนชุมชนเป็นหลัก ทั้ทุนที่เป็นทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา คน แรงงาน ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ไม่ได้เน้นที่ตัวเงิน และผลิต เพื่อรองรับตลาดท้องถิ่นมากกว่าที่จะมุ่งตลาดภายนอก

๑.๕ ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (๒๕๔๗: ๒)^{๑๒} ได้ให้ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน ไว้หลายประเด็น พอสรุปได้ดังนี้

๑. การแข่งขันในระดับโลก ในสังคมไร้พรมแดนอย่างทุกวันนี้ การแข่งขันเพื่อความอยู่รอดเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น เศรษฐกิจระดับมหภาคและระดับรากหญ้า ก็ต้องเข้มแข็ง โดย วิสาหกิจชุมชนถือเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจรากหญ้า ทำให้ชุมชนมั่นคง ในการผลิต การบริโภค การออม การลงทุน ช่วยให้มีกำลังซื้อ สิ่งของตนเองผลิตไม่ได้ และมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต คือผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและการบริการต่าง ๆ ส่งผลให้เศรษฐกิจมหภาคสามารถขับเคลื่อนไปได้

โดยฐานผู้คนกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศในภาคชนบท และอีกส่วนหนึ่ง ในสังคมชุมชนเมืองที่มีขีดความสามารถในการบริโภค จึงทำให้เกิดการหมุนเวียน

ในประเทศที่พัฒนาแล้วจะเกิดพัฒนาการของสหกรณ์จากขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ และการพัฒนาการประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลาง (SMEs) ล้วนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และมั่นคงสู่การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับในประเทศ

๒. สังคมไทย วิสาหกิจชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญเพื่อให้สังคมไทยในชนบทและชุมชนระดับท้องถิ่น ได้เรียนรู้และพึ่งตนเองได้ การฟื้นฟูพลังชุมชนให้คืนกลับมา กระทำได้๓ประการ คือ

๒.๑ บุคคลขาดความเชื่อมั่นในตัวเองของผู้คนในชุมชน ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง ท้องถิ่น พ่อแม่และไม่เห็นในคุณค่าของบรรพบุรุษคุณภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่านิยมที่ผิด ๆ รับเอาวัฒนธรรมอื่นมายึดถือปฏิบัติ

๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ กับชุมชน คนกับคน เอารัด เอาเปรียบ ชิงดีกันและกัน ขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมไปเกือบหมดสิ้น

๒.๓ ระบบการจัดการชุมชน การพัฒนายุคใหม่ ไม่ได้ส่งเสริมพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน ให้รู้จักการจัดการจัดการทรัพยากรชุมชนตลอดทั้งการผลิต และการแปรรูปผลผลิต รวมทั้งการจัดการทุนและชุมชน ก็ถูกคนมีอำนาจ มีความรู้มีเงินเข้าไปจัดการเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตน ระบบโครงสร้างสังคมจึงไม่เอื้อให้ชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนา มีแต่เอื้อให้บุคคลภายนอกเข้ามาจัดการ การสูญเสียความเชื่อมั่นก่อให้เกิดการขาดปัญญา ในการคิดวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ ในระบบเดิมของชุมชนถูกทำลายขาดการเรียนรู้ มีแต่การมอมเมาทางวัตถุหลงไหลในการบริโภคที่ผิด ๆ

๓. ข้อจำกัดของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผลของการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑- ๗ ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัว เฉลี่ยประมาณร้อยละ๗ต่อปี จนทำให้ประเทศไทยพ้นจากประเทศยากจน เข้าสู่การเป็น

^{๑๒}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

ประเทศที่กำลังพัฒนา แต่การเติบโตดังกล่าว ขาดความสมดุล เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และผลประโยชน์ระหว่างสังคมเมืองกับชนบท ระหว่างกลุ่มคนในสังคม จนเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาหลายปัญหา ปัญหาคอร์รัปชัน ความเห็นแก่ตัวของคนทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและใช้อย่างสิ้นเปลือง ภาพสะท้อนปัญหาในความไม่สมดุล คือ โครงสร้างเศรษฐกิจที่แยกส่วน คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้า การบริการ ขาดการบูรณาการการพัฒนา ส่งผลให้เศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา การสาธารณสุขขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจึงไม่เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนได้ โดยเฉพาะเกษตรกรที่จัดให้อยู่ในภาคการผลิตจึงเป็นเหตุให้ต้องพึ่งพาคนอื่น และภาคอื่นพึ่งตนเองไม่ได้เนื่องจาก

๓.๑ กระบวนการเรียนรู้ ขาดการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนในภาคชนบทโดยเฉพาะเกษตรกรไม่ได้ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการใช้สูตรสำเร็จและเทคโนโลยีที่สำเร็จรูป ส่งเสริมให้นำไปใช้ตลอดทั้งปยุและสารเคมีต่างๆ มุ่งหวังผลกำไร สร้างความโลภ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทำลาย ถูกเอารัดเอาเปรียบจนเกิดหนี้สินและสูญเสียที่ทำกินในที่สุด

๓.๒ ภาระหนี้สิน เกษตรกรและชุมชนใช้ชีวิตอยู่ในวงจรหนี้สินเกิดความยากจนพยายามหาชดเชยจนเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ตัดไม้ทำลายป่าทำการเกษตรไม่ได้เปลี่ยนอาชีพและหลังไหลเข้าสู่สังคมเมือง เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จนเกิดปัญหาสังคม จากผลของการพัฒนาที่ขาดการสมดุลดังกล่าว เป็นเหตุให้เป็นอุปสรรคใน การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพราะชุมชนขาด ความรู้ ขาดทุน และขาดการประกอบการ นับว่า สอดคล้องกับที่ (โสภณ สุภาพงษ์. อ้างถึงใน วันวิสาข์ ประเสริฐแสง)^{๑๓} ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการฟื้นฟูวิกฤตทางเศรษฐกิจไว้ในทำนองเดียวกันว่า สาเหตุของวิกฤตหนี้สินครั้งนี้ เกิดจากการพัฒนาที่อยากได้เงินอย่างไม่สมดุลกับการพัฒนาสังคมในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ใช้สิ่งแวดล้อม เงินภาษีและคนเป็นวัตถุดิบในการพัฒนาส่งเสริมธุรกิจขนาดใหญ่ ในเมืองเช่น กรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนประมาณ ๑๐ ล้านคน ทำให้ชุมชนและคนในชุมชน อีก ๕๐ ล้านคนต้องสูญเสียสภาพแวดล้อมและยากจน พึ่งตนเองไม่ได้ มีชีวิตสังคมที่ไม่ยั่งยืน ระเบิดรื้อร้าวจากกันเป็นแรงงานและมาขายบริการ การแก้ปัญหาชนบทควรส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียง พึ่งตนเองอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมโดยการใช้วิธีส่งเสริมในสิ่งที่ป็นองค์กรชุมชน

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม^{๑๔} ได้เขียนบทความแผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ โดยการเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจท้องถิ่นเพราะว่า เศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจชุมชนถือเป็น “เศรษฐกิจฐานราก” ที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเศรษฐกิจ มหาภาค จึงควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่น โดย การสนับสนุนเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างองค์กรชุมชนกับท้องถิ่น

^{๑๓}โสภณ สุภาพงษ์: เศรษฐกิจพอเพียง ทางรอดสังคมไทย. (นิตยสาร สารคดีครบครัน (กันยายน ๒๕๔๑) ๒๕๔๑), หน้า ๘๑.

^{๑๔}ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. ประชาคมตำบล หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. ๒๕๔๑), หน้า ๒.

ด้วยกัน และระหว่างองค์กรชุมชนท้องถิ่นกับ องค์กรส่วนกลาง ซึ่งรวมถึงองค์กรเศรษฐกิจส่วนกลางด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดพลังที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วยังมีนักวิชาการ นักพัฒนาชุมชน ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในสาขา ต่าง ๆ มากมายต่างก็ได้ นำเสนอแนวคิดและเรียกร้องให้มีการทบทวนแก้ไข ความผิดพลาดที่ผ่านมา ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๔๙) ได้เน้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กรภาคประชาชนต่างตื่นตัว และเข้ามามีบทบาทร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการ ตัดสินใจในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น การบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาผลประโยชน์ของตนในการผลิตและการตลาดตลอดทั้งการรวมตัวกันเพื่อวางแผนและรักษา ผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร

๑.๖ กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากสภาพการณ์และภาวะวิกฤตต่าง ๆ ของประเทศที่กล่าวมาแล้วจึงกำหนด การพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชน โดยการดำเนินการที่เป็น “กระบวนการ” ที่แตกต่างจากแนวทาง “การส่งเสริม” จึงกำหนดเป็น กระบวนการ๒ระดับ คือ กระบวนการแนวตั้ง หมายถึง การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว มาพัฒนา รูปแบบบรรจุภัณฑ์และส่งเสริมด้านการตลาด และกระบวนการแนวนอน หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ของชุมชน กระบวนการแรกมีหลายหน่วยงานดำเนินการ กระบวนการหลังมีน้อยหน่วยงานที่ นำไปปฏิบัติ และกระบวนการหลังนี้เอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนเข้าใจปัญหาของตนเอง ค้นหา ศักยภาพของคน ภูมิปัญญาและทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นฐานและศักยภาพของชุมชน^{๑๕}

กระบวนการเรียนรู้จะทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ซึ่งมีอยู่แล้วในอดีต แต่ได้ สูญหายไปพร้อมกับ การพัฒนาที่ขาดความสมดุลสร้างให้ชุมชนฟื้นความสัมพันธ์กับธรรมชาติกับชุมชน และกับชุมชนอื่น ๆ จัดตั้ง องค์กรชุมชนที่สอดคล้องกับศักยภาพ และความต้องการของ ตนเองการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เกี่ยวข้องกับ กระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ กระบวนการที่ เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันคือ กระบวนการก่อนเกิดวิสาหกิจชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งหมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนที่ชุมชน ร่วมกันพัฒนาขึ้นมาโดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น ทุน (คน ความรู้ ทรัพยากร) ที่แท้จริง ของตนและพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง หัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ คือ การหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาและการรอคอยความช่วยเหลือ จากรัฐหรือจากสังคมภายนอก ชุมชน

^{๑๕}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doe.go.th /indexhome.asp>.

๒. การส่งเสริมและพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่ป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชนโดยสรุป คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

"ทุนของชุมชน" ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ที่จะให้การ ส่งเสริมกิจการของชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง ในด้านต่างๆ ได้แก่ การกำหนดทิศทางการวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางให้วิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้เรียนรู้และพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

๒.๑ คุณสมบัติของวิสาหกิจชุมชนที่มีสิทธิเข้ารับการคัดเลือกเป็นต้นแบบ

๑. เป็นวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.๒๕๔๘ และผ่านการประเมินศักยภาพครั้งล่าสุดอยู่ในระดับดี

๒. ต้องมีข้อมูลการประกอบการย้อนหลังให้คณะกรรมการตรวจสอบได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี นับตั้งแต่ประกาศรับสมัคร

๓. การประกอบกิจการต้องดำเนินงานโดยกลุ่มคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพบริบทของชุมชนหรือแผนชุมชน

๔. ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีความเชื่อมโยงและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๒.๒ แนวทางการพิจารณาคัดเลือกเป็นต้นแบบ

เป็นแนวทางที่ใช้ในการพิจารณาแนวคิดและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เพื่อบ่งชี้ความสามารถในการพัฒนาตนเองของวิสาหกิจชุมชน เพื่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เพื่อให้ได้วิสาหกิจชุมชนตามคุณลักษณะของวิสาหกิจชุมชนดีเด่นที่พึงประสงค์

หลักเกณฑ์การคัดเลือกประกอบด้วย ๕ หมวด ประกอบด้วย

๑. ความคิดริเริ่ม

๒. ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบัน

๓. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน

๔. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน

๕. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑. ความคิดริเริ่ม หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ แนวคิดในการสร้างโอกาส สร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนา แก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างตรงประเด็น (ปัญหารุนแรงที่ทำให้คนต้องมารวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อรวมพลังในการขจัดปัญหาของตนเอง เช่นความยากจน หนี้สิน ความเหลื่อมล้ำ ความเป็นธรรมภัยธรรมชาติ เป็นต้น) มีความคิดริเริ่มในการสร้างกลยุทธ์เพื่อพัฒนาไปสู่สิ่งที่มุ่งหวัง ตอบสนองความต้องการของสมาชิกและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เพิ่มมูลค่า คุณค่า โดยมีความเหมาะสมกับศักยภาพและเงื่อนไขในพื้นที่ ได้แก่งบทุนทางสังคม ตลาด สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นเป็นการวัดกระบวนการคิดของวิสาหกิจชุมชนซึ่งต้องแสดงให้เห็นว่าสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงได้ สามารถอธิบายที่มาของการตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล โดยพิจารณาจากความคิดริเริ่มในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ มีระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ในการรู้จักตนเอง เพื่อทราบศักยภาพและขีดจำกัดของชุมชน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากภายนอกอย่างเป็นระบบ

๑.๒ มีแนวคิดในการจัดการทุน เพื่อให้สามารถมีทุนในการประกอบการได้ภายใต้เงื่อนไขของการพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้น

๑.๓ มีแนวคิดในการจัดระบบวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมหลากหลายเกื้อกูลกันตามฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาหรือเงื่อนไขของท้องถิ่น

๑.๔ มีแนวคิดในการจัดระบบสวัสดิการที่ดีสำหรับสมาชิกและชุมชน

๑.๕ มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือสร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความโดดเด่นและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

๒. ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบันหมายถึงความสามารถของกรรมการและสมาชิกในการบริหารจัดการ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชนระดับพื้นฐานหรือระดับก้าวหน้า เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนต้องมีการบริหารจัดการครบ ๙ ด้าน การคัดเลือกพิจารณาจากรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละด้าน วิสาหกิจชุมชนดีเด่น ต้องมีการดำเนินการครบทุกด้าน ดังนี้

๒.๑ ด้านแผนการดำเนินงาน

(๑) มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง (วิสัยทัศน์) ที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ให้มีความพอเหมาะพอดีกับเงื่อนไขของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

(๒) มีแผนการดำเนินงานและกิจกรรมหรือมีการประสานแผนกับหน่วยงานภาคีที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์

(๓) ลักษณะแผนการดำเนินงานและกิจกรรมที่มีเหตุผล สอดคล้อง
เหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน

(๔) มีแผนควบคุมหรือแผนบริหารความเสี่ยง หรือมีการเตรียมตัว
ให้พร้อมรับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

(๕) มีการทบทวนและปรับปรุงแผนให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ ด้านทรัพยากรและการเงิน

(๑) มีการนำทรัพยากรที่มีมาใช้ให้แผนงานบรรลุตามที่กำหนด

(๒) ที่มาของเงินทุนและทรัพยากรมีความชัดเจน เช่น ทรัพยากรที่
มีอยู่เดิม สะสมทุนจากสมาชิก ระดมทุนจากสมาชิก กู้ หรือหาจากภายนอกเพิ่มเติม

(๓) การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๓ ด้านระบบบัญชี

(๑) มีการบันทึกบัญชี

(๒) ดำเนินการปิดบัญชีได้ถูกต้อง ตามเวลา

(๓) มีการสื่อสาร เปิดเผยข้อมูลการเงิน บัญชีอย่างสม่ำเสมอ
พิจารณาจากสินทรัพย์ เงินทุนหมุนเวียน หนี้สิน รายได้ กำไร ขาดทุน เงินปันผล

(๔) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี

๒.๔ ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่

(๑) มีการกำหนดโครงสร้างที่เหมาะสมกับการประกอบการ ตาม
ความจำเป็นของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

(๒) มีการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่

- มีการจัดเตรียมคนให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

- คนที่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่มีความเหมาะสมกับงานที่

ได้รับมอบหมาย

- มีการชี้แจงหรือแจ้งให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่รับทราบ

- ปริมาณงานที่มอบหมายแต่ละคนมีความเหมาะสม

๒.๕ ด้านการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับการอยู่ร่วมกัน

(๑) มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อ
การบริหาร ตามความเหมาะสมพอดี ไม่น้อยหรือมากเกินไป

(๒) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ถูกกำหนดโดยสมาชิก

(๓) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ มีความชัดเจนและมี

บันทึกไว้เป็นหลักฐาน

(๔) มีระบบการควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบ หรือข้อตกลง
ข้อบังคับ ที่กำหนดไว้

(๕) มีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่
สมาชิกและชุมชน

๒.๖ ด้านการบริหารธุรกิจ

(๑) ผลิตสินค้า/บริการตรงตามความต้องการของลูกค้า (ลูกค้า
หมายถึงผู้ใช้สินค้า/บริการ อาจเป็นภายในครัวเรือน ชุมชน หรือ ลูกค้าภายนอก)

(๒) สินค้า/บริการมีคุณภาพ โดยมีการตรวจสอบควบคุมอย่าง
สม่ำเสมอ

(๓) มีฐานคิดในการกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล

(๔) มีการกำหนดปริมาณการผลิตสินค้า/บริการที่เหมาะสมมีความ
สมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

(๕) มีเป้าหมายตลาดชัดเจน และสามารถบริหารการกระจาย
สินค้าและบริการสู่ตลาดที่กำหนดไว้ได้

(๖) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่าง ๆ

(๗) มีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิก
กรรมการ ชุมชนและสังคม

๒.๗ ด้านการจัดการข้อมูล

(๑) มีการรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สะดวกในการ
ใช้งาน

(๒) ข้อมูลมีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ เหมาะสม เพียงพอ
ทันสมัย เป็นปัจจุบัน

(๓) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บอย่างต่อเนื่อง

๒.๘ ด้านการสื่อสาร

(๑) มีการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกและเครือข่าย- มีระบบ /
วิธีการสื่อสาร เช่น ประชุม อบรม - มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

(๒) มีการสื่อสารกับบุคคลภายนอก - มีระบบ / วิธีการสื่อสาร เช่น
การประชุมสัมพันธ์ - มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

๒.๙ ด้านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการประเมิน
การเป็นที่ยอมรับของวิสาหกิจชุมชน ต่อชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน เน้นการช่วยขับเคลื่อน
ช่วยผลักดัน หรือทำให้เป็นที่สนใจของ อปท.

(๑) อปท.มีแผนงาน งบประมาณที่ส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจ
ชุมชน

(๒) อปท.มีการอำนวยความสะดวกแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น การให้
ใช้ที่ดิน โรงเรือน เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ

(๓) อปท.ให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาความรู้แก่วิสาหกิจชุมชน
เช่น จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน

(๔) อปท.มีการประชาสัมพันธ์ผลงานให้วิสาหกิจชุมชน สร้าง
ชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จัก ประกาศยกย่องเชิดชู ให้คุณค่าแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น เป็นสโลแกนประจำท้องถิ่น

๓. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน หมายถึง การที่สมาชิกทุกคนมี
ส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ การตัดสินใจมารวมตัวกัน เพื่อแก้ปัญหาของ
ตนเอง (จุดกำเนิดของวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวกันของคนเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง) การตัดสินใจในการ
บริหารจัดการทุกขั้นตอน จนถึงการกำหนดในการจัดสรรรายได้ หรือผลกำไร เพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกและ
ชุมชน การส่งเสริมการพัฒนาตนเองของสมาชิก การพิจารณาวิสาหกิจชุมชนดีเด่นพิจารณาจาก

๓.๑ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

(๑) ร่วมกันคิดและกำหนดวิสัยทัศน์
(๒) การร่วมวิเคราะห์ วางแผน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อ
แก้ปัญหาของตนเอง

(๓) การร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ทั้งด้านธุรกิจการ
ประกอบและด้านสังคม

(๔) ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ผลการดำเนินงาน
(๕) ร่วมรับผิดชอบต่อผลการกระทำ รับประโยชน์ร่วมกัน เช่น การ
แบ่งผลกำไร การจัดสวัสดิการ

๓.๒ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสมาชิก

(๑) ร่วมกันคิด เสนอความเห็นในการหาความรู้เพื่อการพัฒนา
ตนเองของสมาชิก

(๒) ร่วมกันวางแผน กำหนดแนวทางการพัฒนาตนเองของสมาชิก

(๓) ร่วมกันสนับสนุนให้สมาชิกได้รับการพัฒนาตนเองตาม
แนวทางที่กำหนด

๔. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน หมายถึง ความเจริญเติบโต
ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของสมาชิก เนื่องจากกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันมีความหลากหลาย เชื่อมโยง
เกื้อกูลกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบ การตอบสนองความต้องการสร้างความพอใจและ
ความสุขให้สมาชิก ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในสถาบัน และสร้างความมั่นใจของสมาชิกในการดำเนินการ

ร่วมกับกลุ่มต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็งของกลุ่ม(ทั้งนี้ รายได้หรือกำไรของกลุ่มจะเพิ่มขึ้นทุกปีหรือไม่ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ อาจมีกำไรเข้ากลุ่มไม่มากนัก แต่สมาชิกได้กำไรหรือได้รับผลประโยชน์สูงสุด กลุ่มไม่รวยแต่สมาชิกรวย) โดยพิจารณาจาก

๔.๑ กิจกรรมมีความหลากหลาย เชื่อมโยงเกี่ยวกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ

๔.๒ สมาชิก มีสวัสดิการอย่างเป็นระบบ

๔.๓ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและหรือมีรายจ่ายลดลง

๔.๔ หนี้ของสมาชิกไม่เพิ่มขึ้น หรือสามารถบริหารจัดการหนี้สินได้

๔.๕ สมาชิกและกลุ่มมีเงินออม

๔.๖ กลุ่มมีเงินทุนสำรองสำหรับประกอบการได้อย่างต่อเนื่อง

๔.๗ กิจกรรมมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง หรือมีสมาชิกเพิ่มขึ้น

๔.๘ มีการเตรียมการเพื่อสืบทอดกิจการในอนาคต

๕. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงการทำกิจกรรมของกลุ่มที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์ของสาธารณะ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สวัสดิการชุมชน รวมทั้งการทำกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสามารถบริหารให้ใช้ได้ตลอดไป (Sustainability) โดยพิจารณาจากกิจกรรมที่ทำในนามของกลุ่มเท่านั้น ดังนี้

๕.๑ มีการจัดกระบวนการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก

๕.๒ มีกระบวนการผลิตและบริการของกลุ่มไม่ทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อม

๕.๓ มีการส่งเสริมการรักษา หรือมีความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น การคัดแยกขยะ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ทำแก๊สชีวภาพ การบำบัดน้ำเสีย ฯลฯ)

๕.๔ มีการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน

๕.๕ มีการยอมรับของชุมชน โดยมีบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้การรับรอง เช่น พระสงฆ์ คณะกรรมการหมู่บ้าน ครู ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หรือ ชาวบ้านทั่วไป และวิสาหกิจชุมชนได้ช่วยชุมชนอย่างไร มีการขยายผลอย่างไร

๕.๖ มีการจัดสวัสดิการชุมชนเช่น จัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เด็ก ผู้ป่วย ผู้เสียชีวิต ผู้ติดยาเสพติด

สรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการหรือการอื่นๆที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

๓. หลักสัมมาอาชีพในพระพุทธศาสนา

หลักสัมมาอาชีพะในพระพุทธศาสนา โดยมีกรอบในการศึกษา ตามหัวข้อดังต่อไปนี้ ๑. ความหมายของสัมมาอาชีพะ ๒. หลักการของสัมมาอาชีพะ ๓. เป้าหมายของสัมมาอาชีพะ

๓.๑ ความหมายของสัมมาอาชีพะ

คำว่า “สัมมาอาชีพะ” ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ “สัมมา” และคำว่า “อาชีพะ” คำว่า “สัมมา” หมายถึง โดยชอบ ดี ถูกต้อง ถูกถ้วน สมบูรณ์ จริง แท้^{๑๖} คำว่า “อาชีพะ” หมายถึง อาชีพ การเลี้ยงชีพ ความเพียรพยายามในการแสวงหาปัจจัยยังชีพ การทำมาหากิน^{๑๗} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีพะว่า สัมมาอาชีพะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ^{๑๘} พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีพะว่า หมายถึง การ เลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด เช่น โกงเขา หลอกหลวง สอพลอ ปีบบังคับขู่ เชื้อญู ค้าคน ค้ายาเสพติด ค้ายาพิษ เป็นต้น^{๑๙}

กล่าวโดยสรุป สัมมาอาชีพะ หมายถึง การเว้นจากมิจฉอาชีพทุกชนิด ประกอบแต่ การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง และบุคคลอื่น การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมสำหรับชาวพุทธทั่วไปที่เป็นคฤหัสถ์นั้นจะต้องไม่ทำผิดศีลธรรมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวิธีการต่างๆ เช่น หลอกหลวงผู้อื่นเลี้ยงชีวิตประจบสอพลอปีบบังคับขู่จจริต คอรัปชั่น เป็นต้น ส่วนสำหรับบรรพชิตหรือนักบวชหมายถึงการแสวงหาลาภในทางที่ไม่ควรเอ่ยปากขอเป็นคนรับใช้การแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงินหรือทองและเครื่องนุ่งห่มวิจามีประการต่างๆ

๓.๒ หลักการของสัมมาอาชีพะ

จากการศึกษาพบว่า หลักการของสัมมาอาชีพะในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ ประการหลักคือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ดังผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย

หลักการของสัมมาอาชีพะในพระพุทธศาสนา สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉาวณิชชา คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต หลักการของสัมมาอาชีพะจะต้องเว้นจากการประกอบอาชีพทั้ง ๕ ประการ คือ ๑) สัตถวณิชชา การค้า

^{๑๖}พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : มหาคุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒๙.

^{๑๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๖.

^{๑๘}พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑,๑๗๐.

^{๑๙}พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๓๑.

ขายศีศตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอกดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น ๒) มังสวณิชา การค้าขายสัตว์มีชีวิต ๓) มัชชวณิชา การค้าขายสิ่งมีเงินมา ๔) วิสวณิชา การค้าขายยาพิษ^{๒๐}การค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้นเป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้นหลักการเลี้ยงชีพชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรมดังกล่าว การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึกแม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น และของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

๓.๒.๒ การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา

ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรมและเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการคือ

- ๑) การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะ รักษาความสัตย์
- ๒) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
- ๓) การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ
- ๔) การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสาร ไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจื่อนั้นทำให้ผู้ฟังหลงผิด เข้าใจผิดได้
- ๕) การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพ้อผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
- ๖) การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ วาจาอันยอมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม^{๒๑}

๓.๒.๓ การเลี้ยงชีพชอบทางใจ

ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ

^{๒๐}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๑๘๖.

^{๒๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔.

๑) การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่นเลี้ยงชีพ มีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม

๒) การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ เป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายาม ปองร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตา คิดเอื้อเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

๓) การไม่คิดเอาใจเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือเว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง^{๒๒} การเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอให้การดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พูดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ทุกข์ยอมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ความสุขยอมไปตามเขาเพราะเหตุนั้นเหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น”^{๒๓}

กล่าวโดยสรุป หลักการของสัมมาอาชีวะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทางวาจาและทางใจ ก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็นหลักการของสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา

๓.๓ เป้าหมายของสัมมาอาชีวะ

จากการศึกษาพบว่า เป้าหมายของสัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบตามหลักพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายอยู่ ๓ ประการ คือ เป้าหมายด้านอัตตประโยชน์ ด้านปรัตตประโยชน์ และด้านอุภยัตตประโยชน์ ดังผลการศึกษาวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๒๔}

๓.๓.๑ เป้าหมายด้านอัตตประโยชน์

พระพุทธศาสนามีหลักการสำหรับการดำเนินชีวิตในโลก คือ สอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุประโยชน์ คือ ความสมบูรณ์ของการดำเนินชีวิต โดยมีจุดหมายด้านอัตตประโยชน์ ๓ ด้านด้วยกันคือ

- (๑) ประโยชน์ในปัจจุบันเรียกว่า ทิฏฐุธัมมิกัตถะ
- (๒) ประโยชน์ในเบื้องหน้า เรียกว่าสัมปรายิกัตถะ
- (๓) ประโยชน์สูงสุด เรียกว่า ปรมัตถะ^{๒๕}

^{๒๒}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

^{๒๓}ช.ม. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑.

^{๒๔}พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : มหาคุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙๙.

^{๒๕}ช.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

๑) ทัศนคติที่มีกตประโยชน์ แปลว่า “ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน” หมายถึงประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

๒) สัมปรายิกตประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์เบื้องต้น หรือ ประโยชน์ในด้านคุณค่าของชีวิต ประโยชน์สำหรับชีวิตด้านในเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือหาเลี้ยงชีวิตได้ด้วย ความสุจริต ธรรม มีความก้าวหน้าเติบโตใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรมของสัมมาชีพจนสามารถสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้กับชีวิตในอนาคตได้ ชื่อว่าสัมปรายิกต ประโยชน์ในเบื้องต้น

๓) ปรมัตถประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์สูงสุด เป็นสาระที่แท้จริงของชีวิต มีจิตใจที่ปราศจากการเบียดเบียนอย่างแท้จริง จิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยโลภะ โทสะ โมหะ อันเนื่องด้วยการประกอบอาชีพ^{๒๖} ประโยชน์ทั้งสามประการข้างต้นพระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต) ได้อธิบายไว้ดังนี้

๑) ทัศนคติที่มีกต ประโยชน์ชั้นตาเห็น หรือ ประโยชน์ปัจจุบันที่สำคัญคือ- มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ งามสง่า อายุยืนยาว- มีเงินมีงานมีทรัพย์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพที่สุจริต- มีสถานภาพดี ทรงยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นที่ยอมรับในสังคม- มีครอบครัวที่ผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าเชื่อถือ

๒) สัมปรายิกต ประโยชน์ชั้นเลียดตาเห็น หรือ ประโยชน์เบื้องต้น ได้แก่ สิ่งที่เป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความสุขล้ำลึกภายใน โดยเฉพาะ คือ- ความอบอุ่นสบายซึ่งสุขใจ ด้วยศรัทธา มีหลักใจ- ความภูมิใจในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่ความดีงามสุจริต- ความอิมใจในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์- ความแก้แค้นมั่นใจด้วยมีปัญญาที่จะแก้ปัญหา นำพาชีวิตให้ดำเนินต่อไป- ความโปร่งโล่งมั่นใจว่า ได้ทำกรรมดี มีหลักประกันวิถีสู่ภพใหม่

๓) ปรมัตถ ประโยชน์สูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การมีปัญญารู้เท่าทันความเป็นจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิตอันทำให้จิตเป็นอิสระโดยเฉพาะ คือ- ไม่หวั่นไหวหรือถูกครอบงำด้วยความผันผวนปรวนแปรต่าง ๆ- ไม่ผิดหวังโศกเศร้าบีบคั้นจิตเพราะความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ- ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา- เป็นอยู่และทำงานด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย^{๒๗}

^{๒๖}พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๙๕.

^{๒๗}พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต). ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑-๓๒.

๓.๓.๒ เป้าหมายด้านปรารถนาระยะสั้น

พระพุทธศาสนานอกจากจะสอนให้ทำประโยชน์แก่ตนเองด้วยการหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรมจนสามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่อย่างไม่ลำบากเดือดร้อนแล้ว ยังมีเป้าหมายการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ด้วยการสอนให้แบ่งปันเกื้อกูลและทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น เป็นแบบอย่างในการหาเลี้ยงชีพที่ดีแก่ผู้อื่นทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจอีกด้วย ซึ่งเป็นการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น^{๒๘}

๓.๓.๓ เป้าหมายด้านอุภัยัตถประโยชน์

นอกจากการทำประโยชน์ของตนเองให้สมบูรณ์ และช่วยเหลือแบ่งปันเกื้อกูลแก่ผู้อื่นแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้ทำประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย เช่น การบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่สังคม การแบ่งปันวิชาความรู้เป็นวิทยาทาน การถนอมทรัพย์สิ่งของอันเป็นสมบัติสาธารณะ การช่วยตรวจสอบดูแลซ่อมแซม รวมไปถึงแนะนำแนวทางหรือวิธีการในการหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องดีงาม เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นรู้จักคุณค่าของชีวิตและดำเนินชีวิตตามครรลองครองธรรม อย่างน้อยไม่ให้เป็นการทำเลี้ยงชีพอันจะกระทบกระเทือนเสียหายแก่ประโยชน์สุขของส่วนรวมพระราชวรมุณี แสดงลักษณะการเลี้ยงชีพชอบที่สัมพันธ์กับหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อชีวิตไว้ตอนหนึ่ง โดยชี้ประโยชน์ของการประพฤติตามจริยธรรมจะมีประโยชน์ต่อชีวิตตนเองและสังคมไว้ดังนี้

อุภัยัตถะ ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ร่วมกันอันเกิดจากสิ่งเป็นของกลางในทางวัตถุ เช่น ถนนหนทาง ในทางธรรม เช่น ศิลปวิทยา และศีลธรรมดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขและดีงามร่วมกัน อย่างน้อยไม่ให้การแสวงหาผลประโยชน์ตนเป็นไปเพื่อกระทบกระเทือนเสียหายประโยชน์สุขของส่วนรวมประโยชน์ดังกล่าวนี้ จะเกิดมุ่งแก่บุคคลผู้เลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรม โดยเฉพาะและสามารถจะเอื้อประโยชน์แผ่ไปยังบุคคลอื่นได้อีกเป็นจำนวนมากมาย เมื่อแต่ละคนปฏิบัติอยู่ในจริยธรรมด้วยกัน สังคมส่วนรวมก็จะได้รับประโยชน์จากที่แต่ละคนประพฤติจริยธรรมนั้นโดยแท้^{๒๙} อย่างไรก็ตามคำว่าประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนานั้น พระราชวรมุณีได้อธิบายความหมายตรงนี้อาไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นประโยชน์ทางธรรม คือ การพัฒนาจิตของตนให้สูงขึ้น ฉะนั้น แม้แต่การเลี้ยงชีพต่อผู้ที่เราเกี่ยวข้องด้วยให้ถูกต้องตามสถานภาพที่เป็นอยู่ ก็ถือว่าเป็นประโยชน์ของตนเช่นกัน เพราะสามารถยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้นได้หากวิเคราะห์ให้เห็นพื้นฐานแนวคิดจากองค์ประกอบของเป้าหมายทั้ง ๓ ประการดังกล่าวนี้ ก็จะมีเพียงสองลักษณะเท่านั้น คือ “ประโยชน์” และ “ความสุข” หรือเรียกรวมเป็นเป้าหมายเดียวกันได้ว่า “ประโยชน์สุข” เนื่องจากเป้าหมายแรกนั้นเราจะเห็นลักษณะของการหาเลี้ยงชีพอันก่อให้เกิดความสุขกับชีวิตตนเองเป็นหลัก ส่วนเป้าหมายที่สองนอกจากรักษาประโยชน์สุขให้กับชีวิตตนเองเป็นหลักแล้วยังปกป้อง (ศีล) และเพื่อแผ่ประโยชน์สุขนั้นไปหาคน

^{๒๘}พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗,(กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๔๓๕.

^{๒๙}พระราชวรมุณี, พุทธธรรม, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๗-๒๘.

อื่นด้วย (จาคะ) ส่วนประการที่สามถึงแม้ปัจเจกบุคคลจะเป็นผู้เข้าถึงประโยชน์สุขด้วยตนเอง แต่ก็ถือว่าเป็นการรักษาประโยชน์สุขให้กับคนอื่นได้โดยเด็ดขาดเช่นกันเพราะบุคคลเช่นนั้นจะไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใครๆ อีกจะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการเบียดเบียนทางกาย วาจา ใจ แต่จะเป็นผู้ดำเนินชีวิตไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นโดยแท้จริงในคัมภีร์ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ ได้แสดงเกี่ยวกับประโยชน์ต่าง ๆ ชำต้นไว้ว่า “ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ประโยชน์ในภพปัจจุบัน หรือประโยชน์ในภพหน้า ประโยชน์ตื่น หรือประโยชน์ลึก.ประโยชน์ที่ผ่องแผ้ว หรือประโยชน์อย่างยิ่ง”^{๓๐}

ดังนั้น การหาเลี้ยงชีวิตชอบหรือหลักสัมมาอาชีวะตามหลักของพระพุทธศาสนาจึงต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับความเป็นจริงในการดำเนินชีวิต เพราะนอกจากจะสร้างฐานะขึ้นมาด้วยการประพฤติสุจริตมีความผาสุกในการดำรงชีพแล้ว ก็ยังแบ่งปันแก่อุบลบุคคลอื่นให้ได้รับความสุขตามไปด้วย เป็นการทำประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่ายได้อย่างสมบูรณ์

สรุปได้ว่าสัมมาอาชีวะ หมายถึงการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรมสำหรับชาวพุทธทั่วไปที่เป็นคฤหัสถ์นั้นจะต้องไม่ทำผิดศีลธรรมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยวิธีการต่างๆเช่นหลอกลวงผู้อื่นเลี้ยงชีวิตประจบสอพลอบีบบังคับทุจริตคอร์รัปชันเป็นต้นส่วนสำหรับบรรพชิตหรือนักบวชหมายถึงการแสวงหาลาภในทางที่ไม่ควรเอ่ยปากขอเป็นกรรับใช้การแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงินหรือทองและเดรัจฉานวิชาที่มีประการต่างๆ

๔. หลักธรรมที่ส่งเสริมสัมมาชีพ

หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมกระบวนการแห่งสัมมาชีพ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตรประกอบด้วย หลักธรรมที่เกื้อหนุนสัมมาอาชีวะและหลักธรรมที่ส่งเสริมสัมมาอาชีวะ ดังนี้

๔.๑ หลักธรรมที่เกื้อหนุนสัมมาอาชีวะ

การเลี้ยงชีวิตชอบตามหลักสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่เกื้อหนุนเพื่อความสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเหมาะสม ทั้งในด้านการแสวงหาการครอบครอง และการใช้จ่ายบนพื้นฐานของความถูกต้องชอบธรรม ในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย

๑. อริยมรรคมีองค์ ๘
๒. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์

๔.๑.๑ อริยมรรคมีองค์ ๘

^{๓๐}ช.จ. (ไทย) ๓๐/๙๑/๓๒๙.

มรรค แปลว่า ทาง หนทาง ว่าโดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมีองค์ ๘ อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นหลักธรรมเกื้อหนุนสัมมาอาชีวะได้ดังนี้^{๓๑}

๑) สัมมาทิฐิ คือ มีความเห็นถูกต้อง หมายถึงการเห็นว่าวิถีการดำเนินชีวิตด้วยการเลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรม ถูกกฎหมายและถูกศีลธรรมนั้น สามารถทำประโยชน์สุขแก่ตนเองได้อย่างแท้จริง

๒) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริที่ถูกต้องมองเห็นคุณและโทษในอาชีพนั้นๆ ทำหน้าที่ให้เกิดความแน่วแน่ เกิดความตั้งมั่นที่จะเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง

๓) สัมมาวาจา คือ หาเลี้ยงชีวิตด้วยความสัตย์ ซื่อสัตย์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

๔) สัมมากัมมันตะ คือ หาเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูก ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๕) สัมมาอาชีวะ คือ หาเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ชอบธรรมถูกกฎหมายและถูกศีลธรรม

๖) สัมมาวายามะ คือ การเริ่มตั้งความเพียร กำจัดความเกียจคร้าน บากบั่นอดทนในการหาเลี้ยงชีวิต

๗) สัมมาสติ คือ ความไม่พินเพื่อน รู้ตัวอยู่เสมอ แม้จะมีสิ่งยั่วยุก็มีสติไม่ปล่อยไปตามอำนาจของกิเลส

๘) สัมมาสมาธิ คือ ความแน่วแน่ตั้งมั่นในการหาเลี้ยงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

หลักสัมมาอาชีวะหรือการหาเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องชอบธรรมนั้น มีความสัมพันธ์โดยตรงกับ อริยมรรคมีองค์ ๘ การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องย่อมเกิดจากความคิดที่ถูกต้องเป็นเบื้องต้น เมื่อมองเห็นคุณและ โทษจากการประกอบอาชีพนั้นๆ ได้อย่างถ่องแท้แล้วกระบวนการของมรรคย่อมดำเนินไปอย่างเป็นระบบ องค์มรรคทั้ง ๘ จึงสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ และหลอมตัวเป็นอันเดียวกัน

๔.๑.๒ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์

ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมที่อำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้นของมนุษย์ ๔ ประการ ดังความที่ปรากฏในทิวชาณสูตร แห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ว่า ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้เพื่อสุขในภพนี้แก่กุลบุตร คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น)

๒. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา)

๓. กัลยาณมิตรตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี)

๔. สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม)^{๓๒}

^{๓๑}พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๑๕.

^{๓๒}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๓ / ๕๔ / ๓๔๐.

การที่จะบรรลุถึงประโยชน์ขั้นต้นในการหาเลี้ยงชีวิตได้นั้น จะต้องรู้จักวิธีการแสวงหาปัจจัยเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง มีความเพียรพยายามในการหาเลี้ยงชีวิต ไม่กลัวต่อความยากลำบาก นอกจากจะรู้จักวิธีการแสวงหาที่ถูกต้องแล้ว ผู้ที่เลี้ยงชีพชอบจะต้องรู้จักการเก็บรักษาทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้นั้น อย่างเป็นสัดส่วน รู้ส่วนแห่งการใช้จ่ายที่เหมาะสมจำเป็น และเลือกคบคนที่มีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบสูง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ในการพัฒนาตนเองด้วย ประกอบด้วย

๑) อุภูฐานสัมปทา ได้แก่ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ที่งานประกอบอาชีพที่สุจริตมีความชำนาญรู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุปายดำเนินการให้ได้ผลดี ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ขยันในการประกอบกิจการ ยึดหลักธรรมคือความเพียร (วิริยะ) ในการเลี้ยงชีพ ประกอบอาชีพที่สุจริตฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จัก รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตรา หาวิธีการที่เหมาะสม จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี จนกระทั่ง ทำให้ทรัพย์เกิดขึ้นมาได้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า อุภูฐานตา วินทเต ธนํ แปลว่าบุคคล...ขยันหมั่นเพียรย่อมหาทรัพย์ได้^{๓๓}

๒) อารักขสัมปทา ได้แก่การรู้จักรักษาคุ่มครองทรัพย์สมบัติที่หามาได้และผลงานอันตนได้กระทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรมให้ปลอดภัยจากการถูกขโมย การถูกยึดทรัพย์ และภัยธรรมชาติ คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียไป

๓) กัลยาณมิตรตทา ได้แก่ การคบคนดีเป็นมิตร ความเป็นผู้มีเพื่อนที่ดี มีความรู้ความประพฤติที่เป็นแบบอย่างให้ศึกษาและปฏิบัติตามได้ คือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อยู่อาศัย เลือกเสวนาคบหากับคนเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมจริยธรรม เลือกคบกัลยาณมิตรที่สามารถแนะนำให้ดำเนินชีวิตด้วยการเลี้ยงชีพที่เหมาะสมดีงาม ไม่คบผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

๔) สมชีวิตา ได้แก่ ความเป็นผู้ดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่คนที่มั่งมีก็ไม่ฟุ่มเฟือยจนกระทั่งหมดตัว คนที่มีน้อยก็รู้จักใช้จ่ายตามความจำเป็น รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้ ไม่ให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย รู้จักประหยัดเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น^{๓๔} หัวใจเศรษฐกิจหรือ หลักการทั้ง ๔ ข้างต้นนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า “ ขยันหารักษาดี มีกัลยาณมิตร เลี้ยงชีพดีชอบ ”

การยึดหลักที่ภูฐานสัมปทาก็คือการปฏิบัติประโยชน์ทั้ง ๔ ข้างต้นและปฏิบัติตามอย่างถูกต้องเหมาะสม จะช่วยให้ผู้หาเลี้ยงชีพประสบกับความเจริญรุ่งเรือง มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต มั่นใจในอาชีพที่ตนประกอบ และเป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาสติปัญญาได้อย่างถ่องแท้

๔.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมสัมมาอาชีวะ

พระพุทธศาสนา นอกจากจะมีหลักธรรมที่เกื้อหนุนให้ผู้เลี้ยงชีพชอบเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าแล้ว ยังมีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงชีพที่สุจริตประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นไปอีกด้วย ที่เด่นชัดพอประมวลได้ดังนี้

1. สังคหวัตถุ ๔

^{๓๓} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๔๖/๒๕๕.

^{๓๔} อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๕๕.

2. ฆราวาสธรรม ๔

3. โภควิภาค ๔

๔.๒.๑ สังคหัตถุ ๔

ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี^{๓๕} ประกอบด้วย

๑) ทาน การให้ คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ แม้ว่าการเลี้ยงชีวิตจะยังไม่ประสบความสำเร็จทั้งหมดก็ตาม การเสียสละทานตลอดถึงการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนตนเองและบุคคลอื่น ให้เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ก็จัดเป็นการให้ทานอย่างหนึ่งเช่นกัน

๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ ไม่เลี้ยงชีวิตด้วยการกล่าวคำเท็จ หรือหาเลี้ยงชีวิตด้วยความไม่จริง แต่หาเลี้ยงชีพด้วยการใช้วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำที่แสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๓) อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการมสาธารณะ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมสังคมในทางจริยธรรม

๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือทำตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๓๖}

ผู้ที่ทำเลี้ยงชีพที่สุจริตธรรม ย่อมต้องมีจิตใจอ่อนโยน รู้จักเสียสละ โอบอ้อมอารีมีไมตรีจิตและเป็นมิตรต่อทุกคน กล่าวคือช่วยเหลือเกื้อกูลญาติพี่น้องเพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมงาน ตลอดถึงงานสังคมต่าง ๆ รู้จักแบ่งปันวัตถุสิ่งของ พุดจาสุภาพเรียบร้อย บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย อย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้มึนมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี

๔.๒.๒ ฆราวาสธรรม ๔

ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมของฆราวาส หรือ ธรรมสำหรับผู้ครองเรือนบางที่เรียกว่า คฤหัสถ์ คือ บุคคลที่มีไข่นักบวชหรือพระสงฆ์ที่มีอาชีพแตกต่างกัน เช่น ขาวนา ชาวไร่ พ่อค้า ข้าราชการ นักศึกษา เป็นต้น เป็นหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์^{๓๗} ประกอบด้วย ๑) สัจจะ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริ่งใจ พุดจริง ทำจริง ๒) ทมะ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัด ตัดนิสัยแก้ไข ข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา ๓) ขันติ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย ๔) จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส

^{๓๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๓๖}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๒๒.

^{๓๗}พระเทพเวที (ป.อ.ปัญญโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๕.

สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความ ต้องการของผู้อื่นพร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว ^{๓๘}

หลักฆราวาสธรรม ๔ เพื่อการครองตน มีมาในพระสูตรต้นปิฎกสังยุตตนิกายสคาถวรรค ซึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัส ตอบปัญหาของอหวกยักษ์มีความตอนหนึ่งว่า “เชิญท่านถาม สมณพราหมณ์เป็นอันมาก เหล่าอื่นดูซิ ว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่า สัจจะ ทมะ จาคะและขันติฯ” ^{๓๙}

อนึ่งใน ขุททกนิกายสุตตนปิฎก ก็มีปรากฏเรื่องนี้เช่นเดียวกันโดยพระพุทธองค์ตรัสด้วย คำถามของ อหวกยักษ์ว่า “มีธรรมะของผู้ครองเรือน ๔ คือสัจจะ ทมะ ธิติ (ขันติ) และจาคะ ละโลกนี้ไป แล้วยอมเสerah โศก” ^{๔๐}

ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนหลายหลักธรรมที่พระพุทธองค์ ทรงสอนให้ ชาวพุทธรู้จักการเสียสละ เพื่อความสงบสุขของตนเอง สังคม ครอบครัวและประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งหลักธรรม เหล่านี้ได้แก่ ฆราวาสธรรม ฆราวาสคือบุคคลผู้ครองเรือนเป็นผู้มีเหย้ามีเรือนมีครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย บุตร ภรรยา สามี บิดา มารดาและบริวาร เครือญาติเป็นต้น เรียกอีกอย่างว่า “คฤหัสถ์” ผู้ครองเรือน จำเป็นต้องมีคุณธรรมประจำใจเพื่อใช้ประพฤติปฏิบัติกำจัดความเสื่อมเสีย เพื่อสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น มั่นคง เป็นฝั่งเป็นฝามีความสุขตามวิสัยของชาวบ้านทั่วไปจึงต้อง รู้จักปรับปรุงตัวเองให้ก้าวหน้าเพิ่มขึ้นจาก การรักษาศีล และการปฏิบัติตามหลักปฏิญญามีกัตถประโยชน์ โดยยึดถือปฏิบัติตามหลัก “ฆราวาสธรรม” คือมี คุณธรรมสำหรับการครองเรือนหรือธรรมเป็นหลักครองชีวิตของชาวบ้าน

ฆราวาสธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ความซื่อสัตย์ จริ่งใจต่อกันเป็นหลักสำคัญที่จะให้ เกิดความ ไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ ช่มใจระงับความรู้สึก ต่อเหตุบกพร่องของ กันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก่ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้ กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความ หนักและความร้ายแรงทั้งหลาย จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดถึงความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อต่อกัน จากที่ได้ศึกษามา ข้างต้นนี้มีใช้ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะใน ระหว่าง คู่ครองเพียง ๒ คนเท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมดโดยยึดถือเป็น คุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะสร้าง ความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วม หรือติดต่อ เกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และ แก่ชีวิตของคนอื่นๆ ใน สังคม

๑. ความหมายของฆราวาสธรรม พระภิกษุที่ทรงคุณวุฒิ และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ ความหมายพร้อมทั้งคำอธิบาย ของ “ฆราวาสธรรม” ไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

^{๓๘} ส. ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^{๓๙} ส. ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^{๔๐} ขุ. ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๑ได้ให้ความหมายของ ฆราวาสธรรมว่า หมายถึง ธรรมสำหรับ ฆราวาสธรรมสำหรับการครองเรือนหลักการครองชีวิตของคุณหัส

๑. สัจจะ ความจริงซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริ่งใจ พุดจริง ทาจริง
๒. ทมะ การฝึกฝนการข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัวรู้จักควบคุมจิตใจฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไข ข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
๓. ขันติ ความอดทนตั้งหน้าทอนหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๔. จาคะ ความเสียสละสละกิเลสสละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว และท่าน ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมในด้านสัจจะ ไว้ดังนี้คัมภีร์ ฝ่ายอภิธรรม แยกสัจจะ คือ ความจริงเป็น ๒ ระดับ ๑) สมมติสัจจะ (Conventional Truth) ความจริงโดยสมมติ (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโวหารสัจจะความจริงโดยโวหารหรือโดยสำนวน พุด) คือความจริงตามมติร่วมกันตามที่ได้ตกลงกันไว้หรือหมายรู้ร่วมกันเป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อให้ สำเร็จประโยชน์ในชีวิตประจำวันเช่นคนสัตว์คนชั่วได้ะเก้าอี้ เป็นต้น ๒) ปรมาตสัจจะ (Ultimate Truth) ความจริงโดยปรมาตคือจริงตามความหมายสูงสุดตามความหมายแท้อย่างยิ่งคือการหยั่งรู้สัจจธรรม ที่จะทำให้ความยึดติดถือมั่นหลงผิดทั้งหลายสลายหมดไปทำให้วางใจวางท่าทีต่อสิ่งทั้งหลาย อย่างถูกต้องหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์มีจิตใจเป็นอิสระผ่องใสเบิกบานมีความสุขที่แท้จริง สิ่งที่เป็น จริงโดยปรมาตเช่นนามธรรมรูปธรรมเวทนาสัญญาสังขาร เป็นต้น

พุทธทาสภิกขุ^๒ได้ให้ความหมายของฆราวาสธรรม ออกเป็น ๒ ประการคือ ประการแรก เป็นธรรม ธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ประการที่ ๒ เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่ การปฏิบัติธรรมข้อ อื่นๆ ให้สำเร็จ

๑. เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ สัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูงซื่อตรง ต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการทำงาน ทมะ หมายถึง ข่มใจ อย่าให้เกิดโทสะ อย่าให้เกิดความ รักหรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อดทนต่อคำด่า จาคะ หมายถึง การให้ทาน รู้จัก เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย

๒. เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใด หรือ ปฏิบัติธรรมข้อใดแล้ว ก็ควรตั้งใจจริง ทำอย่างสุดความสามารถของตน ทำให้ถึงที่สุด ดังเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าทำความเพียร เพื่อตรัสรู้ ก็ได้ตั้งสัจจาธิษฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้น จากที่นั่ง ถ้าไม่บรรลุ สัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่า

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๑๖ , (พิมพ์ที่ บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^๒พุทธทาสภิกขุ, ฆราวาสธรรม, (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๓), หน้า ๕๕.

เรียนก็เหมือนกันถ้ามีสัจจะหรือ สัจจาธิษฐาน คือ ทำให้มันจริงๆ ตั้งใจจริง ๆ ก็จะช่วยทำให้ทุกคนประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ

หมะ หมายถึง บังคับตัวเอง บังคับใจ ตนเอง ไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่มายั่วยุ ซึ่งแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ต้องพยายามบังคับให้ได้ ใน การบังคับนั้นต้องใช้ไหวพริบและความฉลวย เข้าต่อสู้ เพราะจิตใจเมื่อถูกบังคับก็จะขัดขืนยิ่งกว่าช้าง ที่ตกมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของ ตนเอง นั้นก็มี ๒ วิธีด้วยกัน กรณีแรก คือ การลอบประโลม จิตใจค่อยลอบโยน กรณีที่สอง คือ การบังคับโดยตรงการตัดใจไม่ให้น่าในสิ่งนั้น ซึ่งทั้ง ๒ วิธีนี้ต้อง เลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ที่เกิดขึ้น

ขันติ หมายถึง ความอดกลั้น ความอดได้รอได้ คอย ได้ เป็นเครื่องห้ามความ ผุนผั่น ความโกรธ ขันติเป็นแกนกลาง ในการประพฤติพรหมจรรย์ ของผู้ บาเพญฺพรตทั้งหลาย คนส่วนใหญ่ไม่ชอบอดกลั้น เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องเสียเกียรติหรือชี้แพ้ อะไรทำนองนั้นแต่ถ้ารู้จักฝึกความอดกลั้น หรือ ฝึกให้มีขันติได้มากๆ ก็จะเป็นคนที่ไม่โกรธง่าย ขันติ เมื่อมี หมะแล้วยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้อง อดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรืออื่นๆ ต้องใช้ความอดทนอย่าหลงไป ตามสิ่งยั่วยุหรือกิเลส

จาคะ หมายถึง สละการให้ทาน สละกิเลสตาม โอกาสที่ต้องสละเป็นรูรั่วที่ระบายกิเลสออก บริจาคออกไป สละสิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุด ออกไป ระบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะเป็นการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธี ขรราวาสธรรม คือ สัจจะ หมะ ขันติ จาคะ นี้เป็นเครื่องมือกำจัดมาร เป็นเครื่องมือที่จะ สร้างสิ่งที่ปรารถนาในทุกกรณี ไม่ใช่เฉพาะเป็นธรรมของขรราวาสเท่านั้น แม้แต่บรรพชิตที่ต้องการ จะ บรรลุสมรรถผลนิพพาน ก็ยังต้องใช้ธรรมข้อนี้ด้วยเช่นกัน พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่าสัจจะ หมายถึง ความจริงลงไปในเรื่องที่จะกระทำและสัจจาธิษฐาน คือ ตั้งจิตด้วยสัจจะมันลงไปในการที่จะทำในการที่จะประพฤติเพื่อละกิเลส หมะ หมายถึงการ บังคับตัวเอง เป็นธรรมที่จะใช้สกัดกั้นความโกรธในขั้นเริ่มต้นแต่ถ้าบังคับไม่ได้ หรือ บังคับไม่อยู่ก็ใช้ ธรรมะข้ออื่น เช่น ปัญญา ขันติและอื่นๆ เข้าช่วย วิทย์วิศทเวส^{๔๙}ให้ความหมาย ขรราวาส แปลว่า บุคคลผู้ครองเรือน หมายถึง บุคคลที่ไม่ใช่ นักบวชหรือพระสงฆ์ ดังนั้น ขรราวาสก็คือชาวบ้านทั่วไปที่มีอาชีพแตกต่างกัน เช่น พ่อค้า ข้าราชการ ชาวไร่ ชาวนา แพทย์ หรือเป็นนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น ขรราวาสธรรม แปลว่า แนวทางหรือข้อปฏิบัติสำหรับบุคคลทั่วไปเพื่อสร้างความสำเร็จ และความเจริญก้าวหน้าในการดำรงชีวิต รวมทั้งการมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ขรราวาส ธรรม ๔ ประการ ได้แก่

๑. สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ การรักษาความสัตย์ การพูดจริงทำจริง แสดงออกได้ ๕ วิธี คือ ๑.๑ ความจริงใจหรือสัจจะต่อตนเอง หมายถึง การซื่อสัตย์ต่อตนเอง มีศีลธรรม ประจําใจ มีความละเอียดใจ เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว แต่มีความมุ่งมั่นทำความดี บุคคลถ้าขาด สัจจะต่อตนเองแล้วย่อมจะโกหกคดโกงหรือหลอกลวงผู้อื่นได้โดยง่าย ๑.๒ ความจริงใจต่อบุคคลอื่น หมายถึง มีความซื่อตรงจริงใจประพฤติดีปฏิบัติ

^{๔๙}วิทย์วิศทเวส , ดร., ธรรมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ , [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/moe/th/home/main.php> [๙ ก.ย. ๒๕๖๐]

อย่างตรงไปตรงมาต่อบุคคลอื่นที่เราเกี่ยวข้องกับ เช่น บิดามารดา ผู้มีคุณ ครูอาจารย์ เพื่อน ความจริงใจเหล่านี้ แสดงออกด้วยการไม่คดโกง เบียดบังผลประโยชน์ของผู้อื่น ไม่กลับกโลกเหลวไหล คือ เมื่ออยู่ต่อหน้าเราพูดด้วยดี แต่พอลับหลังกลับนินทาให้ร้าย ๑.๓ ความจริงใจต่อหน้าที่การทำงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วยความรับผิดชอบทำงานของตนด้วยความซื่อสัตย์ ไม่แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง หรือผิดทานองคลองธรรม ตั้งใจทำงานให้เสร็จด้วยความระมัดระวัง ไม่เลินเล่อ ไม่ ผัดวันประกันพรุ่ง มีความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงและเกิดผลดี ๑.๔ ความจริงใจหรือมีสัจจะวาจา หมายถึง รักษาคำพูด คำมั่นสัญญา เมื่อรับปากว่าจะทำอะไรแล้วจะพยายามกระทำตามที่รับปากไว้ให้ได้ ปากกับใจตรงกัน ไม่พูดปดหรือกล่าวร้าย ผู้อื่น ๑.๕ ความจริงใจต่อประเทศชาติ หมายถึง การเคารพยึดมั่นในกฎระเบียบบังคับ ของชาติ มีความจงรักภักดีต่อชาติ คอยป้องกันภัยที่จะมีต่อประเทศ และไม่กระทำการใด ๆ อันจะ เป็นการบ่อนทำลายหรือทำให้ประเทศชาติต้องเสื่อมชื่อเสียง

๒. ทมะ หมายถึง การฝึกฝนตนเองและข่มใจตนเองทางด้านต่างๆ แบ่งได้ดังนี้ ๒.๑ การฝึกฝนตนเอง คือ รู้จักฝึกนิสัย ให้รู้จักการแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุง ตนเองให้เจริญก้าวหน้าหรือฝึกตนเองให้สำนึกอยู่ในเหตุผลและคุณธรรม เช่น ถ้านักเรียนรู้ตัวเองว่า ไม่เก่งก็ต้องขยันอ่านหนังสือ หรือหากนักเรียนชอบคบเพื่อนที่มีนิสัยและประพฤติไม่ดีก็ควรแยก ออกมาเป็นต้น การที่เรา รู้ตัวเองมีข้อบกพร่องอะไรแล้วหาทางแก้ไข หรือพยายามฝึกตนเองให้ กระทำความดี ย่อมจะช่วยให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ๒.๒ การข่มใจตนเอง คือ การยับยั้งใจของตนไม่ให้หลงมัวเมาอยู่กับอบายมุข ฟุ้งซ่านทยานอยากกับสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และศีลธรรม รวมทั้งรู้จักควบคุมอารมณ์ไม่ให้โกรธ ง่ายหรือเกลียดง่าย เช่น ถ้าเพื่อนชวนไปขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ถึงแม้จะมีความจำเป็น แต่เห็นว่าการ กระทำเช่นนี้ไม่ถูกต้อง ผิดทั้งทางโลกและทางธรรม ก็ควรปฏิเสธ หรือถ้าเพื่อนมาเดินชนโดยไม่เจตนาก็ไม่ควรถือโกรธ หรือพูดไม่สุภาพ^{๔๔}

๓. ขันติ หมายถึง ความอดทนต่อความยากลำบากต่างๆ ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ผู้ที่มี ขันติเท่ากับเป็นผู้ที่มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความเพียรพยายามกระทำความดี และเอาชนะความชั่วทั้งปวง แนวทางปฏิบัติมี ๔ ประการ คือ ๓.๑ การอดทนต่อความลำบาก หมายถึง การมีจิตใจเข้มแข็ง พร้อมที่จะปฏิบัติ หน้าที่ตามที่ตั้งใจไว้ โดยอดทนต่อความลำบากที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือความยากลำบากไม่ทอดทิ้ง งาน เพราะความหนาว ความร้อน หรือเพราะลักษณะของงานนั้นเป็นงานหนักงานที่เหนื่อยยาก ต้องฟันฝ่าอุปสรรค ๓.๒ ความอดทนต่อความทุกข์ คือ เมื่อเกิดความทุกข์ต้องไม่แสดงออกอย่างน่า สมเพชเวทนาเกินกว่าเหตุ หรืออ้างเอาความทุกข์ความเจ็บป่วยมาใช้เพื่อขออภิสิทธิ์หรือเพื่อละเว้น การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ การขาดความอดทนเช่นนี้ถ้าเป็นบ่อยๆ จะทำให้จิตใจของเราเกิดความ อ่อนแอ กลายเป็นบุคคลนาราคาญ และมาสามารถจะเป็นผู้นำคนอื่นได้ ๓.๓ ความอดทนต่อความไม่พอใจ ความเจ็บใจ หมายถึง ความอดทนที่จะไม่กระทำการโต้ตอบเมื่อถูกตำ ถูกรังแก ถูกดูหมิ่น ถูกนินทา หรือถูกผู้อื่นย่ำยี บุคคลที่ขาดความอดทน ย่อมเกิดโทสะได้ง่ายและมักแก้ไขเหตุการณ์ด้วยอารมณ์ชั่ววูบ เช่น เมื่อถูกนินทาเกิดความเจ็บใจ ขาด การไตร่ตรอง ไม่มีความอดทนอดกลั้น รับผิดชอบ

^{๔๔} อ.จ. ดิก. (ไทย) ๒๐/๗๗/๓๐๐

ไปทำร้ายหรือต่อว่า ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ใน ชีวิตประจำวันต้องเผชิญกับสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ถ้าหากมีคุณธรรมข้อนี้ก็ช่วยให้หลีกเลี่ยง ความเดือดร้อนวุ่นวายไปได้ ๓.๔ ความอดทนต่ออำนาจกิเลส หมายถึง อดทนต่อสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาช่วยยว่นทำให้หลงใหล หมกมุ่นมัวเมา คนที่สามารถอดทนต่อสิ่งเย้ายวนได้ ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ยอมพ่ายแพ้ ต่ออำนาจใฝ่ต่ำแม้ว่าจะมีช่องทางให้ทำได้ เช่น ได้เห็นรูปสวย ๆ ได้ฟังเสียงที่ไพเราะ ได้ดมกลิ่นที่ หอมสดชื่น ได้เสพรสที่พึงพอใจ ได้รับสัมผัสที่น่าปรารถนาก็ไม่หลงมัวเมา แต่กลับพยายามหักห้ามใจ ตนเองไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจสิ่งเหล่านี้ ^{๔๕}

๔. จาคะ หมายถึง ความเสียสละ มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตน ไม่ตระหนี่เห็นแก่ตัว มี ๒ ประการ คือ ๔.๑ สละวัตถุสิ่งของ คือ สละทรัพย์สินของตนเองเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือ เพื่อ สาธารณประโยชน์ เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล บำรุงศาสนา ตลอดจนสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น ตกทุกข์ได้ยาก คนเราอยู่ในสังคมต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความสามารถ และตามกำลังทรัพย์ ของแต่ละคน ๔.๒ สละอารมณ์ หมายถึง เป็นคนรู้จักปล่อยอารมณ์ที่จะให้จิตเศร้าหมอง ชุ่มมัว และเป็นข้าศึกต่อความสงบใจ เช่น ความโกรธ ความเกลียด เป็นต้น เพราะการเก็บอารมณ์ชุ่มมัวไว้ นั้นทำให้จิตเศร้าหมอง ทั้งยังทำให้ตนเองเป็นทุกข์ใจด้วย ดังนั้นเราควรสละอารมณ์ที่ไม่ดีออกจาก จิตใจของตนเอง ^{๔๖}

ชัยวัฒน์ อัตพัฒนและทวี ผลสมภพ ^{๔๗}ได้กล่าวว่าเป็นธรรมสำหรับฆราวาสปฏิบัติฆราวาสคือผู้ครองเรือนชีวิต ของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคมการสมาคมกับคนอื่นต้องมีความจริงใจต่อเขาต้องรู้จักข่มจิตของตน เมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดีต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิตและในบางครั้งต้องบริจาคนสมบัติของตน เมื่อเห็นคนอื่นเดือดร้อนฆราวาสธรรมคือ

- ๑ . สัจจะ หมายถึงมีความจริงใจต่อคนอื่น
๒. ทมะ หมายถึงมีนิสัยข่มความรู้สึกของตน
- ๓ . ชันติ หมายถึงมีความอดทน
- ๔ . จาคะ หมายถึงบริจาคนสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์คนอื่น

สรุปความหมายของฆราวาสธรรม ๔ เป็นธรรมนำมาซึ่งความสุขความเจริญความสามัคคี อันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกันและชีวิตของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคมกับคนอื่นต้องมีความจริงใจต่อเขาต้องรู้จักข่มจิตของตนเมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดีต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิตและ ในบางครั้งต้องบริจาคนสมบัติของตนเมื่อเห็นคนอื่นเดือดร้อน

๑. สัจจะหมายถึงความ สัตย์ความซื่อมีความจริงมีความตรงมีความแท้

^{๔๕}ที. มหา. (ไทย) ๑๐/๕๗/๑๓๓

^{๔๖}ช. ขา (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๘๖

^{๔๗}ชัยวัฒน์ อัตพัฒน และทวี ผลสมภพ , หลักพระพุทธศาสนา , (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย รามคาแหง, ๒๕๒๙), หน้า ๙๘-๙๙.

๒. ทมะหมายถึงพยายามปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ จัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสียจากตนเอง พยายามฝึกหัดบังคับใจตนเองโดยเริ่มจากบังคับทีละเล็ก ทีละน้อยเมื่อทาบ่อยๆ ครั้งก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัย

๓. ขันติหมายถึงความอดทนซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้ เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจ

๔. จาคะหมายถึงความเสียสละตัดใจตัดกรรมสิทธิ์ของตนตัดความ ยึดถือความเสียสละมี ๒ คือ

๑) สละวัตถุหมายถึงการแบ่งปันกันกินแบ่งปันกันใช้รวมทั้งการทำบุญให้ทาน

๒) สละอารมณ์หมายถึงไม่ผูกโกรธใครไม่พยาบาทโดยเฉพาะผู้นำที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ สมาชิกควรได้รับการปลูกฝังด้วยหลักธรรมฆราวาสธรรม ๔ ซึ่งเน้นความมีคุณธรรมทั้งด้านความมีสัจจะ ความมีทมะ ความมีขันติ และมีจาคะ ให้เกิดขึ้นอย่างดีด้วยเพื่อให้มีจริยธรรมและมีคุณธรรมเพราะหลักฆราวาสธรรม ๔ หมายถึงธรรมสำหรับคฤหัสถ์ในการครองชีวิต

สรุปได้ว่าบุคคลผู้ประกอบด้วยฆราวาสธรรม ๔ ประการนี้เป็นธรรมนำมาซึ่งความสุขความเจริญ ความสามัคคี อันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกันและชีวิตของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคมกับคนอื่นต้องมีความ จริ่งใจต่อเขาต้องรู้จักข่มจิตของตนเมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดีต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิตและ ใน บางครั้งต้องบริจาคนสมบัติของตนเมื่อเห็นคนอื่นเดือดร้อนสามารถพัฒนาตนจากการเลี้ยงชีพธรรมดาให้ เจริญก้าวหน้าในสังคมและสามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ นอกจากนั้นยังสามารถเป็นผู้นำชุมชนและให้ คำแนะนำแก่คนอื่น ทั้งนี้เพราะตนเป็นผู้ตั้งอยู่ในหลักสุจริตธรรมดังกล่าวมานั้นเอง

๔.๒.๓ โภควิภาค ๔

โภควิภาค ๔ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ๑.ความหมายของโภควิภาค ๒.ความสำคัญ ของโภควิภาค องค์ประกอบของโภควิภาค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑ ความหมายของโภควิภาค

คำว่า “โภควิภาค” ประกอบด้วยศัพท์ ๒ ศัพท์ คือ “โภค” กับ “วิภาค” การให้ความหมายตามรูป ศัพท์ โภคค์ แปลว่า การใช้สอยหรือการบริโภค

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า โภค หมายถึง สมบัติ ทรัพย์สิน โดยมีรูปวิเคราะห์ว่า ภูชีย เต ภูชิตโพติ วา โภค สิ่งอันคนใช้สอย หรือสิ่งที่ต้องใช้สอย เรียกว่า โภค^{๔๔}

^{๔๔}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ชุด ศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง, ๒๕๕๐), หน้า ๔๙๔.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) ได้ให้ความหมายของคำว่า “โภค” ว่า โภค การใช้สอย, เครื่องใช้สอย, เครื่องใช้, สมบัติ, โภค^{๔๙} และให้ความหมายของคำว่า “วิภาค” ว่าการจำแนกการแบ่ง^{๕๐} ในหนังสือธาตุปปีที่ึกา ได้แสดงความหมายของ โภค ไว้ว่า โภค ทรัพย์ สมบัติ ความกิน ความบริโภค^{๕๑}

จากความหมายของโภควิภาคดังที่ได้นำเสนอแล้วทั้งพจนานุกรมและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า โภควิภาค ก็คือการแบ่ง การจำแนกทรัพย์ หรือการใช้สอยทรัพย์ เพื่อดำรงชีวิตและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืนและสมดุล ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่า การบริหารการเงิน หรือการบริหารทรัพย์สิน และในแง่พิจารณาถึงทรัพย์ของคำว่า “โภค” มีนัยที่กว้างขวางและครอบคลุมไปยังการบริหารโภค ใช้สอยอีกด้วย

๒. ความสำคัญของโภควิภาค

เรื่องทรัพย์สิน หรือเงิน ใครบอกว่าเงินเป็นเพียงตัวเลข ถ้าไม่เรียนรู้ก็จัดการไม่เป็น ถ้าไม่มีความรู้สึกนึกคิด สำนึก จริยธรรม ศีลธรรม ฯลฯ ก็ไม่ยากที่จะบริหารจัดการเงิน ที่สุดก็กลายเป็นหนี้สิน รายจ่ายมากกว่ารายรับ ชุมชนที่เข้มแข็งดูได้ไม่ยาก ถ้ามีกลุ่มออกทรัพย์เข้มแข็ง ทายได้เลยว่า ชุมชนนี้ไม่ใช่ชุมชนอ่อนแอ อาจไม่ร่ำรวย แต่น่าจะจัดการชีวิตของตนเองได้ดี อย่างน้อยมีผู้นำเชื้อสัตย์สุจริตไม่โกง เพราะกลุ่มออมทรัพย์ที่ล้มเหลวส่วนใหญ่ผู้นำโกงเอง คำว่า “วินัย” จึงสำคัญ บัญชีรายจ่ายครัวเรือนเป็นเครื่องมือสร้างวินัยชีวิต รู้จักจัดการเงิน จัดการชีวิตอย่างมีแบบแผน

การใช้จ่ายทรัพย์ นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะทำให้เกิดความมั่นคงแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักการเพื่อใช้เป็นปทัสถานในการจ่ายทรัพย์อย่างถูกต้องและถูกวิธี

หลักการใช้ทรัพย์สินที่ได้ทั้งคุณค่าและสิ่งที่ต้องการมิใช่แค่ดื่ม กินอย่างเดียว มนุษย์ยังต้องการการใช้ทรัพย์สินเงินทอง เพื่อกิจอื่นๆ อีกมากมาย เพราะต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ คือ เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเมื่อมองด้านชีวิตของตัวเอง ต้องเพื่อตัวเอง มีกินมีใช้ก่อนเป็นอันดับแรก และยังต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ นอกตัวเองออกไปอีก คือ สามเณร ภรรยา บุตร ธิดา ญาติ กัลยาณมิตร เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกัน ฐานะการมีทรัพย์สินเงินทองแล้ว ต้องใช้ให้เป็นประโยชน์กับบุคคลเหล่านี้ด้วย^{๕๒} ๕ ซึ่งในทางหลักทางพระพุทธศาสนาให้มีคำสอน เกี่ยวกับหลักโภควิภาค ๔ ประการสำหรับไว้บริหารจัดการ เพื่อการใช้ทรัพย์สินให้

^{๔๙}พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), พจนานุกรมบาลี - ไทยสำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๘๖.

^{๕๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๒.

^{๕๑}หลวงเทพดรญาณุศิษย์, พจนานุกรม บาลี - ไทย แผนกธาตุ, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๒๘), หน้า ๔๙๔.

^{๕๒}ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓ - ๕๔.

มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ต่อบุคคลเหล่านั้น เมื่อคนที่เกี่ยวข้องมีความสุข จากการใช้ทรัพย์สินแล้ว ถือว่ามีความมั่งคั่งยั่งยืนของทรัพย์สินเงินทอง จะยังมีประโยชน์อันเป็นต้นแบบเพื่อสังคม ๓ ระดับ คือ

๑. ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม

๒. ความเข้มแข็งทางจิตใจ

๓. ความเข้มแข็งทางปัญญา^{๕๓} ทำให้เห็นถึงควมมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนทั้งหลายที่เราเกี่ยวข้องด้วย ทำให้เป็นประโยชน์ว่าการบรรลุความสำเร็จเกิดขึ้นขมยินดี เป็นสิ่งที่ทุกคน แสวงหากัน ทำให้คนอื่นๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องสุขด้วย ยินดีด้วย เป็นผลที่ตามมา เรียกว่า เห็นผลทันตา และยังมีจุดอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์อีกมากมาย เมื่อบุคคลมาถึงการมีทรัพย์สินที่พร้อมแล้ว สิ่งที่ควรเสริม หรือพัฒนาเพิ่มเติมเป็นคุณค่าและถูกต้องดีงาม นอกจากนั้นหลักโภควิภาค ๔ ยังให้ประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในอนาคตหรือในกาลภาคหน้าดังต่อไปนี้

๑. ประโยชน์ในปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติตามโภควิภาค ๔ ย่อมเป็นปัจจัยส่งผลให้ผู้ประพฤติปฏิบัติ รวมถึงครอบครัว สังคม ไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน การดำเนินชีวิต สำหรับผู้ที่พร้อมด้านการดำรงชีวิตแล้ว ก็มีเวลาไว้สำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองด้านอื่นๆ เช่น เห็นโทษภัยของการมีชีวิตที่ต้องมัวเมา ลุ่มหลง เพลินกับสิ่งเสพบริโภค มัวแต่สุข สนุกสนาน ลืมนึกถึงชีวิตที่สนองความต้องการของกิเลสตัณหา เช่น กินเพื่อพุ่มพวย ใก้แก่ และบั่นทอนสุขภาพตัวเอง เรียกว่า หากความสุขที่ยากๆ ไม่มีความสุขที่เกิดง่าย เริ่มหาความสุขด้วยการเบียดเบียนตนเองและเบียดเบียนสัตว์อื่นๆ สิ่งเหล่านี้ มีแต่แง่เสียหาย ทำร้ายตนเอง และสังคมให้พินาศไปด้วยบริโภคที่ผิด แต่สำหรับคนพุทธนั้นเน้นศึกษา ฝึกฝนพัฒนาในคุณธรรม สิ่งดีงาม เพราะมีความสุขสดชื่นอยู่กับสัมมาชีพ มรรควิธีแบบพุทธ พร้อมด้วยสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และยังแสวงหาปัญญาความรู้ ความเข้าใจด้านภายใน ชีวิตด้านภายใน คือ คุณความดี มีศีล สมาธิ และปัญญาเพื่อความ เป็นอิสระ ไม่เป็นทาสของการบริโภค ยึดหลักจริยธรรมในการใช้ชีวิต เป็นผลต่อยอดให้ฐานชีวิตมีจิตใจที่เป็นอิสระ มีความสุข ซึ่งถือได้ว่ามีความสุขในปัจจุบัน

๒. ประโยชน์ในอนาคตหรือในภายภาคหน้า เมื่อปัจจุบันไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน การดำเนินชีวิตในอนาคตย่อมมีหลักประกันว่าจะไม่ประสบกับปัญหาที่ไม่คาดคิดหรือเมื่อประสบกับปัญหาที่ไม่คาดคิด ย่อมมีวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างมีสติ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว “ความสำคัญของโภควิภาค” ประกอบด้วย ๒ หลักใหญ่ด้วยกัน กล่าวคือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ ชีวิตปัจจุบันแบบอยู่ดีมีสุข สามารถสะสมเงินทอง เก็บรวบรวมทรัพย์สมบัติไว้ ตั้งตัวเป็นหลักเป็นฐานมั่นคง มีกิจการที่เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน รู้จักการป้องกันทรัพย์สินมิให้วิบัติไปเพราะภัยพิบัติ และรู้จักใช้ทรัพย์สินเพื่อเลี้ยงชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และประโยชน์ในอนาคต ซึ่งได้แก่ การมีหลักประกันความอุ่น

^{๕๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐.

ใจว่าได้ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สินไว้พร้อมแล้ว สามารถหวังความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตได้ และสามารถสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้กับชีวิตได้

๓. องค์ประกอบของโภควิภาค

หลักการบริโภคใช้จ่ายทรัพย์สินทางพระพุทธศาสนาหรือหลักโภควิภาค ๔ ได้แก่ ทรัพย์สินหนึ่งส่วน (๒๕%) ใช้เพื่อบริโภคเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ทรัพย์สินสองส่วน (๕๐%) นำไปลงทุนประกอบอาชีพ และทรัพย์สินอีกหนึ่งส่วน (๒๕%) ออมไว้ในยามจำเป็นและใช้ทำบุญ การบริโภคใช้จ่าย

อย่างถูกต้องเหมาะสมและพอเพียง โดยให้ความสำคัญด้านคุณค่ามากกว่ามูลค่าและเน้นคุณค่าประโยชน์มากกว่าความคุ้มทุน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง แก่ผู้อื่นและแก่สังคม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักโภควิภาค ไว้ว่า โภควิภาค ๔ การแบ่งโภคะเป็น ๔ ส่วน หลักการแบ่งทรัพย์สินโดยจัดสรร เป็น ๔ ส่วน คือ

๑. เอนก โภคะ ภูถะเขยย ได้แก่ แบ่ง ๑ ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์สิน เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

๒. ทวีติ กมมํ ปโยชเย ได้แก่ แบ่ง ๒ ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ ๒ ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่นๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์สินส่วนนี้เองที่จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาระดับฐานะให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ขัดสน การจัดสรรทรัพย์สินเพื่อใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ย่อมอึดอัดขัดสนไปด้วย

๓. จตุตถญญ นิธาเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์สินไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งการจัดสรรทรัพย์สินส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรรส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจจะเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้^{๕๔} ดังแผนภาพต่อไปนี้

^{๕๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๘.

ภาพที่ ๒.๑ แสดงหลักการแบ่งทรัพย์สินโดยจัดสรร

๓.๑ ส่วนที่หนึ่งสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว (๒๕%)

การใช้ทรัพย์สินในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับหลักการใช้ทรัพย์สินที่นำมาใช้ โดยนำเสนอบนกรอบความคิด ๒ ประเด็น คือ ๑) หลักการใช้ทรัพย์สินส่วน เอเกน โภเค ภูณเขยย และ ๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการใช้ส่วน เอเกน โภเค ภูณเขยย ดังจะได้นำเสนอโดยลำดับต่อไปนี้

๑. หลักการใช้ทรัพย์สินส่วน เอเกน โภเค ภูณเขยย

การบริหารการจัดการด้านการเงินตามหลักโภควิภาคในส่วนแรกนี้เป็นไปเพื่อการบริโภค การบริโภคเป็นปัจจัยสำคัญสำคัญในแง่ของการดำรงชีวิตมนุษย์ และมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนเศรษฐกิจทั้งในระดับปัจเจกชนหรือระดับชาติ แต่ถ้าหากว่าการบริโภคเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ภูควิธีก็จะกลายเป็นผลเสียได้เหมือนกัน ซึ่งเห็นได้จากข้อสรุปของ ยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวว่า “ในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน การบริโภคนิยมเป็นอุดมการณ์ที่ยั่วยุให้เกิดการบริโภคอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ครอบครัวมนุษย์ให้บริโภคสินค้าให้มากที่สุด เร็วที่สุด และบริโภคใหม่อีกอย่างไม่มีวันสิ้นสุด”^{๕๕} จากข้อคิดเห็นดังกล่าว ทำให้เห็นว่า การบริโภคในปัจจุบันล้วนเป็นไปตามการสนองกิเลส โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าแท้ และเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเลียนแบบของคนในสังคมอีกด้วย ซึ่งพฤติกรรมกรรมการบริโภคแบบทะเยอทะยานพุ่งเพ้อมาจากปัจจัย ๒ ประการ คือ

๑) กระบวนการเลียนแบบ (Imitation process) มักได้รับจากบุคคลที่ตนชื่นชอบ ส่วนใหญ่จะเป็นดารา นักร้องที่เป็นขวัญใจของพวกเขา แม้ว่าบางลักษณะจะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีก็ตาม

^{๕๕}ยศ สันตสมบัติ, แม่หญิงลีชายตัว ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เกล็ดไทย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

๒) กระบวนการสร้างและการแสวงหาความแตกต่าง (Distinction process) เป็นการบริโภคที่ต้องการแสดงความเหนือชั้นกว่าผู้อื่น มักออกมาในรูปของการใช้ของนอกที่มีราคาแพง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย^{๕๖}

การบริโภคในปัจจุบันมักมีความเข้าใจว่า เป็นการใช้สินค้าและบริการเพื่อบำบัดความต้องการทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค แต่พระพุทธศาสนาถือว่า การบริโภค เป็นการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการ เพียงให้ได้รับประโยชน์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้นหมายความว่า การบริโภคควรมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิต มากกว่าการบำบัดความต้องการเพียงอย่างเดียว ดังที่ พระธรรมปิฎก ได้แสดงทัศนะคติเกี่ยวกับการบริโภคไว้ดังนี้

การบริโภคนั้นคนจำนวนมากทีเดียว เมื่อบำบัดความต้องการ เช่น กินอาหารโดยมุ่งรสอร่อย แต่กลับทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกาย เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น... ความพอใจไม่เป็นตัวตัดสินอรรถประโยชน์ ถ้าความพอใจนั้นไม่มาพร้อมกับการได้คุณภาพชีวิตความพึงพอใจ บางครั้งกลับเป็นตัวการทำลายอรรถประโยชน์ เช่น ทำให้คนหลงมัวเมา ทำลายสุขภาพ เสียคุณภาพชีวิต เป็นต้น

มองในแง่พุทธศาสตร์ก็ต้องบอกว่าสินค้าและบริการมีอรรถประโยชน์ สามารถทำให้เกิดความพอใจที่ได้เสริมคุณภาพชีวิตแก่ผู้บริโภค^{๕๗}

จากปัจจัยและพฤติกรรมกรการบริโภคที่ก่อให้เกิดปัญหาข้างต้น ถ้านำมาเปรียบเทียบกับกรการบริโภคเชิงพุทธจะพบความแตกต่างกันทั้งหลักการและเป้าหมาย ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกรการบริโภคเชิงพุทธพบประเด็นที่สำคัญหลายประการ แต่เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วจะอยู่ในกรอบของปัญหาหมายความว่า กรการบริโภคตามทัศนะพุทธศาสนาจะต้องใช้ปัญญาเป็นหลักในการพิจารณา ดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยปัจจเวกขณะ เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อให้ชาวพุทธได้ตื่นจากโมหะ คือ ความหลง ขาดปัญญาในการบริโภคสิ่งต่างๆ ที่เป็นไปตามอำนาจของตัณหา โดยใช้ปัญญากำหนดรู้ถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตและเป้าหมายของการบริโภคที่แท้จริง โดยสรุปก็คือ กรการบริโภคสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามความเหมาะสมกับสภาวะ สภาพความสามารถของคนแต่ละคน ที่สำคัญ คือการเข้าถึงความจริงที่เป็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่จะบริโภค หมายถึง สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์และมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ และเป้าหมายของการบริโภคที่เพียงเพื่อการดำรงอยู่เท่านั้น ซึ่งหลักการข้อนี้ไปสรุปลงที่เพื่อให้ชีวิตได้พัฒนาสู่พรหมจรรย์คือ ความประเสริฐด้วยธรรมเป็นสำคัญ หมายความว่า กรการบริโภคเป็นเพียงปัจจัยที่สนับสนุนการมีชีวิตอยู่เพื่อการบรรลุธรรมระดับต่างๆ

^{๕๖}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **สังคมทฤษฎี : ยุทธศาสตร์แห่งความล่มสลายของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเด็ย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๓. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **สังคมทฤษฎี : ยุทธศาสตร์แห่งความล่มสลายของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเด็ย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๓.

^{๕๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

๒. คำนี้ถึงคุณค่าแท้ พระพุทธศาสนาเน้นถึงการบริโภคถึงคุณค่าแท้ ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมา ให้ใช้สอยอย่างรู้เท่าทัน เห็นคุณและโทษของวัตถุนั้นๆ โดยเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ย้ำถึงข้อแตกต่างของคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมดังนี้

๒.๑) คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรงหรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตนเพื่อความดีงามและความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิตหรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าที่สนองปัญญาก็ได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ มีสุขภาพดี เป็นอยู่ผาสุก มีกำลังเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญกิจ หน้าที่ รถยนต์ช่วยให้เดินทางได้รวดเร็ว เกื้อกูลแก่การปฏิบัติภารกิจ ความเป็นอยู่ การบำเพ็ญประโยชน์สุข ควบคุมเอาความสะดวก ปลอดภัย แข็งแรงทนทาน เป็นต้น

๒.๒) คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพสรวายเวทนา หรือเพื่อเสริมราคาเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่านี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหาก็คงได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ความเอร็ดอร่อย เสริมความสนุกสนานเป็นเครื่องแสดงฐานะความโก้หรูหรา รถยนต์เป็นเครื่องวัดฐานะ แสดงความโก้ มั่งมี มุ่งเอาความสวยงามและความเด่น เป็นต้น^{๕๔}

๓. โภชนะมัตตัญญูตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค ประมาณในที่นี้ สามารถพิจารณาได้ในหลายๆ ประเด็น เช่น ปริมาณของสิ่งของที่เราจะบริโภคว่ามีมากหรือน้อยเพียงใด ปริมาณของทุนทรัพย์ที่เรามีปริมาณของความพอดีที่สัมพันธ์กับความต้องการของร่างกาย เป็นต้น นอกจากนั้นต้องมีความสำรวม รู้จักยับยั้งชั่งใจ มีสติปัญญามองวิเคราะห์ให้ออกว่าอะไรควรอะไรไม่ควร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับประเด็นในการบริโภคให้พิจารณาด้วยปัญญาก่อนบริโภคและหลังบริโภคว่า เราพิจารณาโดยแยกคายแล้วจึงบริโภคอาหาร มิใช่เป็นการบริโภคเพื่อเล่นเพื่อมัวเมา เพื่อประดับตกแต่ง แต่บริโภคเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้เพื่อความระวังความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ความดีด้วยความหวังว่า เราจักบำบัดทุกข์เก่า ป้องกันทุกข์ใหม่ให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยการบริโภคนี้ ความไม่มีโทษ และความเป็นอยู่อย่างผาสุกจักเกิดขึ้น^{๕๕}

ในประเด็นนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาก่อนบริโภคอย่างแยกคายเพื่อละอุปนิสัยที่ไม่ควรและเพื่อป้องกันมิให้กิเลสเฟื่องฟูขึ้นในใจ อันเป็นการบริโภคไม่เป็นไปเพื่อเล่น ไม่บริโภคเพื่อจะมัวเมา ไม่บริโภคเพื่อจะประดับ และไม่เป็นการตกแต่ง ในราสียสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสวิพากษ์ผู้ครองเรือนที่ประกอบกิจการงานหาโภคทรัพย์ และใช้ทรัพย์ในลักษณะต่างๆ ทรงตำหนิมากที่สุดคือ พวกที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมได้มาแล้วไม่เลิยงตนให้อิ่มน้าเป็นสุขไม่แจกจ่ายแบ่งปันไม่ใช้บำเพ็ญกุศล ทรงตำหนิรองลงมา

^{๕๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาคุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๙๔.

^{๕๕}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๒-๒๓.

คือ พวกที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง และพวกที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมแล้ว ไม่เลี้ยงตนให้เป็นสุขไม่แจกจ่ายแบ่งปันไม่ใช้บำเพ็ญกุศล ทรงชมเชยพวกที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมได้มาแล้วเลี้ยงตนเองให้เป็นสุขทั้งแจกจ่ายแบ่งปันและใช้บำเพ็ญกุศลด้วย^{๖๐}

ในจักรวัตติสูตร พระพุทธเจ้าทรงแนะนำการปฏิบัติที่จะมีผลเป็นสุขในชีวิตนี้ และจะมีผลให้เกิดในสุคติหรือสวรรค์ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วทรงเน้นเรื่องการประกอบการทำงานหาเลี้ยงชีพ และครอบครัวพร้อมทั้งใช้ทรัพย์ทำความดีด้วยการบำเพ็ญทาน ดังข้อความว่า พ่อ บุรุษ เธอจงเลี้ยงชีพ จงเลี้ยงบิดา จงเลี้ยงบุตร ภรรยา จงประกอบกิจการงานทั้งหลาย จงตั้งทักษิณาทันที่มีผลในเบื้องบน อันเกื้อกูลแก่สวรรค์ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ในสมณพราหมณ์ทั้งหลายด้วยทรัพย์นี้เถิด^{๖๑}

กล่าวได้ การใช้ทรัพย์ในส่วน เอเกน โภเคน ภูณเชยย เป็นการใช้ทรัพย์ไม่ไข่มุ่งเพื่อตอบสนองเพื่อให้ตนเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงส่งเสริมในส่วนที่เกี่ยวกับตนเอง เช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่ การเลี้ยงดูญาติมิตร การอนุเคราะห์ครูอาจารย์ การอนุเคราะห์สามีหรือภรรยาของตน การอนุเคราะห์พระสงฆ์และลูกจ้าง ซึ่งเมื่อก้าวโดยรวมแล้วก็คือการนำทรัพย์ส่วนนี้มาจุนเจือหลัก ทิศ ๖ ในทางพระพุทธศาสนา

๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการใช้ส่วน เอเกน โภเคน ภูณเชยย

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการใช้ส่วน เอเกน โภเคน ภูณเชยยเป็นหลักที่มีไว้สำหรับประพฤติเพื่อการเกื้อหนุนและส่งเสริมธรรมในส่วนดังกล่าว มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. หลักโภคอาทิยะ ๕ คือ ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากทรัพย์ ซึ่งหมายถึงประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ บุคคลพึงเข้าใจและค้ำใจไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใด ๆ มิได้ ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้ก็ควรการจัดแจงให้เป็นประโยชน์

วิธีการใช้จ่ายเมื่อได้ทรัพย์มาแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโภคอาทิยสูตร คือ เมื่อหาทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงด้วยการประกอบกิจการอันสุจริตแล้ว ควรใช้จ่ายทรัพย์ในกรอบ ๕ ประการ คือ

๑) ใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงบุตรภรรยาและคนในปกครองทั้งหลายให้มีความสุข

๒) ใช้จ่ายเพื่อปกป้องรักษาสวัสดิภาพทำตนให้มั่นคงปลอดภัย

๓) ใช้จ่ายเพื่อปกป้องรักษาสวัสดิภาพทำตนเองให้มั่นคงปลอดภัย

๔) ทำพละ คือ ใช้จ่ายเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่าง คือ (๑) ญาติพละ สงเคราะห์ญาติ (๒) อิตถิพละ ต้อนรับแขก (๓) ปุพเพตพละ ทำบุญหรือสักการะผู้ล่วงลับ (๔) ราชพละ บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น (๕) เทวตพละ ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งทีเคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕) อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และเหล่าบรรพชิตผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทหมั้วเมา

^{๖๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๖๓๑-๖๔๓/๓๓๗-๓๔๒.

^{๖๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๙/๔๙.

วิธีการใช้จ่ายทรัพย์สินตามแนวโคคาทียะถือว่าเป็นการใช้จ่ายทรัพย์สินที่เป็นวิถีพุทธอีกรูปหนึ่ง เมื่อทำได้ตามที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ย่อมทำให้คนในสังคมมีความสุข เพราะการใช้จ่ายทรัพย์สินตามหลักดังกล่าวเป็นการใช้จ่ายที่ไม่เห็นแก่ตัวคือไม่ได้เป็นการใช้จ่ายที่มุ่งเพื่อประโยชน์ของตนเองเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการใช้จ่ายเพื่อสังคมและส่วนรวมอีกด้วย

๕. หมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง คือหมู่บ้านที่นำไปสู่เป้าหมาย “หมู่บ้านน่าอยู่” ซึ่งประกอบด้วย ครอบครัวอบอุ่น เศรษฐกิจชุมชนดี องค์กรชุมชนเข้มแข็ง ปลอดภัยเสถียรและ โรคติดต่อ การจัดการสิ่งแวดล้อมยั่งยืน โดยมีกองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยคือผู้กำหนดแนวทางการดำเนินงานขึ้นเพื่อสนองต่อนโยบายเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยกำหนดให้ “หมู่บ้าน” หรือ “ชุมชน” ใช้ศักยภาพ หรือ พลังที่มีอยู่แก้ปัญหาตนเองและพัฒนาให้ “หมู่บ้าน” หรือ “ชุมชน” ของตนมีสภาพเป็นศูนย์กลางหรือหน่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจให้สามารถพึ่งพาตนเอง แบบพออยู่พอกินรู้จักจัดการทรัพยากรที่ดินทำกินอย่างเหมาะสมตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายคือให้ประชาชนทุกคนในหมู่บ้านมีชีวิตอย่างปกติสุข โดยแต่ละครอบครัวสามารถสร้างรายได้ให้มีความสมดุลกับค่าใช้จ่ายและสามารถมีเงินเหลือเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น จากเอกสาร สรุปรายงานผลการดำเนินงานโดยโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ของกรมพัฒนาชุมชน เมื่อ เดือนกันยายน ๒๕๔๓ ได้นำเสนอข้อมูลและหลักการที่สำคัญของ โครงการดังกล่าว โดยมีเนื้อหา ดังนี้

๑. การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองมีความสำคัญต่อนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

๑.๑ การฟื้นฟูเศรษฐกิจและเพิ่มพูนศักยภาพกลับสู่ปกติและส่งผลถึงความเข้มแข็ง ทางเศรษฐกิจ

๑.๒ นโยบายกระทรวงมหาดไทย ในเรื่อง “ปากท้อง และส่งเสริมเรื่องประชามในระดับหมู่บ้าน”

๑.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยกระบวนการเรียนรู้ และการทำงานแบบพหุภาคี

๑.๔ ให้หมู่บ้านเป็นหน่วยของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

๒. การพัฒนาหมู่บ้านแบบองค์รวม

การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมโดยการบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ และการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์การพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งเน้นการพัฒนาในเชิงคุณภาพ

๓. กระบวนการพัฒนาหมู่บ้าน ใช้ในการระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งคน ทุน ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ผลผลิต ของชุมชนมาแก้ปัญหาของชุมชนในลักษณะคิดเอง ทำเอง และแก้ไขปัญหามาของตนเอง โดยผ่าน กระบวนการเวทีชาวบ้าน

๔. สิ่งที่ชุมชนได้รับจากการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง นั้นคือการเป็นหมู่บ้านที่ประชาชน และองค์กรเครือข่าย ร่วมกันคิด ตัดสินใจ วางแผนปฏิบัติงาน โดยการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างคุ้มค่า เกิดการเกื้อกูล และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๕. “หมู่บ้านน่าอยู่” (บ้านสวย น้ำใส) ชุมชนที่เข้มแข็ง และยั่งยืน การรณรงค์พัฒนาสิ่งแวดล้อม ชุมชน โดยกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่ทำให้หมู่บ้านน่าอยู่ส่งผลให้คุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตของประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยที่องค์กรชุมชนมี ส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการปรับสภาพแวดล้อมในครัวเรือน ชุมชน เช่น การทำความสะอาด กำจัดขยะมูลฝอย ปรับปรุงถนน รั้วบ้าน พัฒนาทำความสะอาดแหล่งน้ำ สำหรับอุปโภค บริโภค ปลูกต้นไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้ประดับ ในบริเวณบ้านเรือนและที่สาธารณะ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนดีขึ้นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

ตัวชี้วัดความสำเร็จของหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

๑. มิติทางด้านสังคม (ชุมชนเข้มแข็ง)

๑.๑ การจัดเวทีชาวบ้าน

๑.๑.๑ มีการจัดเวทีชาวบ้านสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

๑.๑.๒ มีตัวแทนชาวบ้าน/ตัวแทนกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม ทุก

ครัวเรือนทุกกลุ่ม

๑.๑.๓ มีการพูดคุยกันในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน

๑.๑.๔ มีการแบ่งหน้าที่กันทำงานตามที่ได้ตกลงในเวทีชาวบ้าน

๑.๒ ครอบครัวยั่งยืน

๑.๒.๑ สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันสม่ำเสมออย่างน้อยสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง

๑.๒.๒ สมาชิกในครอบครัวไม่มีการอพยพไปทำงานที่อื่น

๑.๒.๓ ทุกครัวเรือนมีอาหารบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี

๒. มิติด้านเศรษฐกิจ

๒.๑ มาตรการ ๕ มาตรการของกระทรวงมหาดไทย

๒.๑.๑ มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นสมาชิก

๒.๑.๒ มีกลุ่มอาชีพที่สามารถทำรายได้ให้ชาวบ้าน

๒.๑.๓ หมู่บ้านมีผังเครือข่ายกลุ่มอาชีพและอาชีพเสริม

- ๒.๑.๔ หมู่บ้านมีลานคู้ และตลาดนัดชุมชนที่ชาวบ้านใช้แลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า
- ๒.๑.๕ หมู่บ้านมีเครือข่ายร้านค้าชุมชนกับชุมชนอื่น
- ๒.๑.๖ เป็นหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)

๒.๒ รายได้จากการประกอบอาชีพ

- ๒.๒.๑ ทุกครัวเรือนมีอาชีพหลักและมีรายได้จากอาชีพหลัก
- ๒.๒.๒ ทุกครัวเรือนมีอาชีพเสริมที่ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอตลอดทั้งปี
- ๒.๒.๓ ทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัว
- ๒.๒.๔ หมู่บ้านมีน้ำเพื่อการบริโภคและอุปโภคทุกครัวเรือนตลอดทั้งปี

๓. มิติทางการเมืองการปกครอง

๓.๑ การมีส่วนร่วมในการปกครอง

- ๓.๑.๑ ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมในเวทีชาวบ้านสม่ำเสมอ
- ๓.๑.๒ เวทีชาวบ้านเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน
- ๓.๑.๓ ผู้นำในเวทีชาวบ้านไม่ใช่ผู้นำที่ทางราชการแต่งตั้ง
- ๓.๑.๔ สภา อบต. เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกร่วมรับทราบข้อมูล

๓.๒ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

- ๓.๒.๑ ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน
- ๓.๒.๒ ทุกครัวเรือนได้รับคำแนะนำ การปรึกษาหารือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ (๔

กระทรวงหลัก)

- ๓.๒.๓ ทุกครัวเรือนได้รับข่าวสารทั่วไปและการประกอบอาชีพอย่างสม่ำเสมอ

๔. มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม

- ๔.๑ หมู่บ้านมีการอนุรักษ์ป่า และใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างมีประสิทธิภาพ
- ๔.๒ ครัวเรือนที่ทำการเกษตรลดการใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืช
- ๔.๓ ในหมู่บ้านมีการจัดระเบียบชุมชน
- ๔.๔ ครัวเรือนที่ทำการเกษตรลดการใช้ปุ๋ยเคมี แลเพิ่มการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก
- ๔.๕ ทุกครัวเรือนปลูกไม้ยืนต้นและไม้ผลหลากหลาย
- ๔.๖ เป็นหมู่บ้านที่มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

๕. มิติด้านอื่น ๆ (ความปลอดภัยและยาเสพติด)

- ๕.๑ ทุกครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ๕.๒ หมู่บ้านปลอดภัยยาเสพติดให้โทษทุกชนิด
- ๕.๓ หมู่บ้านมีการจัดการกับปัญหาโรคเอดส์ได้

๖. การรายงาน ติดตามประเมินผล ให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลระดับต่าง ๆ ดังนี้

- ๖.๑ ระดับอำเภอ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่หรือผู้แทนของ กพอ./กพอ.กิ่ง อำเภอเมือง

๖.๒ ระดับจังหวัด ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่หรือผู้แทนของ กพจ.

๖.๓ ระดับเขต ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ส่วนราชการต่าง ๆ ในระดับเขต

เมื่อได้ดำเนินการโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองครบ ๖ เดือน ในเดือน กันยายน ๒๕๔๓ กรมพัฒนาชุมชนจะดำเนินการติดตามประเมินผลโครงการฯ ในเดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๓ เพื่อสรุปผลในภาพรวมและนำเสนอกระทรวงมหาดไทย และ คณะรัฐมนตรีให้ทราบต่อไป

๕.๑ แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐาน ของตัวเองให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม คือชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติมีความรักพอเพียงมี ปัญญา พอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล จะเรียกว่าเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจ พื้นฐาน เศรษฐกิจชุมชน ล้วนมุ่งไปสู่ เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง การประกอบสัมมาอาชีพของชาวบ้านที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในรูปกลุ่มกิจกรรมการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกภาคเกษตรใน ระดับครอบครัว เพื่อพอกินพอใช้ และกิจกรรมกลุ่มอาจขยายสู่ระดับชุมชนและสู่ภูมิภาคใน อนาคต ในการนี้ได้เน้นจุดหมายเพื่อให้คนมีความสุขและชุมชนมีความเข้มแข็ง

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง “ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” เป็นที่ตั้ง โดยคำนึงถึง สภาพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรท้องถิ่น^{๖๒}

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน อันประกอบด้วยกิจกรรมทาง การผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อและการบริโภคของชุมชนและกิจกรรมที่ ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่า และกำไรของชุมชน^{๖๓}

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชรถิ่น^{๖๔} ได้กล่าวถึงสาเหตุหรือปัจจัยแห่งปัญหาความ ยากจน และยากไร้ของคนไทยที่ประสบอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน คือ

๑. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหรอและลดน้อยลงตลอดเวลา
๒. ความเอื้ออำนวยของดินฟ้าอากาศที่มีการแปรปรวนตลอดเวลาและไม่สามารถควบคุมได้
๓. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในครอบครัวที่ยากจนอยู่แล้ว

^{๖๒} สังคีต พิริยะรังสรรค์.(๒๕๕๓). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัททรงสิทธิ์วรรณ จำกัด. หน้า ๕๕-๕๖.

^{๖๓} ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (๒๕๕๖). ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า ๘๘.

^{๖๔} วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพ็ชร.(๒๕๕๖). พิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยมคืนสุขุมชน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). หน้า ๖๓.

๔. การดำเนินชีวิตอย่างประมาท ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย และขาดการพึ่งตนเอง

๕. การประกอบอาชีพในด้านเศรษฐกิจไม่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

๖. เทคโนโลยีการเกษตรที่สนองความต้องการไม่มีประสิทธิภาพ และพอเพียงเหมาะสม

ดังนั้น การฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีความสมดุลเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและยากไร้ ได้แก่

๑. วางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกับผู้ผลิตชาวชนบทในพื้นที่

๒. ปรับปรุงเทคโนโลยีบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง

๓. ระดมเงินออมในบริบทของความช่วยเหลือระหว่างสมาชิกของชุมชน

๔. การพัฒนาสังคม ด้วยการฟื้นฟูวัฒนธรรมของหมู่บ้าน สนับสนุนแบบอย่างที่ดีของผู้นำในชนบท และปลูกจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีก้น้อย ไม่ฟุ่มเฟือย

๕. ชาวชนบทเป็นผู้รับผิดชอบเศรษฐกิจของตนเอง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา^{๖๕} ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนนั้นเป็นสาระและแก่นแท้ ของสังคมเพราะชุมชนนั้นเน้นคุณค่าความเป็นคนและหมู่ ใจความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่าง เพื่อนมนุษย์ การวิจัยท้องถิ่นเป็นการวิจัยเพื่อการฟื้นฟูเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถกำหนดชีวิตของตนเอง ณ ระดับครัวเรือน เพื่อให้รู้จักตนเองโดยมีข้อมูลสำคัญ ๓ ประเภท คือ

๑. สภาพของอากาศ ลักษณะพื้นที่ ภูมิประเทศ การใช้ที่ดิน และนำองค์ประกอบด้าน ประชากร ความหนาแน่นของประชากร การเพิ่มของประชากร กิจกรรมทางเศรษฐกิจของ ประชาชน ผลผลิตต่อหน่วย ที่ดิน เครื่องมือที่จะบูรณาการความอุดมสมบูรณ์ของที่ดิน เทคนิค การผลิต พันธุ์พืช สัตว์เลี้ยง สัตว์เลี้ยงในการเพาะปลูก ชนิดและปริมาณของสัตว์เลี้ยง การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร หัตถกรรมและอุตสาหกรรม การบริโภคในชุมชน ผลผลิตภายในและภายนอก ระยะทางจากตลาด ลักษณะการถือครองที่ดิน สัตว์เลี้ยงของผู้เช่า ที่ดิน สภาพคล่องทางการเงินของ ชาวนา สถาบันเครดิต การเป็นหนี้และเจ้าหนี้ของครัวเรือน ส่วนเกินของผลผลิตการค้าและ การสะสมทุน การรวมกลุ่มของชาวนา สหกรณ์รูปแบบต่าง ๆ

๒. ปฏิทินการผลิตและการใช้แรงงานของชาวนาตลอดปี จำนวนวันทำงาน วันพักผ่อน และวันไปร่วมงานเทศกาล

๓. บัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือนใน ๑ ปี

๕.๒ ทฤษฎีการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยปัจจัยที่สำคัญ ๕ ด้านหรือ TERMS ซึ่งประกอบด้วย Technology, Economic, Resource, Mental and Socio-Cultural (สัญญา สัญญาวิวัฒน์

^{๖๕} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และวิจิตวงศ์ ณ บ่อมเพชร. (๒๕๕๖). *วิพากษ์เศรษฐกิจคืนสู่ชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). หน้า ๑๓๔.

๒๕๕๕) ที่นำมาเป็นหลักในการศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ในชนบท ทั้งในด้านการพึ่งตนเองและการพัฒนาชนบท รวมถึงการสร้างความสุขของชาวชนบทโดยมีการ ขับเคลื่อนอย่างเป็นพลวัตรซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๖๖}

การพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี (Technology Self - reliance : T) หมายถึง ชุมชนสามารถ ประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ หรือรวมถึงการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การติดต่อค้าขาย หรือแม้แต่การประกอบอาชีพ ด้านการบริการซ่อมเครื่องจักร เทคโนโลยียังมีส่วนช่วยในการ สื่อสารติดต่อกับภายนอกชุมชน ทำให้ได้รับข่าวสารที่ดี รู้จักการประชาสัมพันธ์ การบริหารโครงการ เทคโนโลยี ยังหมายถึงของ สมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งในอดีตชนบทเป็นการพึ่งพา เทคโนโลยีของตนเองในลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเวลานานทั้งด้าน การ ประกอบอาชีพ เช่น การเพาะปลูกโดยใช้พืชพันธุ์ท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ ปุ๋ยธรรมชาติ ทำการเกษตรแบบ ผสมผสาน การดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง ซึ่งเทคโนโลยีพื้นบ้าน ทั้งหลายต้องมีความเหมาะสมและ สอดคล้องกับเศรษฐกิจสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Self-reliance : E) หมายถึง ชุมชนสามารถ ดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง โดยที่ประชาชนใน ชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตัวเองให้มีรายได้พอเพียง สามารถ ซื้ออาหารหรือปัจจัย ๔ อย่างอื่นได้ และยังอาจหมายถึง การที่ ประชาชนในชุมชนสามารถซื้อสิ่งของยารักษา โรคไปพบแพทย์เพื่อรับการ รักษาพยาบาล การรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ซื้ออุปกรณ์การศึกษาเพื่อ ตนเองและบุตรหลานในการศึกษาเล่าเรียนพัฒนาให้มีความเฉลียวฉลาดเพิ่มมากขึ้น การประกอบอาชีพ ที่อยู่ ในรูปแบบความพอดี พอเพียง ไม่เน้นผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุกำไรแต่เน้นที่การพึ่งตัวเอง เพื่อการอยู่ร่วมกัน อย่างเป็นสุขมากกว่าการแข่งขัน

การพึ่งตนเองในด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource Self-reliance : R) หมายถึง การ พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้หมายถึง สิ่งใดๆ ที่มีอยู่ธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหา มาได้ เช่น ดิน น้ำ ป่า สัตว์บกและสัตว์น้ำ รวมทั้งแร่ธาตุ ต่างที่มีค่าและสำคัญต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ชุมชน สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นั้นและสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เสื่อม เสียไปจนหมดสิ้น หรือไม่ทำให้ ธรรมชาติเสียความสมดุล เป็นการดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานความคิดของการอยู่ ร่วมกัน มองเห็น ธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความ พอดี รวมถึงการยึดมั่นในประเพณีที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

การพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจ (Mental Self-reliance : M) หมายถึง ในชุมชนนั้นมีบุคคลที่มีจิตใจ เข้มแข็ง และมั่นใจว่าจะช่วยตนเองพึ่งพาตนเอง ได้ และยังรู้จักพอ ไมโลภมากเกินไป หรืออยากได้อะไรก็มีจน เกินความสามารถของตน สามารถที่ จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการหาเลี้ยงชีพ หรือพัฒนาชีวิตให้มี

^{๖๖} สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ สุริชัย หวันแก้ว. ๒๕๕๕. รายงานการศึกษาเอกสารปัจจัยทาง สังคมและ วัฒนธรรมในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่ง ประเทศไทย. (อัดสำเนา) หน้า ๖๘.

ความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น การที่บุคคลพึ่งตนเองได้ทางจิตใจแล้วจึงจะเป็นรากฐานของการพึ่งตนเองด้านอื่น เช่น สังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีอีกด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจเป็นแนวทางการพึ่งธรรมะเป็นหลัก ซึ่งสนับสนุนให้คนมีคุณธรรม หรือใฝ่คุณธรรม อันจะก่อให้เกิดความเมตตา กรุณา เอื้ออาทรต่อกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไข ปัญหาบนพื้นฐานของคุณธรรม

การพึ่งตนเองในทางสังคม วัฒนธรรม (Social-Culture Self-reliance: S) หมายถึง การให้ความสำคัญของประเพณีภายในท้องถิ่นเป็นหลักการรักษาสืบทอด ประเพณีของท้องถิ่นจะมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักท้องถิ่น โดยมีประเพณีเป็น สิ่งเชื่อมโยงความเป็นปึกแผ่นของสังคมในภาคชนบทที่มีผลถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว และคนอื่นเป็นการสร้างความสามัคคีและส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์ ต่อส่วนรวมการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของหลักการ PAR (Participation Action Research) คือ การดำเนินการ พัฒนาและวิจัยการพัฒนาพร้อมๆ กันไปโดยทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนา และประชาชนช่วยกันดำเนินการ ซึ่งหลักการเช่นนี้เป็นการแสดงถึงความพยายามทำงานอย่างรอบคอบเพื่อให้ดำเนินงานไปตาม เป้าหมายที่วางไว้ แต่การมีส่วนร่วมในที่นี้คือการที่สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนในการ ร่วมคิด ตัดสินใจ และร่วมประเมินกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดขึ้นเองอันก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการ เป็นการพัฒนาชุมชนแบบจัดการ ซึ่งประกอบด้วย การรู้จักตนเอง หรือศึกษาตนเอง เพื่อให้ชุมชนรู้ว่า สภาพชุมชนเป็นเช่นไร มีปัญหา อะไร และมีความต้องการอะไรบ้าง การส่งเสริม การศึกษาอบรม เพราะหลักการจัดการทั่วไปต้องมีการวางแผน การจัดทำลัคน การลงมือ ดำเนินการและการประเมินผล ซึ่งจะต้องได้รับการศึกษาอบรม เพื่อให้ เกิดการเรียนรู้และเข้าใจ อันนำไปสู่ การคิด การตัดสินใจ และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ และ การ สร้างกลุ่มเพื่อช่วยตนเอง อาจเป็นคณะกรรมการ คณะทำงาน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีประโยชน์ต่อการจัดการและจำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมาย

สรุปสาระสำคัญของทฤษฎีการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท การมีส่วนร่วมและ การจัดการ คือหลักสำคัญที่ใช้ในการดำรงชีวิตของปัจเจกชนและชุมชนไปตามวิถีชีวิตวัฒนธรรม ของไทยที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพความสมดุลระหว่างมนุษย์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ได้ อย่างมีความสุขร่วมกัน ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยนำทฤษฎีนี้มาวิเคราะห์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการเป็น หมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจะมีความยั่งยืน ต้องประกอบไปด้วยปัจเจกชนที่สามารถพึ่งตนเอง ได้ในทุกๆ ด้าน จึงสามารถนำชุมชนไปสู่เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองต่อไป และเมื่อปัจเจกชนสามารถ พึ่งตนเองได้แล้ว การเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับปัจเจกชนและชุมชนได้แก่การ สร้างให้บุคคลและชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมและการจัดการให้เป็นพลังที่มีการขับเคลื่อนอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมนั้น ๆ ตลอดเวลา

จากการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนต้นแบบพึ่งตนเองเป็นการมองวิถีชีวิตความเป็นอยู่คนในครอบครัวแต่ละ ครอบครัว และมองผลการพัฒนาหมู่บ้านอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม โดยเฉพาะเรื่องการ ทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของชาวบ้านให้เพียงพอแก่ตนเองและครอบครัว ด้วยการนำกระแส พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง การรู้จักประมาณตน คือหลักในการ

ดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตการพึ่งตนเอง มาเป็นแนวทางในการวิจัย นั่นคือการพัฒนาหมู่บ้านทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กัน อันได้แก่การพัฒนาทุนมนุษย์สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากการให้หมู่บ้านหรือชุมชน มีเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ มีรายได้พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การสร้างรายได้ให้สมดุลกับรายจ่าย และพยายามให้มีเหลือ เก็บจึงเรียกได้ว่าครอบครัวมีความอบอุ่นและชุมชนเข้มแข็งมีเสถียรภาพและมีความยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมปัจจัยเบื้องต้นที่มีความสำคัญที่ทำให้เกิดความสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ หรือ ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ของผู้นำครอบครัวและชุมชน ได้แก่ ปัจจัยเบื้องต้นทั้ง ๗ ด้าน ที่ส่งผลให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีสถานะที่สมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตามอัตถภาพ นั่นคือ ชาวบ้านมีวิถีชีวิตมีความสุขที่เรียบง่ายเหมือนดังแต่ก่อนชุมชนมีความมั่นคง ยั่งยืนเป็นปึกแผ่นเข้มแข็ง ไม่แปรเปลี่ยนไปโดยง่ายเมื่อได้รับผลกระทบใด ๆ ก็ตาม

๖. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

๖.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำรัส แก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลี พระบาทถวายชัยมงคลเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ความว่า “เศรษฐกิจแบบพอมีพอกินแบบพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง”^{๖๗}

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็น ที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ตีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน^{๖๘}

สุเมธ ตันติเวชกุล^{๖๙} เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมืองรัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

^{๖๗} สุเมธ ตันติเวชกุล. ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่. (กรุงเทพมหานคร : ชมรมเด็ก. ๒๕๕๘). หน้า ๓๙.

^{๖๘} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.๒๕๕๖). หน้า ๖.

^{๖๙} สุเมธ ตันติเวชกุล . การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ. มติชนรายสัปดาห์ ฉบับที่ ๕ ๖.ค. ๒๕๕๗. (กรุงเทพมหานคร : มติชน. ๒๕๕๗). หน้า ๖๒.

บรูซัย ศิริมหาสาคร, สัมฤทธิ์ ศุภมัง และพัชชา กวางทอง^{๗๐} กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเรื่องการดำเนินชีวิต โดยเน้นหลักการพึ่งตนเอง และช่วยตนเองให้มากที่สุด โดยใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ และถ้ามีเหลือก็ให้ออมไว้ และเมื่อตนเองมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้แล้ว ก็ร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง

บุญเสริม บุญเจริญผล^{๗๑} ได้อธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยความพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว โดยไม่นำมาบริโภคด้วย นอกจากนั้น การผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและบริโภค

บุญเสริม บุญเจริญผล^{๗๒} ได้กล่าวในหนังสือ “แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง” ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั้นคือ วิธีดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขายหากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียว โดยไม่นำมาบริโภคด้วย นอกจากนั้นการผลิต และการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค และกล่าวถึงลักษณะของการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่ามีลักษณะที่สำคัญ ๔ ประการคือ

๑. ต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด คือ “ทำเอง กินเอง ใช้เอง”
๒. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด
๓. ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง แสวงหาความพอเหมาะพอดีได้ดุลยภาพ
๔. ต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันและกัน ไม่ต่างคนต่างอยู่

จากลักษณะ ๔ ประการของเศรษฐกิจพอเพียงนี้จะช่วยให้ชีวิตมีความสุข ไม่ต้องทรมานทุรนทุรายเกินพอดี

^{๗๐} บรูซัย ศิริมหาสาคร, สัมฤทธิ์ ศุภมัง และพัชชา กวางทอง. *แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔)*. (นนทบุรี: ไทยรมเกลา. ๒๕๕๖). หน้า ๑๔๙.

^{๗๑} บุญเสริม บุญเจริญผล. *แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. วารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์. (มหาวิทยาลัยเกริก. (มกราคม – มิถุนายน). ๒๕๕๘). หน้า ๔.

^{๗๒} บุญเสริม บุญเจริญผล. *แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*, (กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๖). หน้า ๒๓.

ประเวศ วะสี^{๗๓} ได้กล่าวในหนังสือ “เศรษฐกิจพอเพียง และประชาสังคมแนวทางพลิกพื้น เศรษฐกิจและสังคม” ว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใครไม่ค้าขายไม่ส่งออกไม่ผลิตเพื่อคนอื่นไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค และให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” นั้น หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย ๗ ประการ ด้วยกันคือ

๑. พอเพียงสำหรับชุมชน
๒. จิตใจพอเพียง
๓. สิ่งแวดล้อมพอเพียง
๔. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง
๕. ปัญญาพอเพียง
๖. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง
๗. มีความมั่นคงพอเพียง

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” นี้อาจเรียกในชื่ออื่นๆ อีกก็ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐานเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม และนี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมา ปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

หลักการ ปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง : อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มี ๕ ประการ คือ^{๗๔}

๑. ยึดหลักการประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ่มเฟือย ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

๒. ยึดหลักการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสว่า “ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพ ชอบเป็นหลัก”

๓. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสในเรื่องนี้ว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

๔. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า “การที่

^{๗๓} ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน. ๒๕๕๗). หน้า ๔-๖.

^{๗๔} เว็บไซต์ กาญจนานิเทศ, <http://www.kanchanapisek.or.th>. สืบค้นวันที่ ๒๒ กันยายน ๖๑.

ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง”

๕. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ดังพระราชดำรัสว่า "พยายามไม่ก่อความชั่ว ให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น”

นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบหลักอยู่ ๓ ประการคือ

๑. เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”
๒. เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน
๓. เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา เอื้ออาทร

สามัคคี แนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่มีสาระสำคัญดังกล่าวมาแล้วนั้น น่าจะนำมาใช้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาประเทศไทยในขณะนี้ และในระยะต่อไป แม้ว่าวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้ อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้แต่ผลกระทบต่าง ๆ จะไม่รุนแรงมากนักถ้าหากทุกภาคส่วนของสังคมมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น ๆ ในสังคมเป็นประการสำคัญ ถึงแม้ว่าข้อคิดทั้งหมดจะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มเกษตรกรหรือผู้มีที่ดินทั้งหลาย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องกลับไปสู่ภาคเกษตรทั้งหมด ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในสภาพความเป็นจริง สำหรับคนอยู่นอกภาคเกษตรนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็จะต้องถูกนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตเพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติตน ไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรมใดอาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอดี อย่าฟุ้งเฟ้ออย่างไร้ประโยชน์ อย่ายึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่างใช้หลักการลงทุนเชิงการพนัน ซึ่งตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) โดยไม่รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของไทย ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี สิ่งไม่ดี สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้งให้มีความรักความเมตตาที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่าขจัดข้อขัดแย้งไปสู่ความประนีประนอมรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง แนวพระราชดำริ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ ได้ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมีการภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนให้มีความรักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มี สติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

๖.๓ แนวคิดเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” (New Theory) : อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ความเป็นมาแห่งพระราชดำริเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” สืบเนื่องมาจากแรงดลพระราชหฤทัย ในเรื่องนี้เกิดจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร ในทุกภูมิภาคของประเทศซึ่งทรงพบว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำ คือ อุปสรรคสำคัญในการประกอบอาชีพของเกษตรกรทั้งมวล โดยทรงยกตัวอย่างภาคอีสานบริเวณพื้นที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลกุดสิมคุ้มใหญ่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพื้นที่ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๕ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตว่า

“ถามชาวบ้านที่อยู่โน้นว่า เป็นอย่างไรบ้างปีนี้ เขาบอกว่าเก็บข้าวได้ แล้วข้าวก็อยู่ตรงนั้นกองไว้เราก็ไปดูข้าวข้าวโน้นมีรวงจริงแต่ไม่มีเมล็ดหรือรวงหนึ่งมีซีกสองสามเมล็ดก็หมายความว่า ๑ ไร่ คงได้ประมาณซีกถึงเดียวหรือไม่ถึงถึงต่อไร่ ถามเขาทำไมเป็นอย่างนั้นเขาบอกว่าเพราะไม่มีฝนเขาปลูกกล้าไว้แล้วเมื่อขึ้นมาก็ปักดำปักดำไม่ได้เพราะว่าไม่มีน้ำก็ปักในทรายแล้วก็ปักลงไปเมื่อปักแล้วตอนกลางวันก็เงามันลงไปแต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัวขึ้นมาเพราะมีน้ำค้างแล้วในที่สุดก็ได้รวงแต่ไม่มีข้าวเท่าไรอันนี้เป็นบทเรียนที่ดีแสดงให้เห็นว่าข้าวนี้เป็นพืชแข็งแรงมากขอให้ได้มีน้ำค้างก็พอแม้จะเป็นข้าวธรรมดาไม่ใช่ข้าวไร่ถ้าหากว่าเราช่วยเขาเล็กน้อยก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อยพอที่จะกิน ฉะนั้น โครงการที่จะทำมิใช่จะต้องทำโครงการใหญ่โตมากนักจะได้ผลทำเล็ก ๆ ก็ได้ จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่าในที่เช่นนั้นฝนดีพอสมควร แต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลาฝนที่ทิ้งช่วง ข้าวก็ไม่ดี”

จากพระราชดำรินี้แสดงให้เห็นถึงการที่ทรงรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีว่า

“วิธีการแก้ไขก็คือต้องเก็บน้ำฝนที่ตกลงมาก็เกิดความคิดว่าอยากทดลองดูสัก ๑๐ ไร่ ในที่อย่างนั้น ๓ ไร่ จะเป็นบ่อน้ำ คือเก็บน้ำฝนแล้ว ถ้าจะต้องบุด้วยพลาสติกก็บุด้วยพลาสติกทดลองดูแล้วอีก ๖ ไร่ ทำเป็นที่นา ส่วนไร่ที่เหลือก็เป็นบริการ หมายถึงทางเดินหรือกระต๊อบ หรืออะไรก็แล้วแต่ หมายความว่าน้ำ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ที่ทำนา ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ก็เชื่อว่าถ้าเก็บน้ำไว้ได้จากเดิมที่เก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ ๑-๒ ถึง ถ้ามีน้ำเล็กน้อยอย่างนั้นก็ควรจะเก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ ๑๐-๒๐ ถึงหรือมากกว่า”

ในเวลาต่อมาได้พระราชทานพระราชดำริให้ทำการทดลอง “ทฤษฎีใหม่” เกี่ยวกับการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรขึ้น ณ วัดมิ่งมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ซึ่งมีหลักทฤษฎีดังนี้^{๗๕}

^{๗๕} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๗). หน้า ๒๒๗.

“ทฤษฎีใหม่” เป็นพระราชดำริแนวคิดใหม่ที่จะแก้ปัญหาระบบการผลิตทั้งอย่างผสมผสานระหว่างธรรมชาติ (ดิน น้ำ ต้นไม้) คน (เกษตรกร) และสัตว์ให้เกื้อกูลซึ่งกันและกันเกิดความสมดุล (พอดี) ให้เกษตรกรมีอยู่มีกินมีใช้ พึ่งตนเองได้และช่วยเหลือกันและกันในชุมชนพื้นที่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่จะมีเฉลี่ยประมาณ ๑๐-๑๕ ไร่ต่อครอบครัว พระองค์พระราชทานแนวปฏิบัติในการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนต่าง ๆ ในการทำเกษตรและเลี้ยงชีพเป็น ๓ ส่วนดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง พื้นที่ร้อยละ ๓๐ ประมาณ ๓ ไร่ ให้ทำการขุดสระกักเก็บน้ำที่มีความลึกประมาณ ๔ เมตร จะมีความสามารถกักน้ำได้มากถึง ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร

ส่วนที่สอง พื้นที่ร้อยละ ๖๐ ทำการเพาะปลูกพืชต่างๆ โดยแบ่งที่ดินนี้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกร้อยละ ๓๐ ทำนาข้าวและพืชหลังทำนาประมาณ ๕ ไร่ อีกส่วนหนึ่งร้อยละ ๓๐ ปลูกพืชไร่ หรือพืชสวนตามแต่สภาพของพื้นที่และภาวะตลาดประมาณ ๕ ไร่

ส่วนที่สาม พื้นที่ที่เหลือร้อยละ ๑๐ เนื้อที่ประมาณ ๒ ไร่ จัดเป็นที่อยู่อาศัยถนนหนทาง คันคูดิน หรือคูคลอง ตลอดจนปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์

๖.๔ หลักการสำคัญของทฤษฎีใหม่

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีหลักการที่สำคัญ คือ

๑. เป็นวิธีการปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อยแปลงเล็ก (ประมาณ ๑๕ไร่) ซึ่งเป็นอัตราถือครองโดยเฉลี่ยของเกษตรกรไทย
๒. มุ่งให้เกษตรกรมีความพอเพียงในการเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของความสามัคคีในท้องถิ่นของทฤษฎีใหม่
๓. สามารถผลิตข้าวบริโภคได้เพียงพอทั้งปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา ๕ ไร่ จะมีข้าวกินตลอดปี ซึ่งเป็นสำคัญของทฤษฎีใหม่นี้
๔. ใช้หลักเกณฑ์เฉลี่ยว่าต้องมีน้ำใช้ในฤดูแล้ง เฉลี่ยประมาณ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ เพื่อใช้ในการทำนา ปลูกพืชสวน พืชไร่และเลี้ยงปลา

๖.* ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

๑. ทำให้สภาพแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งน้ำและดิน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญของการเกษตรทำให้มีผลผลิตทั้งปีและดีขึ้น
๒. ทำให้เกิดความมั่นคงในรายได้ของเกษตรกร และเกษตรกรจะไม่เสี่ยงต่อราคาผลผลิตชนิดใดที่ตกต่ำ
๓. ทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้นเนื่องจากมีผลผลิตที่สามารถใช้เป็นอาหารประจำ วัน โดยไม่ต้องไปซื้อหาจากตลาด
๔. ให้เกษตรกรพึ่งตนเอง และสามารถแบ่งปันช่วยเหลือญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านได้

๕. เป็นแบบอย่างของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เกิดดุลยภาพระหว่างคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม

๗. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชน

๗.๑ ความหมายการเรียนรู้ของชุมชน

กันยา สุวรรณแสง^{๗๖} กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลทั่วไปในลักษณะที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยในวิถีการดำรงชีวิตทำให้คนเราต้องเรียนรู้ฉะนั้นการเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการที่ บุคคลเรียนรู้โดยได้รวมกระทำโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือได้ลงมือกระทำสิ่งที่จะได้เรียนรู้จริง

เสรี พงษ์พิศ (อานโน พรพิไล เลิศวิชา)^{๗๗} ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ของชุมชนคือกระบวนการ อันมีรากฐานอยู่ที่ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งไม่ได้แยกกระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิตการเรียนรู้และการปฏิบัติเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียว กระบวนการดังกล่าวเกิดจากท้องถิ่น เหมาะสมกับท้องถิ่นช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างประกอบสำคัญคือภูมิปัญญาท้องถิ่น การปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้รู้ การอบรมในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอยู่จริงกระบวนการนี้ได้ถูกปรับตามสภาพการสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปการคมนาคม และการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้นทำให้การไปมาหาสู่การดูงานหลายอย่างในกระบวนการนี้ ก็ถูกปรับ เช่นกัน

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ^{๗๘} กล่าวว่าระบบการถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมเริ่มด้วยการถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัว โดยเริ่มจากบ้านตอกจากนั้นจะมีโอกาสเรียนรู้ในวัด และมีการขยายโอกาสไปจนถึงการเรียนในโรงเรียน การเรียนรู้ในบานมีผู้สอนเป็นผู้รู้ ที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในสาขานั้นที่อาจจะเป็บรรพบุรุษหรือผู้รู้อื่นเนื้อหาที่ถ่ายทอดเป็น วิชาชีพที่มีการถ่ายทอดมานานแล้ว การถ่ายทอดความรู้เป็นการปฏิบัติใหญ่เป็นตัวอย่างหลาย ๆ ครั้ง จนผู้เรียนสามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง เป็นการแสวงหาความรู้ของบุคคลในชุมชนตั้งแต่การได้รับข้อมูล จนถึงการลงมือปฏิบัติจริง โดยมีรากฐานอยู่ที่ชุมชน ท้องถิ่น วิถีชีวิต ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้มีศักยภาพได้

^{๗๖} กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป. (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา. ๒๕๕๖). หน้า ๑๓๘.

^{๗๗} พรพิไล เลิศวิชา. ศีร์วงจากไพร่หมื่นนายธนาการแห่งขุนเขา. (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๘). บทนำ

^{๗๘} ชูเกียรติ ลีสุวรรณ. ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ . (รายงานการวิจัยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๕). หน้า ๔๑-๔๒.

๗.๒ ชุมชนกับการเรียนรู้

พระมหาสุทิตย อาภากรโธ^{๗๙} ไตกลาวไว้ว่า การเรียนรู้ ของชุมชนนั้น เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีวันจบมีการแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขที่เกิดขึ้น โดยการเรียนรู้ในสังคมไทยมีลักษณะรวมกันอย่างน้อย ๔ ประการคือ

๑. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของชีวิตและการทำงาน
๒. เครื่องมือการเรียนรู้ของชุมชน
๓. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้รวมกัน
๔. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง

เกษม วัฒนชัย^{๘๐} ได้นำหลักการงานของพระเจ้าอยู่หัวโดยได้มาจากคณะทำงานคณะหนึ่งไปศึกษาโครงการพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัว แล้วตั้งคำถามว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงมีวิธีทรงงานอย่างไรบ้าง เพราะปรากฏว่าใน ๓ คำนี้ปรากฏในกระแสพระราชดำรัสบ่อย ๆ คือ จะทำอะไรก็ตาม ใหม่หลักคิด แลวก์หลักวิชา แลวก์หลักปฏิบัติ

๑. ตั้งหลักคิด : วิธีคิดที่จะทำงาน ไต แก เป้าหมายของโครงการ ใครได้ ประโยชน์อุดมการณ์ของโครงการ เราทำด้วยฉันทะหรือตัณหา ฉันทะเป็นความอยากที่จะให้โครงการสำเร็จที่จะให้งานสำเร็จ ตัณหาคือความอยากที่ เมื่อมาทำโครงการแล้วฉันทะจะได้อะไร ทานวิริยะได้ใหม่ พวกที่ทุ่มเทจริง ๆ ก็คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา จิตตะคือทุ่มจิตใจไปตลอดเวลา กัดไม่ปล่อยจนงานสำเร็จ

หลักการงานตามอย่างพระเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วย ลดขั้นตอน บางขั้นตอน ถ้าไม่สำคัญตัดไปเลยแบบفورมต่าง ๆ เอาเฉพาะแบบفورม แลวก์เนื้อหาในแบบฟอร์มที่สำคัญ เร็ว ๆ เขาทำงานให้เร็วโดยคำนึงถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ช่วยเขาช่วยตัวเอง ต้องปดทองหลังพระ

๒. หาหลักวิชา : รูพอใหม่ที่จะทำ เราจะหาหลักวิชาได้จากที่ไหน หรือเราจะเรียนรู้จากที่ไหน หนังสือตำรา ทั้งทฤษฎี ทั้งปฏิบัติ ต้องไปหาประสบการณ์ของคนอื่น ใครควรยกกันเอง คิด กันโดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความเหมาะสมกับพื้นที่และสังคม

๓. ออกแบบหลักปฏิบัติ : ให้ ชัดและใช่ โดย ทั้งสามภาคส่วน มีส่วนรวม คือ ภาครัฐภาคเอกชน ภาคประชาสังคม มากหรือน้อยแล้วแต่ลักษณะโครงการ อยาปฏิเสธซึ่งกันและกัน การบริหารจัดการที่ดี จะต้องมี สำนักงาน มีผู้รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ดู เป้าหมายให้ ชัด ว่าเราต้องไปถึงเป้าหมายใดการเขียนและ

^{๗๙} พระมหาสุทิตย อาภากรโธ. นวัตกรรมกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา ในปาริชาติวิทยาลัยเสถียรบรรณานิการ. (กรุงเทพมหานคร : พิษณุไทย ออฟเซต. ๒๕๔๘). หน้า ๑๐๐-๑๐๕.

^{๘๐} เกษม วัฒนชัย. การเรียนรู้ที่แท้และพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : มติชน. ๒๕๕๙). หน้า ๑๓๖ - ๑๔๖.

บริหารโครงการย่อยต่าง ๆ ให้ออกมา และฝึกฝนคนรุ่นใหม่ ให้งานบนความขาดแคลน แลวมันจะถึงเป้าหมายได้เหมือนกัน

๗.๓ ลักษณะของการเรียนรู้

สีลาภรณ์ นาครทรรพ^{๕๑} ได้กล่าววาทะถึงลักษณะที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไว้ดังนี้

๑. มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม ที่เรียนรู้ ร่วมกัน การเรียนรู้ ของคนแต่ละคนเพื่อยกระดับสติปัญญา จิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนนั้น เกิดขึ้นในกระบวนการที่มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหา เสนอทางเลือกการแก้ปัญหาและตัดสินใจร่วมกัน

๒. เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง จากกระบวนการคิด-ทำ ซึ่งเป็นการช่วยให้คนในกลุ่มได้เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา โดยการทดลองทำและทดลองแก้ไข สรุปบทเรียนและคิดหาวิธีการใหม่เพื่อทดลองใหม่ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีพลวัต และนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๓. เป็นการเรียนรู้ จากปัญหาในชีวิตจริง เพื่อพยายามแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพ ชีวิต ของคนในชุมชน ให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการศึกษาที่ส่งผลต่อชุมชนโดยตรง

๔. เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย ที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ ไม่มีโครงสร้างอำนาจบังคับบัญชา แต่เป็นความสัมพันธ์บนฐานความสมัครใจของกลุ่มคนที่มีความประสงค์จะเรียนรู้ และทำงานพัฒนาร่วมกัน

ซึ่ง มนตรี แยมกสิกร^{๕๒} กล่าวว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจะผูกพันอยู่กับธรรมชาติ เพราะคนในชุมชนต้องพึ่งพิงและอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเครื่องมือเลี้ยงชีพแต่ด้วยกระบวนการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติบางครั้งชุมชนต้องพบกับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพจากธรรมชาติ ด้วยความพยายามในการเรียนรู้ทำให้บุคคลในชุมชนต้องหาแนวทางเอาชนะและ ต้องทำความเข้าใจกับความเปราะบางของธรรมชาติให้ดี บุคคลในชุมชนจำเป็นต้องดำรงชีพอยู่ภายใต้สภาวะความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติได้อย่างยืดหยุ่นปลอดภัยและได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ

๑. การประกอบอาชีพอันเป็นวิถีชีวิตที่ เกี่ยวกับธรรมชาติ ความรู้ไม่เชิงจากตำราเป็นการสั่งสมจากประสบการณ์

๒. อุปสรรค ต้องอาศัยประสบการณ์ความสำเร็จ และความล้มเหลวในอดีตเป็นบทสรุปทำให้เกิดองค์ความรู้ในการปรับตัวและสามารถเอาชนะธรรมชาติอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข

^{๕๑} สีลาภรณ์ นาครทรรพ. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, ใน การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. หน้า ๕๑ – ๑๒๑. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการระหว่างวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘. ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซา. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) . ๒๕๕๙). หน้า ๖๑-๖๔.

^{๕๒} มนตรี แยมกสิกร. เอกสารเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางการศึกษา. (ชลบุรี : เอส แอลกราฟฟิค ดีไซน์ จำกัด. ๒๕๕๘). หน้า ๔๒ – ๔๕.

๓. การปรับตัว ชัยชนะเหนือธรรมชาติ อยู่ร่วมกับธรรมชาติ จากบทเรียนที่บุคคลในชุมชนสังเกตตลอดจนได้ รับบทเรียนจากความสำเร็จและล้มเหลว ทำให้บุคคลในชุมชนได้ขอสรุปที่เป็นองค์ความรู้จากธรรมชาติ เป็นชุดความรู้ ที่ครูธรรมชาติ เป็นผู้สอน ทำให้บุคคลในชุมชน สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ อยู่ร่วมกับธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข

อรศรี งามวิทยาพงศ์^{๘๓} กล่าวว่า วัฒนธรรมการเรียนรู้ ในยุคชุมชน มีลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงของสังคม คือ

๑. กระบวนการเรียนรู้ได้สร้างและพัฒนาความรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงอย่างรอบด้าน มีการบูรณาการทั้งระดับบุคคลและชุมชน สามารถใช้ประโยชน์ในการดำรง “ชีวิต” อย่างครอบคลุมเป็นอย่างดี (ร่างกาย-จิตใจ-สังคม-ธรรมชาติ) กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยยุคชุมชนจึงมีอิทธิพลช่วยพัฒนารากฐานทางจริยธรรมให้แก่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน

๒. การที่ กระบวนการเรียนรู้ และความรู้ สอนใหญ่ เกิดและพัฒนากว้างไกลในระบอบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ระดับต่าง ๆ กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกพัฒนาความร่วมมือรวมใจ

๓. การเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งเนื้อหา แหล่งเรียนรู้ และกระบวนการอย่างหลากหลาย โดยไม่แยกจากวิถีชีวิตจริงของบุคคลและชุมชน มนุษย์แต่ละคนมี ความสามารถในการเรียนรู้แตกต่างกัน ซึ่งความหลากหลายในการตอบสนองความเฉพาะดังกล่าว ส่งเสริมให้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดค่านิยม แบบแผนของวิถีชีวิตบุคคลและชุมชนไปสู่คนรุ่นต่อไปได้ ทำให้ชุมชนเป็นปกแผ่น ในขณะที่บุคคลแต่ละคนก็สามารถพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตการทำมาหากินการแก้ไขปัญหาของตนเอง

๔. ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ในสังคมยุคชุมชนที่มีความหลากหลาย แตกต่าง มีผลทำให้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาสร้างใหม่สิ่งที่ถ่ายทอดไปด้วยกระบวนการเรียนรู้จึงส่งผลให้บุคคลมีความสามารถพัฒนาความรู้ ใหม่ไปได้ด้วย ประกอบกับโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบและความสัมพันธ์เชิงสังคมของชุมชน ก็ยิ่งเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างบุคคลได้มากขึ้นจนกระทั่งสังคมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยชุมชนแต่ละแห่งดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

๕. วัฒนธรรมการเรียนรู้แบบมุขปาฐะ หรือการพูด เล่า เทศน์ มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและวิถีชีวิตในยุคชุมชน ซึ่งบุคคลใกล้ชิดกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลมีการปฏิสัมพันธ์กันโดยตรงได้คลุกคลีใกล้ชิดโดยใช้การพูดเป็นสื่อวัฒนธรรมการเรียนรู้ แบบนี้จึงส่งเสริมความผูกพันและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

^{๘๓} อรศรี งามวิทยาพงศ์. กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.). ๒๕๕๙). หน้า ๔๐-๔๔.

๗.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้

มนตรี แยมกสิกร^{๘๔} กล่าวว่า ลักษณะภูมิปัญญาการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นลักษณะที่สะท้อนถึงความชาญฉลาดของชุมชนที่เกิดจากการนำศักยภาพของคนในชุมชนมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จนมีแนวทางการตัดสินใจ หรือตัดสินใจเลือกแนวปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความอยู่รอดของชุมชนนั้น ลักษณะภูมิปัญญาการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่มีลักษณะ ดังนี้

๑. การมีผู้นำชุมชนที่ เข้มแข็ง มี วิสัยทัศน์ มีความคิดความเชื่อที่ เบนไปในทิศทางที่เหมาะสม มีความกล้าหาญ มีความสุจริต ยุติธรรม เบนที่ ยอมรับของคนในชุมชน จะมีเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

๒. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นส่วนผลักดันให้สามารถกล่าวถึงได้ การรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน ความรู้จักเคารพนับถือซึ่งกันและกัน เพราะนับญาติกัน แลจะช่วยสร้างความรู้สึกผูกพัน ความเกรงใจกัน ปัจจัยความสัมพันธ์ประเด็นนี้มีส่วนทำให้เกิดความรวมมือรวมใจกันได้ง่าย

๓. ความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติ ปัจจัยความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับ ประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ หรือแหล่งทรัพยากร สำคัญของชุมชน ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนชนบททั่วไป มักจะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ การรู้สึกรักและชื่นชมกับทรัพยากรของชุมชน เหล่านี้ เป็นความผูกพันที่สั่งสมอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นความรักความหวงแหน

๔. สภาพทางกายภาพของชุมชน เป็นปัจจัยที่มีส่วนช่วยทำให้ความรู้สึกของคนในชุมชนรู้สึกใกล้ชิด ความเป้น “หัวบาน หายบาน” ช่วยสร้างความรู้สึกผูกพัน ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงกันง่าย การมีทำเลที่ตั้งของชุมชนที่เป้นกลุ่มก้อน หรือมี การรวมกลุ่มในลักษณะที่อยู่อาศัยจะช่วยสร้างสายสัมพันธ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงได้มากที่สุด

๕. องค์ประกอบที่ทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้างวิสัยทัศน์รวมกันการรวมกันคิดรวมกันทำ การมีกระบวนการทางสังคม การมีลักษณะของบุคคลเป็น ผู้ใฝ่เรียนรู้ การรู้จักคิดอย่างมีเหตุมีผล มีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ

อดุลย์ วังศรีคุณ^{๘๕} ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ประกอบด้วย

๑. ปัจจัยภายในชุมชน ประกอบด้วย ๑) สภาพพื้นฐานชุมชน ได้แก่ คุณสมบัติของผู้นำคุณสมบัตินของสมาชิกของชุมชน ทรัพยากรของชุมชนภูมิปัญญาของชุมชนเป็นต้น๒) กระบวนการทางสังคมในชุมชน ได้แก่ ความสามัคคีของสมาชิกชุมชน ความสัมพันธ์แนวราบของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

^{๘๔} อ้างแล้ว. (๒๕๕๘ : ๒๐ – ๒๓)

^{๘๕} อดุลย์ วังศรีคุณ. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน. (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). ๒๕๕๘. หน้า ๕๗ – ๕๘.

การช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน ความถี่ของการพบปะกันของสมาชิกชุมชน เป็นต้น ๓) มีปัญหา และ/หรือ ความต้องการพัฒนาในชุมชน

๒. ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ๑) นโยบายของรัฐในดานการศึกษาและพัฒนาชุมชน ๒) การสนับสนุนจากรัฐ ๓) การสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลภายนอก

๓. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย ๑) ดานเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ ๒) ดานการเมือง ได้แก่ โครงสร้างอำนาจภายในชุมชน ๓) ดานสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ ระบบเครือญาติ สถาบันครอบครัว ๔) ดานเทคโนโลยี

๗.๕ การจัดการกระบวนการเรียนรู้

วิจารณ์ พานิช (อานใน พระมหาสุทิตย อาภากร)^{๘๖} กล่าวสรุปในเวทีสัมมนาทางวิชาการนวัตกรรม การเรียนรู้ ถึงวิธีการปฏิบัติของกลไกการเรียนรู้ของชุมชนว่ามีแนวทางการจัดการ ดังนี้

๑. ไซ “ทุกข” หรือ “ปัญหา” เป็นตัวตั้งในการจัดการตนเองของชุมชน และเชื่อมโยงคนที่มี ความทุกข์เขาดด้วยกันเป็นกลุ่มเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น

๒. ค้นหาปัญหาของตัวเองโดยเน้นการมีส่วนร่วม มีการจัดการและทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง

๓. มุ่งการพัฒนาที่เริ่มต้นจากการพัฒนาตามความคิดของคนในชุมชน

๔. สร้างความรู้และวิธีการใหม่ โดยมุ่งเน้นสติของสวนรวม

๕. เน้นการจัดการความรู้ โดยการผสมผสานกับความรูเดิมที่มีอยู่ ความรู้ ทางดาน

วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และความรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อปรับไซในชุมชนของตน

๖. จัดการความรู้ด้วย “การประเมิน” “ผลิตซ้ำ” “ทำใหม่” และส่งเสริมการเรียนรู้ของคนใน ชุมชนอย่างต่อเนื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัยมีรูปแบบวิธีการและกระบวนการ หลาย ขั้นตอน เริ่มจากการวิเคราะห์ ปัญหาสาเหตุ (รู้จักปัญหา) ทบทวนทุนเดิมภูมิ ปัญญา (รู้จักตนเอง)

มนตรี แยมกลีกร^{๘๗} กล่าวว่า การเรียนรู้รวมกันเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้ เรียนได้สร้างทฤษฎี แนวคิดโดยการปรับประยุกต์ จากการลองผิดลองถูกรวมกันของกลุ่มคนที่มีจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ไปใน ทิศทางเดียวกัน เพื่อมุ่งเน้นการดำรงชีวิตอยู่รวมกันอย่างมีความสุขในสังคมหรือการหาจุดรวมในการเรียนรู้ รวบรวมกันเพื่อการศึกษาวิธีการอยู่ รวมกันอย่างสันติวิธี การเรียนรู้รวมกันมีหลายรูปแบบตามประสบการณ์ของแต่ละ กลุ่ม

แต่ละชุมชนมีวิธีการเรียนรู้แตกต่างกันการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของ ตนเองเมื่อแต่ละคนพบปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็จะนำวิธีการแก้ปัญหาของตนมานำเสนอให้ผู้อื่น รับทราบแล้วหาแนวทางแก้ปัญหารวมกันอาจจะโดยการอภิปรายสนทนาทดลองทำใหญ่ส่วนตัวอย่าง หลังจาก

^{๘๖} พระมหาสุทิตย อาภากร. นวัตกรรมการศึกษา : คน ชุมชน และการพัฒนา ในปาริชาติวิทยาลัยธรรม บรณนการ. (กรุงเทพมหานคร : พิษณุไทย ออฟเซต ๒๕๕๘). หน้า ๑๐๗ - ๑๐๘.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน. (๒๕๕๘. หน้า ๕๑ - ๕๔).

นั้นจึงนำวิธีการที่ทำให้แก้ปัญหาได้ถูกวิธีมาปรับแก้ไขให้เหมาะสมและจะได้วิธีการแก้ ปัญหาใหม่ที่เหมาะสมกับสถานการณ์อาจจะมีการปรับแก้ หลายครั้งจนกระทั่งเป็นแนวความคิดใหม่รวมกัน หรือการเกิดภูมิ ปัญญา ในการเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนนั้นถ้าการเรียนรู้เช่นนี้ได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอจะทำให้เกิดการพัฒนาวงครหรือชุมชนของตนเองเกิดความเข้มแข็งได้อย่างต่อเนื่องลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันของบุคคลในชุมชนประกอบด้วย การหาแนวทางแก้ไขเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ทดลองใช้และปรับแก้ไข

๘. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน

๘.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิธีวิทยาทางการวิจัย (research methodology)

วิธีวิทยาทางการวิจัย (research methodology) เป็นเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย และทัศนะเกี่ยวกับโลกหรือโลกทัศน์ (world view) หรือกระบวนทัศน์ (paradigm) ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ทำการวิจัย^{๘๘}

ส่วนที่เป็นระบบคิดหรือโลกทัศน์ดังกล่าว เป็นระบบคิดหรือโลกทัศน์ทางสังคมศาสตร์ (socialscience) ศึกษาเกี่ยวกับคนในสังคมว่าเขาอยู่กันอย่างไร มีวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง หรือความเป็นมา (บุญธรรม จิตอนันต์. อางโน สุเทพ บุญซอน)^{๘๙}

ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาวิธีวิทยาทางการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ครั้งนี้ได้แบ่งหน่วยในการจัดการเรียนการสอน ตามแนวคิดเรื่องโครงสร้างของการวิจัยไว้ ๓ ส่วนคือ

๑. คำถามการวิจัย (research question or problem)
๒. วิธีวิทยาการวิจัย (research methodology)
๓. การวิเคราะห์และการตีความข้อมูล (data analysis and interpretation)

๘.๒ แนวคิดเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด คือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีลักษณะที่สำคัญคือ มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่มที่เรียนรู้ร่วมกัน แนวคิดในเรื่องท้องถิ่นนิยม ดังกล่าวได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ วามีจุดอ่อนหลายประการ เช่น ๑) มโนภาพของชุมชนที่นำเสนอเป็นภาพในอุดมคติ และเป็นเรื่องเล่าของชุมชนในอดีตมากกว่าความเป็นจริง ๒) การวิพากษ์ทุนนิยมและบริโภคนิยมมักจะกระทำแบบสุดโต่งเข้าใจระบบทุนนิยมผิดพลาดทำให้มองข้ามความจำเป็นของการ

^{๘๘} อุทัย ดุลยเกษม. การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณเหมือนและต่างกันอย่างไร, ใน สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา : แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา. (บรรณาธิการโดย สุเทพ บุญซอน). ๒๕๕๘. หน้า ๕๕ - ๖๑.

^{๘๙} สุเทพ บุญซอน. การวิจัยและสัมมนาทางวิชาการเรื่องพัฒนาการด้านวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในระดับบัณฑิตศึกษาของไทย, ใน วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษาของไทย.บรรณาธิการโดย สุเทพ บุญซอน.หน้า ๑ - ๑๐. (กรุงเทพมหานคร : ทีแอนด์ดี การพิมพ์.๒๕๕๕). หน้า ๔.

พัฒนาทุนนิยม เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ๓) วิธีคิดและวิธีการมองปัญหามักจะใช้ กรอบแบบ “ความขัดแย้งของคุณ ตรงข้าม” ระหว่างชุมชนกับความทันสมัยบ้านกับเมืองชนบทกับเมืองหรือชาวบ้านกับรัฐและตลาดทุนนิยม ทำให้ มีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์ความจริงที่ ซับซ้อนและเต็มไปด้วยความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และ ๔) วาทกรรมท้องถิ่นนิยมสวนใหญ่มักแฝงไว้ด้วยวิธีคิดแบบชาตินิยม (nationalism) และประชานิยม (populism)^{๙๐}

การพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น ตามแนวคิดดังกล่าว คงต้องมีลักษณะของการประสาน ระหว่างกระบวนการทัศน์ดั้งเดิมซึ่งมีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแกนกับกระบวนการทัศน์ใหม่ซึ่งมีวิทยาศาสตร์เป็นแกนเน้นการประสานความร่วมมือกับภายนอกได้อย่างสมดุลกลมกลืนพันพูกิจสำนึก เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาโดยไม่ตัดชาวบ้านออกจากเหงาของตนเอง และไม่ทำลายความสามารถในการพึ่งตนเองของชาวบ้านลง^{๙๑} ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ซึ่งพระธรรมปิฎก ปอ. ปยุตโต ไตสรูปโวว่า เป็นการพัฒนาในลักษณะของการบูรณาการ (integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกันจะต้องประสานกันครบองค์และมีลักษณะ เป็นดุลยภาพ (balanced)^{๙๒}

แนวคิดสำคัญที่เป็นฐานในการพัฒนาอย่างยั่งยืนอีกแนวคิดหนึ่งคือ แนวคิดการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเรื่อง ทฤษฎีใหม่ ซึ่ง ชาตียาญ ณ เชียงใหม่ ไตวิเคราะห์ว่า ทฤษฎีใหม่เป็นตัวแทนของการจัดการพัฒนา เป็นการไข สติปัญญา เลือคนำเอาความรู้ความจริงในภววิสัยแห่ง ธรรมชาติของพื้นที่ มาทำความเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ และคิดคนกำหนดแนวทางการจัดการปัญหานั้น ๆ ด้วยวิธีการที่ง่าย ไม่ซับซ้อน และได้ผลจริง เพื่อให้เกิดความเป็นปกติแก่ประชาชน โดยเฉพาะเพื่อให้เกิดการ “พออยู่พอกิน” ของประชาชน และเป็นการปูพื้นฐานไปสู่ความ “อยู่ดี กินดี” ต่อไปในอนาคตโดยหลักการการพัฒนาดังกล่าวมีองค์ประกอบอย่างน้อย ๔ ประการคือ^{๙๓}

๑. รุจจริง การพัฒนาหรือการแก้ปัญหาใดก็ได้ ตาม ต้องเป็นการนำความรู้ จุริงในความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาใช้ในการปรับปรุงสภาวะไม่ปกติให้เขาสู่สภาวะปกติ การจัดการที่ดีใน

^{๙๐} พัฒนา กิตติอาษา. **ท้องถิ่นนิยม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : โอเอส พรินต์ติ้งเฮาส์. ๒๕๕๖). หน้า ๓๐.

^{๙๑} เสรี พงศพิศ. “วัฒนธรรมพื้นบ้าน : รากฐานการพัฒนา,” ใน **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑**. บรรณาธิการโดย เสรี พงศพิศ. (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป. ๒๕๕๖). หน้า ๓๕ – ๖๑.

^{๙๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง. ๒๕๔๑). หน้า ๖๘.

^{๙๓} ชาตียาญ ณ เชียงใหม่. **จุดชนวนโลมดินที่แหงผาก กระบวนทัศน์และการจัดการ การพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่**. โครงการเอกสารทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์. ๒๕๕๗). หน้า ๓๖ – ๓๘.

แก่นี้คือการพยายามผสมผสานความรู้ในด้านต่าง ๆ มาใช้เพื่อให้เกิดการดำเนิน งานที่มีประสิทธิผลและความต
อเนื่อง

๒. ทำให้ได้ผลจริง วิธีการแก้ปัญหาและการจัดการที่ดีต้องก่อให้เกิดผลได้ผลแก้ปัญหาให้ลุลวงได้
จริง เป็นตัวอย่างของความสำเร็จ เพื่อเป็นแรงจูงใจ บันดาลใจให้ผู้คนเรียนรู้ นำไปปฏิบัติ นำไปขยายผลในที่
อื่นๆอีกต่อไป

๓. ทำให้ง่าย การจัดการการพัฒนาที่ดี ต้องทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ทั้งในदानแนวคิดและ
เทคนิควิชาการ ทำให้ง่าย ไม่สลับซับซ้อน สมเหตุสมผล ทำได้เร็ว แก้ปัญหาได้เร็ว

๔. คุ่มคา การจัดการการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ กวาลวงไปไกลเกินกว่าความคิดการจัดการแบบ
ตะวันตก การจัดการตามความคิดของโลกตะวันตก มุ่งที่จะบรรลุความคุ้มค่าหรือการมีกำไร การตัดสินใจจะ
ทำอะไรใด ๆ เกณฑ์ ข้อกำหนดพิจารณาเบื้องต้น คือเรื่องของการคุ้มค่าหรือการได้กำไร หรืออีกนัยหนึ่ง เรียกว่า
ประสิทธิภาพของการดำเนินการ แต่ทฤษฎีใหม่เป็นทัศนะที่ลึกซึ้ง มองความคุ้มค่ามากกว่าความคุ้มค่า โดยที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมองกำไรไปนรูปรูปของสิ่งที่วัดเป็นเงินไม่ได้ นั่นคือ ความอยู่ดีมีสุขของ
ประชาชน ที่รัฐจำเป็นต้องลงทุนตั้ง พระราชดำรัสว่า “ขาดทุนคือกำไร”(Our loss is our gain)

๘.๓ หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

๘.๓.๑ ความหมายของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ว่า
เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มารวมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิ
เคราะห์ สรุปคำตอบ และถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไปซึ่งคนในชุมชนเขามามี สว่นรวมใน
กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด ตั้งคำถาม การวางแผน และคนหาคำตอบอย่างเป็นระบบโดยเรียนรู้จาก
การปฏิบัติการจริง (action research)^{๙๔}

สินธุ์ สโรบล^{๙๕} ได้อธิบายความหมายของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่าเป็นกระบวนการทาง
ความคิดและปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิจัยที่มีการเชื่อมโยงระหว่างโลกทัศน์ (worldview) และมโนทัศน์
(concept) ต่อความเป็นจริงหรือปรากฏการณ์ในโลกความเข้าใจรับรู้ (perception) ต่อความเป็นจริงหรือ
ปรากฏการณ์นั้น ๆ เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติ (practice) รวมทั้งหาวิธีการจัดการ

^{๙๔} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นการสร้างพลังปัญญาจากฐาน
ราก. (เชียงใหม่ : วนิดาเพรส. ๒๕๕๕). หน้า ๒๒.

^{๙๕} สินธุ์ สโรบล. กระบวนทัศน์วิจัยเพื่อท้องถิ่นจุดเปลี่ยนการพัฒนากระบวนทัศน์ วิจัยเพื่อท้องถิ่น จุดเปลี่ยนการ
พัฒนา. (เชียงใหม่: วนิดา เพรส. ๒๕๕๘). หน้า ๓๓.

ปิยะวัติ บุญหลง (อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค)^{๔๖} กล่าววาทะวิจัยเพื่อท้องถิ่น (community-based research) ที่ สกว. ริเริ่มขึ้น จึงเน้นให้ “คน” ในชุมชนเขามารวมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (action research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผลงานวิจัยเช่นนี้ต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ อย่างมาก ตรงที่มีไฉน “ผลงานวิจัย” เป็นหลัก แต่มองการวิจัยเป็น “กระบวนการ” ในฐานะ “เครื่องมือ” ที่จะเพิ่มพลัง (empower) ชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้รวมกันจัดการชีวิตของตัวเอง เป็นทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ ดังนั้น “ผลงานวิจัย” ที่สำคัญยิ่งของงานวิจัยนี้ มิใช่ บทความทางวิชาการหรือเทคโนโลยี ใหม่ แต่ คือ “คน” และ “กลุ่ม” ที่ เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนเขามารวมกระบวนการวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนตัวเองทั้งในปัจจุบันและมีความพร้อมในการรับมือกับอนาคตในการชี้แนะและเผาระวังการเปลี่ยนแปลงของชุมชนต่อไปด้วย

๘.๓.๒ ลักษณะของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย^{๔๗} ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการทำวิจัยและผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่แตกต่างจากเดิมอันเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการโดย ถือเอาปัญหาหรือปรากฏการณ์ในชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้งและเป็นงานที่ คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันสร้างพื้นที่และจุดยืนขึ้นมา ผลงานวิจัยแบบนี้ เน้นที่กระบวนการพัฒนาคนและเชื่อมโยงงานในหลาย ๆ ส่วนเขาด้วยกัน โดยอาศัยเวทีการเรียนรู้เป็นเครื่องนำทาง

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเปรียบเสมือนการสร้างสะพานเพื่อเชื่อมต่อระหว่างองค์ความรู้ใหม่และองค์ความรู้เดิม โดยมุ่งสร้างนักวิจัยในท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้และสืบสานองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่และเครือข่ายการทำงานในชุมชนท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานภาคคนโยบายและมาตรการในหลากหลาย ๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศจึงมี ลักษณะสำคัญที่มุ่งเน้นประเด็นคำถาม เป็นปัญหา หรือโจทย์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น โดยมี คนในชุมชนรวมกระบวนการคนควาเพื่อหาคำตอบ งานวิจัยแบบนี้เป็นความพยายามสร้างทีมงานวิจัยในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลมีการวางแผนดำเนิน การ มีการ วิเคราะห์และทดลองปฏิบัติ รวมทั้งการสร้างทางเลือกในการจัดการสวนสุดท้ายปลาย ทางของการทำงานวิจัยคือ โดบทสรูป บทเรียน เพื่อนำไปปรับแก้ปัญหของชุมชนท้องถิ่น

๘.๓.๓ ผลที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

นอกจากผลตามที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)^{๔๘} ได้สรุปถึงผลผลิตของการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นว่า เกิดผลหลายประการใดแกใดคนที่มีความเขาใจต่อปัญหาพร้อมทั้งเงื่อนไข ปัจจัย

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน. (๒๕๕๘. หน้า ๕).

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน. (๒๕๕๘. หน้า ๖- ๘).

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน. (๒๕๕๘. หน้า ๒๙).

อุปราคาฏการณเพื่อรวมกันหาทางแก้ไข เปนมาตรฐานเฉพาะพื้นที่และเนนบูรณาการเชิงพหุวัฒนธรรม มีรูปธรรมชัดเจนและเปนแหล่งเรียนรูของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดกลไกในชุมชนและเนนการสรางทางเลือกในการแก้ไขปญหาของทองถิ่น และมีการสืบทอดสูคนรุนใหม่และใชวิธีการสาธารณะแลว การวิจัยเพื่อการพัฒนาทองถิ่นยังทำให้เกิดผลกระทบตอทองถิ่น หลายประการ ที่สำคัญคือ การสรางให้เกิดกระบวนการเสริมพลังให้ชุมชน (empowerment) มี ๓ ลักษณะ คือ

๑. เกิดความรู้ในทองถิ่นและเปนประโยชน์กับทองถิ่นโดยตรง เช่น การฟื้นฟูและถนอมรักษา ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนให้กับเด็ก ๆ ในรุนต่อไป

๒. เกิดกระบวนการเรียนรูโดยคนทองถิ่นเอง ทำให้คนทองถิ่น “เก่ง” ขึ้นและทำงานต่อไปได้ดีขึ้น

๓. เกิดกลไกหรือองค์กรในชุมชนที่ จะจัดการสานงานตอ กรณีนี้อาจเป็นการหนุนเสริมให้องค์กรที่มีอยู่ทำงานได้ดีขึ้น เช่น การเสริมศักยภาพของ อบต. ในดานต่าง ๆ หรือ การสรางกลไกใหม่ในชุมชน เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนในระดับตำบลเพื่อประสานกลุ่มออมทรัพย์กองทุนต่าง ๆ และบริหารจัดการให้ มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว บทบาทของมหาวิทยาลัยจึงควรเร่งสรางวัฒนธรรมวิจัยให้เหมาะสมกับยุคสมัย และสรางสรรค โดยให้ความสำคัญแก่ คุณภาพ ผลลัพธ์และผลกระทบ ยกย่องผลงานวิจัยคุณภาพสูง และไม่ สนับสนุนงานวิจัยคุณภาพต่ำ สงเสริมบรรยากาศ การแลกเปลี่ยนทางวิชาการสงเสริมงานวิจัยสหวิทยาการ งานวิจัยระหว่างสถาบันสงเสริมความร่วมมือ และการเคลื่อนไหว (mobility) ของนักวิจัยระหว่างสถาบันและระหว่างประเทศ รวมทั้งสงเสริมบรรยากาศของการร่วมมือเรียนรู ระหว่างคณาจารย์กับนักศึกษา (ธเนศ เจริญเมือง อางในอมริชช นาคทรพรพ.)^{๑๙} นอกจากนี้มหาวิทยาลัยควรปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง ให้เปนมหาวิทยาลัยวิจัยซึ่งมหาวิทยาลัยวิจัยหมายถึง มหาวิทยาลัยที่เนนการวิจัย ซึ่งควรกำหนดระบบวิจัยของตน อันประกอบด้วยสวนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. มีนโยบายทิศทาง และมาตรการสนับสนุนอย่างจริงจัง เกี่ยวกับภาระงานวิจัยในมหาวิทยาลัย โดยควรกำหนดแผนยุทธศาสตร์การวิจัย ซึ่งครอบคลุมวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์และทิศทางการวิจัยของมหาวิทยาลัย

๒. มหาวิทยาลัยที่เนนการวิจัยต้องจัดให้มีโครงสร้างรองรับการดำเนินการวิจัยให้เปนรูปธรรม มีการกำหนดบทบาทภารกิจ และเปาหมายผลงานชัดเจนโดยมีหน่วยงานรับผิดชอบและบุคลากรรับผิดชอบ โครงสร้างที่จัดขึ้นนี้ควรมีการสอดรับและประสานกันอย่างเป็นเอกภาพทั้งระบบในมหาวิทยาลัย

^{๑๙} อมริชช นาคทรพรพ. ปฏิรูประบบวิจัยเคลื่อนสังคมไทยด้วยความรู้. (กรุงเทพมหานคร : มปท. ๒๕๕๗). หน้า ๑๒๑.

๓. มีโครงสร้างพื้นฐานการวิจัยที่เหมาะสมและเพียงพอ นักวิจัยจำเป็นต้องพึ่งพาเพื่อสร้างสรรคผลงานได้อย่างมีคุณภาพ เช่น แหล่งคนควา ทั้งจากห้องสมุดหรือฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ห้องปฏิบัติการ ทดลอง แปลงทดลอง หน่วยให้คำปรึกษาด้านสถิติ ด้านกฎหมาย หรือด้านเทคนิคผู้ช่วยนักวิจัย เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ

๔. มหาวิทยาลัยต้องแสวงหา และสนับสนุนใ้มีนักวิจัยที่มีคุณภาพในด้านที่มหาวิทยาลัยมีความสนใจหรือมีความพร้อมที่สุดนักวิจัยเหล่านี้อาจเป็นอาจารย์ที่มีประสบการณ์และผลงานเป็นที่ยอมรับโดยเชิญมาเป็นอาจารย์ประจำหรือเชิญมาร่วมโครงการวิจัยสำคัญ

๕. มหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัยควรใช้ งานวิจัยในการเรียนการสอนทุกระดับ การใช้งาน วิจัยในการเรียนการสอนนี้ นอกจากจะเป็นการให้ ประโยชน์จากงานวิจัยด้วยการเผยแพร่ในชั้นเรียนแล้วยังเป็นการสร้างคานิยมและทัศนคติที่ดีแก่นักศึกษาในงานวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยที่เกิดจากคนไทยด้วยกัน

๖. มีกระบวนการผลิตและพัฒนาักวิจัยอย่างต่อเนื่อง โดยจัดหลักสูตรฝึกอบรมเทคนิควิธีการวิจัย ให้แก่คณาจารย์และนักวิจัยของมหาวิทยาลัย เผยแพร่วิธีการวิจัยหรือผลการวิจัยใหม่ ๆ แก่นักวิจัย

๗. เสริมสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการทำวิจัย

๘. มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีระบบติดตามประเมินผล เพื่อรับทราบความคืบหน้าของผล การวิจัยในมหาวิทยาลัย รวบรวมผลงานวิจัยในฐานข้อมูล กำหนดมาตรฐานและดัชนีชี้วัดผลงานวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพของงานวิจัย

๙. มหาวิทยาลัยต้องเผยแพร่และใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในรูปต่าง ๆ เช่นเผยแพร่ผ่านเอกสารเผยแพร่ของมหาวิทยาลัย จัดบริการทางวิชาการแก่บุคคลภายนอก สนับสนุนให้ นักวิจัยประยุกต์ผลงาน และสนับสนุนการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ทางปัญญา

๑๐. มหาวิทยาลัยต้องจัดให้ มีการประสานเชื่อมโยง กับหน่วยงานภายนอกและประชาคม เพื่อสร้างเครือข่ายสนับสนุนการวิจัย โดยให้บุคคลภายนอกได้รับทราบสมรรถนะในการวิจัยของมหาวิทยาลัย

การปฏิรูประบบวิจัยทั้งระบบ จะเป็นหนทาง พัฒนามหาวิทยาลัย ไปสู่พันธกิจมหาวิทยาลัยวิจัยที่มีขีดความสามารถทั้งในการวิจัยและสร้างสรรค์งานวิจัยที่มีคุณค่าต่อสังคมได้อย่างสูงสุด (ปรัชญา เวสารัชช อางโน อมรวิชช นาคทรพพ.)^{๑๐๐} โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยควร มุ่งเน้นเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นสำคัญ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็น มหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นภาระหน้าที่สำคัญในเรื่องดังกล่าว จึงเป็นภารกิจสำคัญอย่างยิ่งต่อไป

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน. (๒๕๔๗. หน้า ๑๒๗-๑๒๘).

๙. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชน (Community) คือกลุ่มคนที่มีความรู้สึกนึกคิด และผลประโยชน์ร่วมกันอาศัยอยู่ในบริเวณหรือที่เดียวกันมีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน ฉะนั้นชุมชนจึงหมายถึงกลุ่มที่ประกอบด้วย^{๑๐๑}

๑. คน
๒. อยู่ในที่เดียวกัน
๓. มีความรู้สึกนึกคิดและผลประโยชน์ร่วมกัน
๔. มีการติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ
๕. มีสถาบันทางสังคมที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชนได้ เช่น วัด โรงเรียน หรือร้านค้าร่วมกัน

ความจริงแนวความคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชน” นี้มีมานานตั้งแต่สมัยเริ่มต้นประวัติศาสตร์และได้ถ่ายทอดความรู้นี้กันสืบมา

J.F. Stelner กล่าวว่าองค์ประกอบที่ทำให้เป็นชุมชนขึ้นนั้นมี ๓ อย่าง คือ กลุ่มของบุคคล อาณาเขตท้องที่และประโยชน์ที่สำคัญ ๆ ของประชาชน^{๑๐๒}

Arthur Dunham ให้คำจำกัดความของคำว่า ชุมชน ดังนี้ “ชุมชนหนึ่งคือกลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกันและมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่ว ๆ ไปอย่างเดียวกัน ดังมองเห็นจากการยாத ประเพณี ขนบธรรมเนียมและแบบแห่งการพูด”^{๑๐๓}

ความหมายของชุมชนในแง่พัฒนาชุมชน ชุมชนในแง่นี้หมายถึงดินแดนทั่วไปที่มีคนจำนวนมากกว่า ๒ คนขึ้นไปที่ได้ร่วมกันด้วยธรรมชาติอย่างเดียวกัน คือมีความคิดความเห็นพ้องต้องกัน รวมตัวกันที่จะทำอะไรร่วมกัน และก็หวังที่จะไปสู่ผลสำเร็จนั้นอย่างเดียวกัน

สำหรับบุคคลหรือคณะบุคคลที่มีคุณลักษณะอย่างนี้เฉพาะจุด เราเรียกว่า กลุ่มคน โดยทั่วไป ชุมชนจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้ คือ

๑. มีกลุ่มบุคคล
๒. ครอบคลุมอาณาเขตบริเวณแห่งหนึ่ง
๓. มีสภาพความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน
๔. มีผลประโยชน์และความสะดวกสบายร่วมกัน

๙.๑ การช่วยเหลือตนเอง

^{๑๐๑} ประดิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมวิทยาชนบท. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๘). หน้า ๔๒.

^{๑๐๒} พัฒน์ สุจำนงค์, ณัชชัย สิงหนตร, ประทีป คชศิลา, และเพทาย ประทุมทอง. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน สำหรับประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๕๖). หน้า ๔.

^{๑๐๓} อ่างแล้ว. หน้า ๔.

แนวความคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเองนี้ ได้เป็นความเชื่อที่เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของนักพัฒนาตลอดมาว่า วิธีการช่วยเหลือคนนั้นวิธีที่ดีที่สุด คือการช่วยให้ประชาชนมีขีดความสามารถที่จะช่วยตัวเองต่อไปได้ โดยไม่ต้องคอยถึงให้คนอื่นมาช่วยอยู่ตลอดไป ซึ่งย่อมความหมายว่า トラบใดที่รัฐบาลยังต้องค้ำจุนช่วยเหลือประชาชนแบบเลี้ยงเด็กไม่รู้จักแล้วการช่วยเหลือก็ปราศจากประสิทธิภาพ แนวความคิดการช่วยเหลือตนเองนี้ได้เป็นหลักสากลไม่เพียงแต่งานพัฒนาชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงงานสังคมสงเคราะห์ด้วย

แม้กระทั่งคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” หรือในศาสนาคริสต์ที่กล่าวว่า “ช่วยตนเองก่อนแล้วพระเจ้าจะช่วยท่าน” ในระดับชุมชนหรือสังคมก็เช่นเดียวกันที่จะต้องยึดแนวความคิด “การช่วยเหลือตนเอง” เสียก่อนแล้วถึงจะให้ผู้อื่นมาช่วยได้

อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือตนเองในการพัฒนาชุมชนถือว่า ตบมือข้างเดียวจะไม่เกิดเสียงดัง ต้องตบมือสองข้างถึงจะดัง หมายความว่า รัฐต้องสนับสนุน หรือร่วมมือกับประชาชนในการที่ประชาชนจะช่วยเหลือตนเอง ซึ่งตรงกับเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน คือ การส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

๙.๒ การร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชน

แนวความคิดนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า “การพัฒนาที่ได้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุด” นั้นควรจะเกิดขึ้นจากพลังและขีดความสามารถของชุมชนที่ได้ผนึกกำลังกันขึ้นมาผสมผสานกับการสนับสนุนจากพลังของการปกครองแห่งรัฐ

การที่จะให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เช่น รัฐหรือประชาชนเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียวนั้นนอกจากยากที่จะประสบความสำเร็จผลงานไม่มั่นคงถาวรแล้ว ยังอาจนำไปสู่การขยายช่องว่างและความขัดแย้งระหว่างพลังทั้งสองฝ่าย สังคมหรือชุมชนใดที่ปล่อยให้การพัฒนาเป็นไปตามธรรมชาติด้วยความสามารถของชุมชนเองสังคมนั้นก็จะมีแต่จะถอยหลัง และนอกจากนั้นจึงยังมิให้เห็นถึงความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลด้วย

ในทางกลับกัน ถ้าหากสังคมใดรัฐบาลเป็นผู้ทำให้ประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้ว การพัฒนาจะเป็นไปอย่างเชื่องช้า เพราะมีทรัพยากรอันจำกัดและยังเป็นการเสริมสร้างทัศนคติแบบคอยให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือตลอดเวลาในหมู่ประชาชน ผลซึ่งตามมาก็คือจะมีการพัฒนาแต่ทางด้านรูปธรรม (การพัฒนาวัตถุ) แต่ทางด้านตัวคนหรือนามธรรม (การพัฒนาจิตใจ) จะไม่ได้รับการพัฒนาเลย

ความช่วยเหลือระหว่างประชาชนและรัฐบาลซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนนี้จึงประกอบด้วยสาระสำคัญ ๒ ประการ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสนับสนุนของรัฐโดยมีนักพัฒนาเป็นสื่อกลาง

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญมากในความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชนและประชาชนควรมีส่วนร่วมตามขบวนการพัฒนาชุมชน คือ ร่วมกันคิด วางแผน ตัดสินใจ และปฏิบัติร่วมกันทุกระยะไม่ควรเว้นขั้นตอนใดเลย

๙.๓ ความคิดริเริ่มของชุมชน

การที่ประชาชนจะสามารถช่วยตัวเองได้ ประชาชนก็จะต้องได้รับการนำความคิดที่ถูกต้องจนมี ทรรศนะและศรัทธาต่อการพัฒนาไปในแง่บวก จนถึงขนาดที่สามารถแสดงความคิดริเริ่มการพัฒนา ทำงาน ตามโครงการพัฒนาโดยมิต้องรอให้ทางรัฐเป็นผู้เข้ามาชักชวนหรือกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลา ความคิดริเริ่ม ที่มาจากภายนอกชุมชนมักจะไม่ค่อยตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน และมักจะไม่ค่อยได้รับการ ยอมรับจากประชาชนด้วย

อย่างไรก็ดี ถ้าหากชุมชนยังลังเลและไม่เต็มใจที่จะออกความคิดริเริ่มก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ทางฝ่ายรัฐ จะต้องเข้าไปให้ความคิดและกระตุ้นเตือนให้ชุมชนเกิดความเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาทาง เศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้โดยใช้วิธีการรวมกลุ่มและการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้ ชุมชนเกิดความคิดริเริ่มในการที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน

ความคิดริเริ่มของชุมชน นอกจากจะมีขึ้นได้ด้วยแรงดลใจและความสนับสนุนจากภายนอกแล้วก็ยังมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ถ้าหากชุมชนนั้นตระหนักถึงปัญหา และความต้องการที่เดือดร้อนอยู่จริง

ภารกิจขั้นแรกของนักพัฒนาจึงอยู่ที่การช่วยเหลือโดยวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชน เช่น การตั้ง ปัญหาถาม การบรรยายนำอภิปราย การสาธิต การทัศนศึกษา การอภิปรายกลุ่ม การฝึกปฏิบัติจากของจริง และการจัดนิทรรศการ เป็นต้น เพื่อที่จะให้เขาได้ทาบถึงความต้องการที่แท้จริงว่ามีอะไรบ้างและที่เราจะได้ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการตามความจำเป็นมากน้อยเพียงใด แต่ในการให้การศึกษา ดังกล่าว นักพัฒนาจะต้องระวังอย่าให้มีการบังคับหรือยึดเย็ดความความต้องการจากภายนอกไปให้ชุมชน

ดังนั้น จุดเริ่มต้นที่ถูกต้องของขบวนการพัฒนาชุมชนก็คือ เริ่มจากสภาพความเป็นอยู่ หรือความ ต้องการในขณะนั้นของชุมชน อย่างไรก็ตามเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชนจึง มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงนโยบายและวัตถุประสงค์แห่งรัฐในการสนับสนุนความต้องการของชุมชน ดังนั้น การผสมผสานต้องการของชุมชนและความต้องการของรัฐเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

๙.๔ ความสมดุลในการพัฒนา

แนวความคิดในเรื่องนี้ก็คือ จุดเน้นของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่ว่า การพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและ นามธรรมจะต้องได้สัดส่วนกัน ถึงแม้ว่าการพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาตัวคนให้มีทัศนคติศรัทธาและขีด ความสามารถช่วยตัวเองได้ แต่การพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อมเป็นของคู่กันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ถ้าหากมุ่งพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะก็จะยังให้เกิดผลการพัฒนาชนิดผิดรูปผิดร่าง ดังนั้น งานพัฒนา ชุมชนจึงมุ่งพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปในอัตราที่ได้สัดส่วน

งานพัฒนาชุมชนมิได้มุ่งขจัดปัญหาของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มุ่งทำทุก ๆ ด้านรั วมกันไป เพราะปัญหาเหล่านี้เกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด เช่น การศึกษา อนามัย สุขาภิบาล เกษตร การอาชีพ การปรับปรุงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เมื่องานมุ่งหลายด้าน นักพัฒนาไม่ใช่ทุกด้าน ถึงรู้ก็ไม่ควรก้าวก้าว

หน้าที่ของผู้อื่น นักพัฒนาควรจะใช้หลักการประสานงานนำความรู้วิชาการต่าง ๆ มาบำบัดความต้องการหรือปัญหาของชุมชนให้หมดไป^{๑๐๔}

^{๑๐๔} อ่างแก้ว. (๒๕๕๖. หน้า ๒๑-๒๓).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน ๒. เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนของระเบียบวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยถอดบทความ ตำรา หนังสือ สิ่งพิมพ์ และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ โดยทำถอดบทความ ตำรา หนังสือ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น และสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน ๔ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง แพร่ พะเยา อุตรดิตถ์และศึกษาเอกสารจากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/องค์กรละ ๒-๓ ราย เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน เพื่อให้เห็นการประยุกต์หลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของชุมชน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยที่สอดคล้องกับงานวิจัย ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการถอดถอดบทความ ตำรา หนังสือ และสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัยการวิจัยเรื่อง เรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” (Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region) ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งศึกษาจากข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) โดยศึกษาจากงานเขียนของนักวิชาการ ตลอดจนตำรา หนังสือ บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การวิเคราะห์ทางปรากฏการณ์วิทยา การวิเคราะห์จากปัญหาชุมชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าตามกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างในชุมชน /องค์กร

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

การเก็บข้อมูล การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการ การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม และฮินดู ในอาเซียนจากคัมภีร์ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม และภาคที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้การดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนนั้น ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยในภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน ๕ ลักษณะ คือ

- ๑) ศึกษา รวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒) การศึกษากระบวนการพัฒนากิจกรรม ปัจจัยเกื้อกูลต่อการเสริมสร้างหลักการ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๓) การบูรณาการองค์ความรู้ด้านหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔) การพัฒนาชุดความรู้และกระบวนการเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อผลต่อหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน

๕) จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) การนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารพิจารณาในเชิงตรรกะเป็นเหตุเป็นผลเชื่อมโยงความสอดคล้องของเนื้อหาทั้งหมดกับแนวคิด ทฤษฎีและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามกลุ่มข้อมูล (Content Analysis) ทางการวิจัยที่ทำการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการถอดผลงานจากงานเขียนของนักวิชาการ ตลอดจนตำรา หนังสือ บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องโดยการนำเสนอเป็นความเรียง การนำเสนอข้อมูลโดยแบบตารางโครงสร้างแผนภาพการบรรยายและภาพประกอบเอกสาร

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำ ถอดบทความ ตำรา หนังสือ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น และสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน ๔ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง แพร่ พะเยา อุตรดิตถ์และศึกษาเอกสารจากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ โดย กำหนดตัวแทนชุมชน/องค์กรละ ๒-๓ ราย เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน เพื่อให้เห็นการ ประยุกต์หลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของชุมชน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตาม ความสำคัญของการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล นำมา วิเคราะห์ได้ผลการวิจัยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน ๒. เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของ เศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการ ดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนโดยผู้วิจัยได้เสนอผล การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน

๔.๒ ผลการศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๓ ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

การพัฒนาของสังคม ในประเทศใดประเทศหนึ่งหรือไม่จะถูกกำหนดมาจากการพัฒนาในด้านต่างๆ ของอีกประเทศหนึ่ง ดังนั้นสภาพการคดอยพัฒนาของ ชุมชน หรือประเทศใด มาจากการพึ่งพา (Dependency) ประเทศอื่นนั่นเอง ดังเช่น ประเทศโลกที่ สาม ต้องพึ่งพาประเทศทุนนิยมตะวันตกขอวิจารณ์ ของแนวคิดนี้ คือ ชุมชนหรือประเทศคดอยพัฒนาทั้งหลาย จะไม่สามารถหาแนวทางการพัฒนาในแนวทางที่เป็นอิสระของตนเองได้ นอกจากนี้สภาพการพึ่งพาที่แบบถูกเอาเปรียบ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาตามทฤษฎีนี้ คือ ๑.ควรดำเนินการเพื่อหาแนวทางพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (Self-Reliance) เช่น การพัฒนา เทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับตนเอง (Appropriate or Intermediate Technology) ๒.ประเทศคดอยพัฒนาควรรวมมือกันทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อ ช่วยเหลือและร่วมมือซึ่งกันและกัน ๓.รวมกันสร้างอำนาจต่อรองกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อจัดการปฏิรูปความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจของโลกใหม่ที่ประเทศกำลังพัฒนาจะไม่ถูกครอบงำ^๑

แนวความคิดเกี่ยวกับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ไปพร้อมกับการกระจายรายได้ (Redistribution with Growth) โดยส่วนหนึ่งจะยังสอดคล้องกับการพัฒนาที่เน้น ความจำเริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่มาจาก การสะสมทุนและการลงทุน แต่สังคมจะต้องเพิ่มเติม มาตรการการแก้ปัญหา การกระจายรายได้ ความยากจน การว่างงาน และความไม่เท่าเทียมกันใน สังคม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาที่ผ่านมามีเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาประเทศยังอยู่ใน ระดับต่ำ ดังคำกล่าวที่ว่าประเทศมั่งคั่ง แต่ประชาชนยากจน ดังนั้นมาตรการที่จะต้องนำมาใช้ ควรมี ลักษณะดังนี้ ๑. เพิ่มความสำคัญการผลิตในบางสาขา โดยเฉพาะสาขาที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ๒. ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทให้มากขึ้น ๓. ส่งเสริมการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีแบบใช้แรงงานเป็นหลัก (Labor Intensive) ให้ มากกว่าแบบใช้ทุนเป็นหลัก (Capital Intensive) ๔. ควบคุมจำนวนประชากร (Population Restraint) ๕. กำหนดกลุ่มคนยากจน (Poverty Groups) ให้ชัดเจน เพื่อจะได้กำหนดเป็น กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา ๖.ปรับปรุงโอกาสให้กลุ่มคนยากจนเข้าถึงบริการของรัฐให้มากขึ้น

แนวความคิดนี้เป็นกระแสการพัฒนาที่กล่าวถึงกันมากในปัจจุบัน ความหมายคือ เป็นการพัฒนาที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และตลอดไป ภายใต้สภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สาเหตุมาจากการพัฒนาที่ผ่านมาโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วมีการ

^๑ สุรินทร์ กุศลพัฒน์วารพงศ์. ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่. (กรุงเทพมหานคร : ชมรมเด็ก. ๒๕๕๘). หน้า ๓๙.

ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ถ้ายังใช้แนวคิดในการพัฒนา แบบเดิม ก็คงจะต้องถึงวันที่สังคมโลกไม่อาจพัฒนาได้อีกต่อไปแนวทางในการพัฒนาควรดำเนินการในด้านต่างๆ ต่อไปนี้ อย่างพร้อมเพียงกัน คือ (๑) การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ยังมีความจำเป็นและต้องให้ความสำคัญต่อไป แต่ การขยายตัวไม่จำเป็นต้องสูงมาก (๒) การกระจายรายได้ (Income Distribution) เพื่อให้ประชาชนมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น (๓) สวัสดิการทางสังคม (Social Well-being) เพิ่มความปลอดภัยในชีวิต และทรัพยากรได้รับการบริการขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง และ (๔) คุณภาพสิ่งแวดล้อม (Environmental Quality) ควรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนปัจจุบันองค์การสหประชาชาติได้หันมาสนับสนุนแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากแนวโน้มสู่ความคิดเรื่องการพัฒนาการแบบยั่งยืนแล้ว โดมีแนวโน้มที่จะปรับแผนพัฒนาการใหม่ที่เน้นในเรื่องการพัฒนาคนพัฒนาทางจิตใจ และรวมทั้งการมีส่วนร่วมของ ประชาชนซึ่งเมื่อนำมาปรับใช้กับแนวทางในพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนสามารถจำแนกออกเป็น ๓ แนวทางดังนี้แนวทางด้านที่หนึ่ง คือ แนวยุทธศาสตร์พุทธศาสนาซึ่งกลุ่มนักคิดในแนวนี้นี้ที่สำคัญ คือท่านพุทธทาสภุมณีนิกโอมล และสำนักสันตโตโสภณยุทธศาสตร์นี้ได้ นำเอาหลักพุทธศาสนา เขามาปรับใช้ทางปรัชญา และนำหลักพุทธศาสนามานำเสนอเป็นเป้าหมายของการพัฒนา โดยในทางปรัชญาจะเน้นที่ความสุขทางจิต ต้องพัฒนามนุษย์ทั้งด้านจิตใจ และสติปัญญาความสุขของมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ที่รูปวัตถุภายนอกดังนั้นแนวคิดนี้จะเน้นเรื่องความรักและการเป็นผู้ให้แนวทางที่สองคือแนวยุทธศาสตร์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง ยุทธศาสตร์นี้วางอยู่บนหลักคิดและปรัชญาแบบMarxism ที่เน้นความเชื่อแบบวัตถุนิยม และหลักไดอะเล็กติก โดยมีความ เชื่อว่าโลกและสังคมมีกฎเกณฑ์การพัฒนาที่แน่นอนไม่ได้ขึ้นอยู่กับความปรารถนาทางจิตใจของ มนุษย์ ดังนั้นจะเข้าใจการวิวัฒนาการได้ต้องเข้าใจกฎวิวัฒนาการทางสังคม นั่นคือที่มาของหลัก^๒

วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งแนวคิดนี้เสนอว่า ประวัติศาสตร์มีการวิวัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอน จากสังคมที่ไม่มีชนชั้น สู่สังคมที่มีชนชั้น และในที่สุดก็จะวิวัฒนาการกลับสู่สังคมที่ไม่มีชนชั้นอีกครั้ง แนวทางที่สาม คือ ยุทธศาสตร์วัฒนธรรมชุมชน หลักแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของยุทธศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนนี้ สวนหนึ่งมาจากปรัชญาพุทธศาสนาที่ปฏิเสธพัฒนาการที่เน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ(การขยายตัวของ GNP: Gross National Product) ถือเอาความสุขสูงสุดของ มนุษย์เป็น เป้าหมาย หรือที่เรียกว่า Human-Centered Development อีกส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยเฉพาะวิธีการแก้ไขปัญหาแตกต่างจากหลักเศรษฐศาสตร์การเมืองตรงที่ให้ความสำคัญต่อชนบทและด้านวัฒนธรรมคอนขางมาก

^๒ สุเมธ ตันติเวชกุล . การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ. มติชนรายสัปดาห์ ฉบับที่ ๕ ธ.ค. ๒๕๕๗. (กรุงเทพมหานคร : มติชน. ๒๕๕๗). หน้า ๖๒.

การศึกษาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑. ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ๒. กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน และ ๓. กำไรสวนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่ จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยนี้เป็นลำดับแรก เพื่อให้เกิติดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่าง ยั่งยืน ประกอบด้วย ๔ ปัจจัย ดังนี้

๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยการพัฒนาบุคลากร ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ใหม่มีความรู้และความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า และการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก นอกจากนี้ควรมีความสามารถในการระดมคน เงินทุน การบริหารและการจัดการกระบวนการผลิต การแปรรูป และการใช้ทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชาวบ้านใหม่มีความสนใจในกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน โดยพัฒนาชาวบ้านใหม่มีความรู้และความสามารถด้านเทคนิคการผลิต และการแปรรูป และการ พัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ใหม่มีความรู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมโยง ประสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

๒. การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน ควรมีความเข้าใจในการสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจ ชุมชน โดยการทำงานด้วยวิธีการนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทมีความเกื้อหนุนจุนเจือ ซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของคนในชนบท เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมีทุนทรัพย์ และเครื่องมือทำกินที่ไม่มากนัก^๓

๓. การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาซึ่งเงินทุน ได้แก่ เงินทุนที่ได้จากการระดมทุนในหมู่บ้านจากชาวบ้านผู้สนใจในการผลิตและการแปรรูปจะถูกนำไปใช้ อย่าง สมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกงด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งต่างจากเงินที่รัฐ สนับสนุนผ่านหน่วยงานราชการและเงินของภาคเอกชนที่ถูกนำไปใช้อย่างไม่ระมัดระวังเพราะ ชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช่เงินของตนการได้มาซึ่งเงินทุนอาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์การระดมทุนการระดม ทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือจากการรับทุนช่วยเหลือจากภายนอกสมทบกับทุนภายใน ชุมชน

๔. การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการ ผลิต เนื่องจากในช่วงฤดูแล้ง หรือฤดูฝนที่ฝนตกขาดช่วง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการหาน้ำ เพื่ออุปโภคบริโภคด้วยความลำบาก ดังนั้นคนในชุมชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีร่างกายแข็งแรงจะ อพยพหางานทำนอกพื้นที่ จึงส่งผลให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างไม่ต่อเนื่อง

^๓ ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน. ๒๕๕๗). หน้า ๔-๖.

กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนเมื่อมีความพร้อมในปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนทั้ง ๔ ปัจจัยแล้ว จึงทำให้กระบวนการ เศรษฐกิจชุมชนพร้อมที่จะดำเนินการได้ประกอบด้วย กิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ให้สามารถดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการนี้อาจจำแนกได้ ดังต่อไปนี้^๔

๑. การเกษตร เนื่องจากการเกษตร และนอกการเกษตร ประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์จากผา เช่น การทำผาผายทอมีย้อมสีธรรมชาติ ผาไหม มัดหมี่ ผาขาวมา และกระเปาะผาชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ภายในบ้านและสำนักงาน เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่และหวาย เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เสื้อหวาย เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ เช่น การดอกไม้ ผลไม้ และไม้ประดับจากกระดาษชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูป เช่น ผลิตภัณฑ์จากผลไม้พร้อมดื่ม ไวน์จากผลไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์วัสดุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง เป็นต้น

๒. กิจกรรมลานคาชุมชน ได้แก่ การจัดหาพื้นที่ที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด เพื่อซื้อและขายสินค้า ซึ่งลานคานี้อาจตั้งในตลาดชนบท ตลาดเมือง โดยปลอดการเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ

๓. กิจกรรมรานคาชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งรานคาเพื่อ ขายผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งมักมีความเกี่ยวพันกับกิจกรรมการออมทรัพย์ การระดมทุน ระดมทุน การผลิต และการแปรรูป ซึ่งถือว่าเป็นวงจรที่กลุ่มเกษตรกรผู้มีประสบการณ์จัดตั้งขึ้น

๔. การท่องเที่ยว โดยเป็นที่รู้จักทั่วประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถาน น้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ธรรมชาติ ซึ่งการพ ฒนฟูความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จะทำให้ผู้ คนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเขามาเที่ยว เป็นโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเก็บเงินคาขนสงและการขายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้

๕. ศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือเรียกว่า ศูนย์ One-Stop-Service เป็นการจัดตั้ง เพื่อเจริญรอยตามพระราชดำริที่ว่า ควรมีสถานที่ที่เกษตรกรสามารถแสวงหาข้อมูล คำแนะนำใน การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ การใช้น้ำ บำรุงดิน การป้องกันและปราบศัตรูพืช การลงทุน การตลาด การแปรรูป ผลผลิต เป็นต้น ได้อย่างครบครัน การแบ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์ตามเกณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เป็นนโยบาย ของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากร และภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น และมีมูลค่าเพิ่ม เป็นที่ที่ต้องการของตลาด สามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

^๔ มนตรี แยมกสิกร. เอกสารเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางการศึกษา. (ชลบุรี : เอส แอลกราฟฟิค ดีไซน์ จำกัด. ๒๕๕๘). หน้า ๔๒ - ๔๕.

๑. ประเภทอาหาร หมายถึง ผลผลิตทางการเกษตรและอาหารแปรรูป ซึ่งได้รับมาตรฐาน ออย., GAP, HACCP, Qmark, มผช., มอก., มาตรฐานเกษตรอินทรีย์, ฮาลาล และมีบรรจุภัณฑ์เพื่อ การจำหน่าย ประกอบด้วย ผลผลิตทางการเกษตรที่บริโภค เช่น พืชผัก และผลไม้ เป็นต้น ผลผลิต ทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผานกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น เช่น ข้าวสาร เนื้อสัตว์สด เป็นต้น และอาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูปและสำเร็จรูป

๒. ประเภทเครื่องดื่ม หมายถึง ผลผลิตภัณฑประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ สุราแช่ สุรากลั่น เช่น สาโท ไวน์ อุ เหล่าขาว เป็นต้น และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ ผลผลิตภัณฑ เครื่องดื่มประเภทพร้อมดื่ม ผลผลิตภัณฑประเภทขงละลาย และผลผลิตภัณฑประเภทขง เช่น น้ำผลไม้ น้ำ สมุนไพร ชาใบหมอน เป็นต้น

๓. ประเภทผ้า และเครื่องแต่งกาย หมายถึง ผ้าทอและผาดักจากเส้นใยธรรมชาติหรือเส ใยสังเคราะห์ ผลผลิตภัณฑประเภทเสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่งร่างกายจากวัสดุทุกประเภท ผ้า หมายถึง ผลผลิตภัณฑผืนที่ทำจากเสใย เส้นด้าย นำมาดักเป็นผืนมีลวดลายเกิดจาก โครงสร้างการ ทอหรือตกแต่งสำเร็จบนผืนผ้า ทำด้วยมือ หรือเครื่องจักร รวมถึงผลผลิตภัณฑที่ทำจาก ผาและเครื่องนุ้ งหมซึ่ง เป็นเส้นใยธรรมชาติและเส้นใยสังเคราะห์ สิ่งทอ และผลผลิตภัณฑที่ทำจากผ้า เป็นหลักและมี วัสดุอื่นๆ เป็นองค์ประกอบผสม เครื่องแต่งกาย หมายถึง ผลผลิตภัณฑที่ไซประดับ ตกแต่งร่างกาย เพื่อ ประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม

๔. ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก หมายถึง ผลผลิตภัณฑที่มีไวใช้หรือตกแต่ง ประดับในบานหรือสถานที่ต่างๆ เครื่องใช้สอย หรือเครื่องเรือน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สอย ตกแตง หรือให้เป็นของขวัญ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ที่สะท้อนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่รวมถึงผลผลิตภัณฑที่ไซประดับตกแต่งร่างกาย และสินค้านั้นต้องไม่ ผลิตโดยเครื่องจักร อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในลักษณะของโรงงานที่ไซเครื่องจักรเป็นหลัก โดยไม่ ไซฝีมือการผลิตของคน ผลผลิตภัณฑประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท ได้แก่ ไม้ จักสาน และดักสาน ดอกไม้ ประดิษฐ์ โลหะ เซรามิกและเครื่องปั้นดินเผา เคหะ สิ่งทอ และอื่นๆที่ นอกเหนือจากที่กล่าวมา เช่น แก้ว พลาสติก เทียน เป็นต้น

๕. ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ผลผลิตจากสมุนไพร หรือมีสมุนไพรเป็น ส่วน ประกอบอาจใช้ประโยชน์และอาจส่งผลต่อสุขภาพ ได้แก่ ยาจากสมุนไพร เครื่องสำอาง สมุนไพร วัตถุ อันตรายที่ไซในบานเรือน เช่น น้ำยาล้างจานสมุนไพร สมุนไพรไล่หรือกำจัดแมลง และรวมถึงผลิต ภัณฑจากสมุนไพรที่ไซทางการเกษตร

กำไรสวนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน จากการศึกษาของมงคล ดานธานินทร พบว่ากลุ่มชาวบ านที่ทำเศรษฐกิจชุมชนและได้ผลดี จะมีกำไรสวนเกินที่ได้หักค่าใช้จ่ายออกแล้ว คณะกรรมการ

ดำเนินงานจะแบ่งส่วนกำไรเพื่อ สนับสนุนกิจกรรมในชุมชนโดยไม่เรียกเงินคืนในภายหลัง กิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุนได้แก่^๕

๑. การให้การศึกษาแก่เยาวชนในระบบโรงเรียน ในรูปของหนังสือเรียน อาหาร กลางวัน อุปกรณ์การศึกษา อีกทั้งได้ให้การสนับสนุนในรูปการศึกษา ศึกษาน การพัฒนาแก่เยาวชน และชาวบ้าน

๒. การให้ความอนุเคราะห์ในชุมชนแก่เยาวชนหญิง ชาย ที่เมื่อออกจากการศึกษาภาคบังคับแล้วต้องการมีเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ สอนคนชราเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการให้ เงินช่วยเหลือการรักษาพยาบาล และคนพิการเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการสนับสนุนกิจกรรม ที่เหมาะสมกับเขาเหล่านั้น

๓. การสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการสร้างประปาหมู่บ้าน การ สร้างถนนคอนกรีตขนาดเล็ก และการขุดสระ โดยไม่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดิน แต่ได้จากการแบ่ง กำไรจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมเศรษฐกิจมาสนับสนุน

๔. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มพัฒนาอาชีพในปัจจุบันได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่า ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้สนับสนุนทุนบางส่วนร่วมกับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานจากภายนอก เพื่อส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเขา รวมกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

๔.๒ ผลการศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการตนเองของชุมชนมีพื้นฐานมา จากแนวความคิดที่เชื่อมั่นว่าคนในชุมชนเท่านั้น ที่สามารถจัดการชุมชนของตนเองได้ดี เพราะคน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้ที่ทราบถึง วิธีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ของชุมชน รวมไปถึงการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยได้ โดยการสะสม เป็นองค์ความรู้ ประสบการณ์ หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง เพื่อ นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเกิดสัมมาเป็น เวลานั้น และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่น หนึ่งในท้องถิ่น เพื่อให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิต อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เรียกว่า “ภูมิปัญญา ท้องถิ่น”

การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึง คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำมาใช้ใน การพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ เกิดประโยชน์สูงสุด คุ่มค่า และมีประสิทธิผลต่อ สังคมโดยรวม โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้ มุ่งเน้น

^๕ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๗). หน้า ๒๒๗.

การเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานโดยใช้ ภูมิปัญญาและนวัตกรรมที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของพลังประชารัฐมาใช้ในการพัฒนาที่ ยั่งยืนและให้ “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา การ จัดการชุมชนจึงมีลักษณะของความร่วมมือของ คนในชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการ ตนเองเพื่อสร้างสรรค์พลังที่เข้มแข็ง และการก้าว เดินไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน

ในการจัดการตนเองของชุมชนต้อง เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างการเรียนรู้ในชุมชนว่าตนเองว่าตนคือใคร มีศักยภาพ อย่างไร และจะก้าวเดินไปอย่างไรที่เกิดความ มั่นคง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ฐานเดิม ที่ตอบโจทย์ในการแก้ปัญหาของชุมชนตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน ด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา กระบวนการเรียนรู้ชุมชนจึงมี ความสำคัญในการจะนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมา สร้างเป็นความรู้ใหม่และเกิดความภาคภูมิใจของ ชาตึกลับคืนสู่สังคมไทย^๖

ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ฯลฯ อีกทั้งการรู้จักเลือกสรรภูมิ ปัญญาในการบูรณาการกับวิทยาการต่างๆ เพื่อ พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและ ความต้องการ โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านใน ชุมชนให้มีส่วนร่วมในการนำประสบการณ์ความ รอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วน บุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคม และการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในอนาคต บทบาทปราชญ์ชาวบ้านจึง มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการตนเองของ ชุมชนให้เกิดเข้มแข็ง และยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลาง กระแสการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นในภาคเหนือตอนบน ๙ จังหวัด แต่ผู้วิจัยเลือกเศรษฐกิจชุมชนต้นแบบใน ๔ จังหวัด คือ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดละ ๑ แห่ง โดยได้ข้อสรุปของเศรษฐกิจชุมชนต้นแบบทั้ง ๔ จังหวัด ดังนี้^๗

๔.๒.๑ ปราชญ์ชาวบ้านกับแนวความคิดใน การจัดการเศรษฐกิจชุมชน

ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งบางครั้งก็เรียกตนเองว่า “คนนอกกระบบ” เป็นบุคคลในท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น จากการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวตน เชื่อมโยงคุณค่าจากอดีตกับปัจจุบันให้กับชุมชน ได้อย่างเหมาะสม องค์ความรู้ของปราชญ์ ชาวบ้านมีความหลากหลายตามความถนัดและ การปฏิบัติของแต่ละคน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่มี การหล่อหลอม ซึมซับ ปมเพาะ คั้นคว่ำ ทดลอง โดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเป็นห้องทดลองขนาด ใหญ่ ผ่านการทดสอบ

^๖ กัญญา สุวรรณแสง. **จิตวิทยาทั่วไป**. (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา. ๒๕๕๖). หน้า ๑๓๘.

^๗ อรศรี งามวิทยาพงศ. **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย**. (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.). ๒๕๕๙). หน้า ๔๐-๔๔.

ความถูกผิด คิดสรร กลั่นกรองจนเกิดประโยชน์ นำไปสู่สิ่งที่มีคุณค่า แก่ชีวิต แก่ผืนแผ่นดิน ทั้งที่เป็นมรดกและทั้งที่เป็นสมบัติทางปัญญา สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่น ได้สืบสานต่อไป โดยปราศจากผู้บ้านมีแนวคิดใน การจัดการท้องถิ่นตนเอง ดังนี้^๘

๑.๑ การรู้จักชุมชนของตนเอง ประชาชน ชาวบ้านจะใช้ปัญญาทำงานแทนเงินตราในการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงปัญหาของชุมชนที่กำลังเผชิญอยู่เกิดจากอะไร ใครทำให้เกิดปัญหา การทราบถึงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ารากฐานของชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร มีทรัพยากรอะไรบ้างใน ชุมชน เช่น ทูตทางปัญญา ทูตทางสังคม ทูตทางวัฒนธรรม และ ทูตทางทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมีจำนวนเท่าไร ชีวิตหรือชุมชน ต้องการอะไร อะไรคือสิ่งที่จำเป็น อะไรคือสิ่งที่ต้องการ นำมาใช้ในการวิเคราะห์ชุมชนของตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และทราบถึงความจำเป็นและความต้องการที่แท้จริงของชีวิตและ ชุมชน สามารถนำไปจัดความสัมพันธ์หรือ กำหนดท่าที ต่อสิ่งที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก อีกทั้งเป็นเลือก คัดสรร อะไรควรรับ หรือควรปฏิเสธ รับแล้วควรปรับให้ เข้ากับชีวิตหรือชุมชนได้อย่างไร เป็นการรู้เท่าทัน สิ่งเร้าจากปัจจัยภายนอก

๑.๒ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ใน ชุมชน จากความเชื่อมั่นที่ว่าถ้ามนุษย์เกิดปัญญาจะสามารถแก้ปัญหาได้ ประชาชนชาวบ้านจะมี วิธีการพัฒนาคนให้เกิดปัญญาในการทำงาน ร่วมกันในชุมชน โดยกระบวนการในการสร้างคน เข้ามาการมีส่วนร่วมแทนอานาจสั่งการ ใช้วิธีการ ทำงานโดยชักชวนคนเข้าร่วมจากกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนทำให้เกิดผลงานเห็นชัดเจน มีตัวอย่าง รูปธรรมพิสูจน์ได้ จนเกิดการยอมรับว่าสามารถ ทำได้จริง จึงขยายผลไปสู่วงกว้าง ชักชวนสร้าง แนวร่วมให้คนเข้าร่วมกระบวนการมากขึ้นเรื่อยๆ มีหลักในการระดมความคิดร่วมกัน ไม่ใช่ ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ แต่จะให้ให้ ความสำคัญกับการระดมสมองในที่ประชุม นำ แนวคิดของแต่ละคนมาปรับปรุงพัฒนาร่วมกัน เมื่อเกิดความชัดเจนทางความคิดก็หาแนวทางใน การปฏิบัติ ถ้ามถึงวิธีการการทำ? มีใครต้องรับผิดชอบ? ต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้าง ใช้งบประมาณเท่าไร? ตอนนี้มีอยู่เท่าไร? จะมีวิธีการจัดการอย่างไรจึงจะคุ้มค่า? ตั้งค ถ้ามหาคำตอบ ทุกประเด็นให้ชัดเจน เมื่อคิดวิเคราะห์ แล้วต้องลงมือทำด้วยตัวเอง แต่ถ้าเพียงแต่คิด เพื่อเสนอให้คนอื่นทำจะไม่ได้ผล ดังนั้น จะต้อง ยึดถือคติ “คิดแล้วต้องลงมือทำ”

๑.๓ การพัฒนาชุมชนบทบาทในการ บริหารจัดการตนเอง การลงมือปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาชุมชนต้องเป็นหน่วยงานหลักในการ ดำเนินการบริหารจัดการตนเอง หน่วยงาน ราชการเป็นเพียงผู้เข้าร่วม ส่งเสริมสนับสนุน เท่านั้น ที่ผ่านมการบริหารพัฒนาชุมชนมี หน่วยงานราชการเป็นหลัก ชุมชนเป็นเพียง ผู้เข้าร่วมและถูกกำหนดให้ปฏิบัติตามคำสั่งของ หน่วยงานราชการ และได้

^๘ พระมหาสุทิตย อาภากร. นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา ในปาริชาติวิทยาลัยเสถียรบรรณานิการ. (กรุงเทพมหานคร : พิษณุไทย ออฟเซต ๒๕๕๘). หน้า ๑๐๗ -๑๐๘.

ผลงานที่ได้ไป รายงานถึงผลสัมฤทธิ์ตามลำดับชั้นจนถึงระดับ กระทรวง เป้าหมายของราชการจึงไม่ได้อยู่ที่การ แก้ปัญหาต่างๆเพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้านแต่อย่างใดแต่อยู่ที่ผลงานของหน่วยงานราชการเอง ดังนั้น ชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการตนเอง ข้าราชการต้องลดบทบาทตัวเองลง ให้ชุมชน สามารถดำเนินการด้วยตัวเอง ได้หน่วยงาน ราชการเป็นเพียงผู้สนับสนุน ชาวบ้านต้อง ร่วมกันคิดและหาแนวทางในการแก้ปัญหาของ ชุมชนด้วยองค์ความรู้และศักยภาพของชาวบ้าน เองในการแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับทั้งวิถีชีวิตสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของยุคสมัย

๑.๔ ปราชญ์ชาวบ้านเป็นบุคคลต้นแบบ ในการสร้างชุมชนคนดีปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่ชาวบ้านให้การ ยอมรับนับถือ และให้ความศรัทธาคุณสมบัตติ ส่วนตัวที่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในชุมชน อาทิเช่น การเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี มี ความซื่อสัตย์ มีจิตสาธารณะและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม อีกทั้งเป็นผู้มีบทบาท สำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้แก้ปัญหา ให้กับชุมชน รวมไปถึงภารกิจในการถ่ายทอดองค์ ความรู้ที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในตนเองให้เกิดประโยชน์ ต่อสังคมโดยส่วน รวม วิถีชีวิตของป ราชญ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตตามแนวทางของ หลักเศรษฐกิจพอเพียงแทบทั้งสิ้น เป็นวิถีชีวิตที่ เรียบง่าย สมถะ ส่วนใหญ่ยึดหลักพุทธธรรมใน การดำเนินชีวิต ที่พออยู่พอกิน มีสติ ปฏิเสธสังคมบริโภคนิยมวัตถุ แต่เน้นมิติทางจิตใจ เป็น กัลยาณมิตรอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นผู้เสียสละ เพื่อส่วนรวม หลักคิดและวิถีชีวิตของปราชญ์ เป็นสิ่งที่คนในยุคสมัยนี้ควรได้เรียนรู้ และนำไป เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญา วิธีการ ในการทำงาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติในระดับ บุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดีในการแก้ปัญหา ต่าง ๆ ที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ โดยใช้ปัญญา ความ รู้ความเข้าใจกับสิ่งนั้น และมีวิธีการ ความสามารถในการบริหารจัดการข้อเสนอที่ผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านเป็น ชุมทรัพย์ทางปัญญาที่ต้องนำมาใช้ในการจัดการ ชุมชนของตนเอง

๔.๒.๒ ภูมิปัญญาท้องถิ่น: เครื่องมือในการจัดการ ตนเอง

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งข่าวสารข้อมูลที่ นับวันโลกยิ่งไร้พรมแดนส่งผลกระทบต่อส่วน ต่างๆ ของสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม การ ตอรับกระแสวัฒนธรรมจากต่างถิ่นโดยเฉพาะ อย่างยิ่งวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อ วิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ทำให้ ความเป็นชุมชนเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงและละ ทิ้งภูมิปัญญาเดิมอย่างสิ้นเชิงและก่อให้เกิด ปัญหาในสังคมมากมาย การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชนมาใช้ในในการพัฒนาสังคมให้มีความ ยั่งยืน เนื่องจากองค์ความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ ชาวบ้าน คิดขึ้นได้เองแล ะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาด้วยเทคนิควิธีของ

ชาวบ้านที่คิดเอง ทำเองทั้งในแนวทางกว้างและทางลึกลงมา ประกอบในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ และช่วย ในการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับ ยุคสมัย โดยมีวิธีการดังนี้^๔

๔.๒.๒.๑ การรู้จักตนเองและการเรียนรู้อย่าง เท่าทัน

แนวทางการพัฒนาประเทศไทยที่ ผ่านมาใช้ฐานความรู้ทาง “วิทยาศาสตร์” ซึ่งโดย การ พิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยใช้หลักเหตุและผล การ ให้ความสำคัญ ต่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์ นำมาใช้ใน การพัฒนาสังคมให้มีความทันสมัยแต่ขณะเดียวกันในสังคมต่าง ๆ ต่างก็มีวัฒนธรรมที่ หลากหลายที่ ล้วนเกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่สร้างขึ้นมาจากด้วยตนเองและเหมาะสมกับชุมชน ของตนเองทั้งสิ้น อีกทั้งยังเป็นแรงผลักดันให้ ชุมชนพัฒนาได้ด้วยความรู้ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองอีกด้วย ดังนั้น ในการพัฒนาท้องถิ่น ใด ๆ ก็ตามต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นอย่างมาก การสืบค้น ภูมิปัญญา ชาวบ้าน ค้นหาผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่นนำมาใช้เป็น เครื่องมือในการเรียนรู้ชุมชนนั้น สมาชิกใน ชุมชน ต้องมีการเรียนรู้อย่างเท่าทันตลอดเวลา เพื่อ นำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ความ เข้าใจเรื่องภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่ต้องมีการผสมผสานองค์ความรู้ที่หลากหลายและต้องมีการปรับตัวในการเรียนรู้ ชุมชนของตนเองต้องมีความต่อเนื่องและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ซึ่งการปรับตัวนี้เราเรียกว่า “Situated Knowledge” มีลักษณะของการทับ ซ้อนในหลายมิติ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา จัดการ ผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่ เกิดนวัตกรรมที่ มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้ เกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ตนเองอย่างผสมผสาน กลมกลืนกับสถานการณ์ ปัจจุบันและมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่ หยุดนิ่ง และยังสามารช่วยให้การพัฒนาก้าวไป บน พื้นฐานของการเคารพสิทธิในกลุ่มคนต่างๆได้ ดีอีกด้วย

๔.๒.๒.๒ ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่สามารถทำให้ชาวบ้านในชุมชนพึ่งพาตนเองได้เริ่มจากเรื่อง ง่าย ๆ คือเรื่องเกี่ยวกับปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ยา รักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย ปัจจัยเหล่านี้ ชาวบ้านได้ใช้ประกอบในการ ดำรงชีวิตตามวิถีของพวกเขา และจะมีการผสมผสานดัดแปลงหาวิธี ต่างๆ มาใช้ใน ชีวิตประจำวัน การดำรงอยู่ของภูมิปัญญา ท้องถิ่นนอกจากการสืบสานของภูมิปัญญา ดั้งเดิม แล้วการเปิดรับสิ่งใหม่ๆที่ดี เข้ามาเติมต่อกับภูมิ ปัญญาเก่าก็นับเป็นการสืบต่อภูมิปัญญา ท้องถิ่น และสืบสานลมหายใจของแผ่นดิน สอดคล้องกับ คติธรรมของพระธรรมดิลก คือ “ไม่หลงของ เก่า ไม่เมาของใหม่” ที่ว่าไม่หลงของเก่าหมายความว่า อดีตที่ผ่านมาบางสิ่งอาจไม่เหมาะสมกับกาล สมัย เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหารรวมทั้ง ประเพณีต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับประยุกต์ของเก่าคือ

^๔ อุทัย ดุลยเกษม. การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณเหมือนและต่างกันอย่างไร, ใน สังคม ศาสตร์เพื่อการพัฒนา : แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา. (บรรณาธิการโดย สุเทพ บุญซอน). ๒๕๕๘. หน้า ๕๕ - ๖๑.

“เรามีของเก่าแต่ไม่ถึงกับหลงขณะเดียวกันก็ไม่เมาของใหม่” ภูมิปัญญาไทยจึง มีความสำคัญชุมชน หรือท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นความรู้ที่ได้สั่งสมจากประสบการณ์ ของคนในชุมชนมาเป็น เวลานาน มีการเชื่อมโยง ศาสตร์ต่างๆเข้าด้วยกัน มีถ่ายทอดจากคนรุ่น หนึ่งสู่ชนอีก รุ่นหนึ่งด้วย วิธี กำนั่งง่ายและ ะ เหมาะสมตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น หาก พิจารณาอย่างรอบด้านแล้ว พบว่า ชุมชน ในยุคปัจจุบันมีความอ่อนแอ เนื่องจากขาดวัฒนธรรม ในความมีน้ำใจความเอื้ออาทรความช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ความรักความหวงแหนในชุมชน น้อยลง เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทุกๆด้าน รวมทั้ง สภาพปัญหาต่างๆตามมามากมาย การแก้ไขปัญหาลำบากนั้นทำได้ยากขึ้น ศักยภาพและ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้หายไป ชุมชนจึงขาด รากฐานในการพัฒนาตนเอง แต่ในทางตรงข้าม หากชุมชนที่มี ศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง โดย ได้อาศัยวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นใน ชุมชน มีจิตวิญญาณผูกพันกัน มีความรักใคร่ สามัคคี ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน สามารถควบคุม และจัดการปัญหาท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาของ ตนเองในด้านต่าง ๆ เกิด เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง พร้อมรับผลกระทบจากภายนอกได้

๔.๒.๒.๓ การเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตนเอง

ชุมชนต้องมีการพัฒนาตนเอง การ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชาวบ้านเกิดความ ภาควิชาภูมิปัญญาวัฒนธรรมของตนเองจะส่งผลให้เกิด เป็นพลังที่เข้มแข็งของชุมชน แต่หากการมุ่งเน้น การส่งเสริมภูมิปัญญาเดิมโดยปราศจากการ ใคร่ครวญ พินิจพิจารณาอย่างรอบคอบแทนที่จะ เกิด ความอองกาม อาจจะไปสู่ความอับจนทาง ปัญญาได้ ดังนั้น ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง แก่ ชุมชนชาวบ้านต้องมีกระบวนการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านกับศาสตร์ต่างๆ ด้วย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การบริหาร จัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและ เทคโนโลยีที่ ทันสมัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชาวบ้านมีความรู้ ความสามารถในการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมโดย “ไม่หลงของเก่า ไม่เมาของใหม่” อีกทั้งมี การกระตุ้นให้เกิดการ พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ การมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รัก และเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่น รัก ชุมชน และ มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่ หลากหลายและเครือข่ายที่ดี ความ เข้มแข็งของ ชุมชนที่จะมีลักษณะที่มีความเป็นปึกแผ่นในทาง กายภาพหรือรูปธรรม สมาชิกของ ชุมชนมี ศักยภาพของการพึ่งพาอาศัยกันและกันและ ร่วมมือในกิจกรรมต่างๆทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรมค่านิยม ความเชื่อร่วมกัน และ มีความผูกพัน ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ของ ชุมชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สูงได้ ทั้งในด้านทุน แรงงาน ทรัพยากร โดยสามารถควบคุมและ จัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง จากการ อาศัยความร่วมมือ ภายในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมา เป็นเครื่องมือในการจัดการชุมชนของตนเอง โดย การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการรู้จักตนเองและการ ปรับตัวอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์ สามารถในการพึ่งพาตนเองและ ปรับตัวได้อย่างเหมาะสมตามสภาพการณ์ของแต่ละ

ท้องถิ่น และเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ในการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านกับศาสตร์ต่างๆภายใต้จิตสำนึก ของการพึ่งตนเอง ความรักและเอื้ออาทรต่อกันความรักในท้องถิ่น รักชุมชน และมีการจัดการ บริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและสร้างเครือข่าย ที่ดี เพื่อเกิดเป็นพลังแห่งความเข้มแข็งของชุมชน

๔.๒.๓ บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในกระบวนการ สร้างเข้มแข็งของชุมชน

เมื่อชุมชนเผชิญ ปัญหาวิกฤติการพึ่งตนเองเป็นหลักการเบื้องต้นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ด้วยการระดมความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนรวมถึงระดมทุน ทางสังคมหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อ นำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ด้วย ความเชื่อพื้นฐานที่ว่า “ตนเท่านั้นเป็นที่พึ่งแห่ง ตน” ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางปัญญาที่นำ องค์ความรู้พื้นบ้านมาพัฒนาชุมชนของตนเองได้ โดยการใช้สถานภาพทางสังคมหรือภาวะผู้นำใน การที่จะพยายามสร้างแนวร่วมเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้มากที่สุด และจงใจให้เกิด การรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาอย่างบูรณาการทั้ง ทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และ ด้าน เทคโนโลยีทางการสื่อสารรวมถึงวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา ซึ่ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในลักษณะที่เชื่อมโยงส่งเสริม ซึ่งกันและกัน ดังต่อไปนี้^{๑๐}

๔.๒.๓.๑ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของ ชุมชน เป็นการส่งเสริมการรวมตัวของคนใน ชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนใน รูปแบบที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการรวมตัวทั้งในเชิงพื้นที่และในเชิงของประเด็นที่สนใจร่วมกันโดยหนุนเสริมให้ชุมชนมีความสามารถในการรวมตัวกันทำประโยชน์ต่อ ส่วนรวมอาจจะเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัด กิจกรรม การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็น ประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่น เป็นต้น Cohen และ Uphoff, (๑๙๘๐) และ David และ Newstrom (๑๙๘๕) กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมว่าเป็นการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา การวางแผนตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับ ผลประโยชน์ และการประเมินผล รวมไปถึง การ สร้างกลไกทางกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้ในภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

๔.๒.๓.๒ การส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน

ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีส่งเสริมให้ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชาวบ้านในชุมชนมี ความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาในการรับรู้ข้อมูลต่างๆ ทั้งสภาพแวดล้อมภายใน และการเปลี่ยนแปลง จากสภาพแวดล้อมภายนอกชุมชน ซึ่งถือว่าการ เรียนรู้เป็นหัวใจในการจัดการชุมชนให้เกิดความ ยั่งยืน

^{๑๐} ประดิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมวิทยาชนบท. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๘). หน้า ๔๒.

ชาวบ้านในชุมชนต้องเรียนรู้ว่าชุมชนของตนเองมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างไร มี ทรัพยากรของชุมชนอะไรบ้าง เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำที่จะนำไปใช้พัฒนาให้เกิดประโยชน์ อย่างทั่วถึงและยั่งยืนในชุมชน รวมไปถึงศิลปะ วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชนที่ควรคุณค่าในการเก็บรักษาไว้และส่งต่อไปให้กับยุวชนรุ่นหลัง สืบไป การเรียนรู้ชุมชนหรือการรู้จักชุมชนของตนเองเป็นการสร้างความเข้าใจในตนเองอย่าง ถูกต้อง อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาที่สามารถตอบสนองตรงตามความต้องการของ ชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งต้องข่าวคราวในด้าน ต่างๆทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและ เทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ด้วย ขบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อ นำไปสู่กระบวนการตัดสินใจในการดำเนิน กิจกรรมต่างๆของชุมชน ดังนั้น ในการเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสมาชิกต้องมีการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะ การเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการพัฒนา ชุมชนของตนเองให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

๔.๒.๓.๓ การส่งเสริมในการจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นองค์รวมเพื่อสร้างสมดุลให้ เกิดขึ้นใน ๓ มิติ ทั้งมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้าน สังคม ในการจัดการชุมชนที่ดีสมาชิกของชุมชน ต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรที่มี อยู่ในชุมชนอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายในการ พัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนจำเป็นที่ จะต้องอาศัยความร่วมมือทุกฝ่ายในกระบวนการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากร ท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดผลประโยชน์ที่ในระยะยาว และกระจายให้แก่คนในสังคมยุคปัจจุบัน เท่าๆกับการเอื้อประโยชน์แก่คนรุ่นต่อไปอย่างเท่าเทียม เป็นแสดงถึงการพึ่งพาตนเองได้เพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ต่อไปโดยไม่ล้มละลายถือว่าเป็น การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเป็นระบบและ ยั่งยืน

๔.๒.๓.๔ การส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดั่งงามของ ชุมชน

วัฒนธรรมเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้มีการสั่งสมและสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่ง มายังคนอีกรุ่น วัฒนธรรมยังเป็นตัวกำหนดวิถี ชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นเครื่องวัดความ เจริญหรือความเสื่อมของสังคมในชุมชนอีกด้วย การส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนด้วย การเรียนรู้และฝึกตนเองให้เห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นวิธีการที่ดีและควรปลูกฝัง ตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการปลูกจิตสำนึกสมาชิกของ ชุมชนในลักษณะการอบรมสั่งสอน หรือการ ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีก็ตาม มี การอนุรักษ์โดย การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึง คุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของ ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็น คนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ ภูมิ ปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้ง สนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชน ขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจใน ชุมชนท้องถิ่นด้วยการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการเลือกสรรวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วให้กลับมามีคุณค่าและมีความสำคัญ ต่อการดำเนิน ชีวิตในท้องถิ่นโดยเฉพาะพื้นฐานทาง

จริยธรรมคุณธรรม และค่านิยมรวมไปถึงการพัฒนาสร้างสรรค์และปรับปรุงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยอัน ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการถ่ายทอด และส่งเสริม กิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวางทั้งภายในประเทศและประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

๔.๒.๓.๕ การส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกรัก ชุมชน

การสร้างจิตสำนึกรักชุมชน เป็น การผนึกกำลังโดยการส่งเสริมให้สมาชิกมีความ จงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตน และเสียสละเวลา ทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนสมบัติสาธารณะของ ชุมชน โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคมใน รูปแบบต่างๆสร้างพลังร่วมทั้งทางด้านอารมณ์ จิตวิญญาณแห่งชุมชน ร่วมกันสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งที่ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชน สร้างวินัยในตนเองเพื่อเป็นตัวอย่างในกา ทำหน้าที่พลเมืองดีแสดงถึงการมีความรับผิดชอบและมีจิตสาธารณะต่อสังคมโดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ๓.๖ การส่งเสริมค่านิยมร่วมเกี่ยวกับ คุณธรรม จริยธรรมในชุมชน

ค่านิยมเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ในชุมชนเป็นการส่งเสริมโดยการใช้หลักธรรม ทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการวางกฎ เกณฑ์ ความประพฤติของสมาชิกในชุมชนจากการใช้ ปัญญาและเหตุผลรวมกัน เกิดเป็นมโนธรรมที่ รู้จักแยกแยะความดี ชั่ว ถูก ผิด สิ่งใดควร ประพฤติ ไม่ควร ประพฤติ เป็นค่านิยมร่วมในการ ดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ การใช้ หลักของความดีงาม ความถูกต้องแสดงออกทั้ง กาย วาจา ใจของแต่ละบุคคลซึ่งยึดมั่นไว้เป็น หลักประจำใจในการ ประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็น นิสัย และการแสดงออกเป็นการประพฤติ ปฏิบัติ ของบุคคลในชุมชนถึงความดีงามนั้นๆทั้งต่อ ตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความ สงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและต่อการพัฒนาประเทศชาติซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางจิตวิทยาของ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ อธิบายทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยที่ว่า “ลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจซึ่ง จะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริม ให้บุคคลเป็นคนดีและ คนเก่ง” โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนของดอกผล เปรียบเสมือนเป็น ลักษณะพฤติกรรมคนดีและเก่ง การที่ต้นไม้จะให้ ดอกผลใหญ่จะต้องมีล าดับและรากที่สมบูรณ์ ส่วนของล าดับที่สมบูรณ์ เปรียบเสมือนลักษณะ ทางจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่ดี คือ มีทัศนคติ ค่านิยมที่ดี และคุณธรรม มีเหตุผลเชิง จริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคต คาดการณ์ไกล เชื่ออำนาจในตน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และใน ส่วน ของรากต้นไม้ เปรียบเสมือนลักษณะทางจิตที่ เป็นพื้นฐานที่จะชอบ ไขหาอาหารเลี้ยง ล าดับให้ สมบูรณ์ คือ สติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคม สุขภาพจิตดี

ปราชญ์ชาวบ้านจึงมีบทบาทสำคัญใน กระบวนการสร้างเข้มแข็งของชุมชน โดยเป็นผู้ที่ นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เกิดความรู้ ความ

เข้าใจในชุมชนของตนเองร่วมกันจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเป็นระบบและเกิดความ ยั่งยืน ด้วย การเรียนรู้และฝึกตนเองให้เห็นคุณค่า ของวัฒนธรรมชุมชน กระตุ้น ปลุกฝังให้เกิด จิตสำนึกรักชุมชน มีความ ห่วงแหนสมบัติ สาธารณ ะของชุมชน และเกิดค่านิยม ร่วม เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมใน ชุมชน เกิดเป็น อัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่ต้งามในชุมชน นำไปสู่ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นำมาซึ่ง ความ เจริญรุ่งเรืองของชุมชนสืบไป^{๑๑}

บทสรุป การพัฒนาประเทศได้ให้ความสำคัญกับ การจัดการตนเองของชุมชน โดยการนำ องค์ ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อแก้ไข ปัญหาของชุมชน ด้วยเชื่อมั่นที่ว่าตนเองเท่านั้น สามารถจัดการชุมชนของตนเองได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโต ทาง เศรษฐกิจและสังคมจากการเพิ่มผลิตภาพ การผลิตบนฐานใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรมที่เน้น กระบวนการมีส่วนร่วมของพลังประชารัฐ โดยให้ “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา จากการนำ ประสบการณ์ความรอบรู้ ความชำนาญและภูมิ ปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อ ส่วนรวม ปราชญ์ชาวบ้านผู้สะสมภูมิปัญญา ท้องถิ่นต่าง ๆ ของท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีการ หล่อ หลอม ซึมซับ บ่มเพาะ ค้นคว้า ทดลองโดย ใช้วิถีชีวิตของตนเอง กลั่นกรองสิ่งที่มีคุณค่าแก่ ชีวิต แก่ ผืนแผ่นดิน สืบทอดเป็นมรดกและสมบัติ ทางปัญญาถ่ายทอดให้กับผู้อื่น จึงเป็นผู้มีบทบาท ในการ ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนตนเอง เพื่อให้ ชาวบ้านเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนอย่าง ถูกต้อง โดยใช้ ความเชื่อมั่น ศรัทธาในตัวปราชญ์ชาวบ้านเองสร้างความร่วมมือกับชาวบ้าน ช่วยกันคิด วิเคราะห์และ หาแนวทางการแก้ไข ปัญหาของท้องถิ่น ด้วยการจัดการทรัพยากรของ ชุมชนอย่างเป็นระบบ และค านึงถึงความยั่งยืนใน อนาคตเป็นสำคัญ การปลุกจิตสำนึกความ รับผิดชอบต่อส่วนรวมจนเกิดเป็น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนแห่งคนดีและคนเก่ง ประยุกต์ใช้ศาสตร์ต่างๆอย่างรู้เท่า าทันการ เปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมภายนอก สามารถ สร้างพลังในการจัดการตนเองเพื่อความเข้มแข็ง ของชุมชนนำมาซึ่งความสงบ สุข และเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

๔.๓ ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

ปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบนมีดังต่อไปนี้

๑. ด้านบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการดำเนิน กิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าที่ทำการผลิต

^{๑๑} พัฒน์ สุจำนงค์, ณิชชัย สิงหนตร, ประทีป คชศิลา, และเพทาย ประทุมทอง. การพัฒนาชนบท แบบผสมผสาน สำหรับประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๕๖). หน้า ๔.

แล้วไม่สามารถจำหน่ายไม่ได้ ทำให้สมาชิกขาดกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานและ ขาดความ เชื่อถือการดำเนินงานแบบกลุ่ม สมาชิกบางครอบครัวมีการอพยพแรงงานไปอยู่ที่อื่นและไม่ปฏิบัติตาม กฎระเบียบสมาชิกกลุ่มทอผาบางคนยังขาดทักษะในการทำงาน ทำให้คุณภาพของ สินค้าที่ผลิตไม่ได้ มาตรฐาน ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์เนื่องจากขาดความรู้และบุคลากรที่จะทำหน้าที่ในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ กรรมการหรือผู้นำกลุ่มขาดประสบการณ์ในการบริหารและการดำเนินธุรกิจขาดผู้นำหรือผู้ ปฏิบัติงานที่มีคุณภาพและไม่ใช้ผู้นำกลุ่มในทางปฏิบัติ สมาชิกขาดความเชื่อถือสมาชิกกลุ่มยังไม่ได้รับ ผลตอบแทนสูงพอที่จะดำเนินการอย่างเป็นระบบ กรรมการ ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ขาดความรู้ ทักษะและเทคนิคเกี่ยวกับการพัฒนางานอาชีพ

๒. ด้านงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งสาเหตุมาจากต้องซื้อวัตถุดิบจาก ภายนอก และต้องจ่ายค่าวัตถุดิบและแรงงานด้วยเงินสดเมื่อผลิตสินค้าแล้วยังไม่สามารถจำหน่ายได้ ในเวลาที่กำหนด สำหรับสมาชิกที่กู้ยืมเพื่อการใช้ภายในครอบครัวไม่สงคืนตามกำหนด รวมทั้ง สมาชิกที่เป็นลูกคาไม่สามารถนำเงินต้นมาชำระได้ตามระยะเวลาที่กำหนดส่งผลให้ขาดสภาพคล่อง ใน การจัดสรรทางการเงิน การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนขาดความต่อเนื่อง การระดมทุนภายในไม่ เพียงพอเนื่องจากสมาชิกเป็นสมาชิกของกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่ม

๓. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า กลุ่มทอผาต้องนำวัตถุดิบเขาจากภายนอกและมีราคา สูงไม่สามารถควบคุมคุณภาพวัตถุดิบได้ เช่น ผาย สีย้อมผ้า สินค้าเบ็ดเตล็ด อุปกรณ์ในการทอ ผาชำรุด และไม่มีคุณภาพ สวนกลุ่มเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจสมาชิกบางคนมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการขยาย พันธุ์ สถานที่ดำเนินกิจกรรมสวนใหญ่สวนใหญ่ดำเนินกิจกรรมในบริเวณบ้านของสมาชิกหรือ ใต้ถุนบ้าน สถานที่คับแคบเมื่อมีการทำกิจกรรมอื่น ๆ รวมกันหลายกิจกรรมเช่น กลุ่มออมทรัพย์ มีการระดมเงินออมทรัพย์ทุกเดือน ในช่วงฤดูการทำนาหรือฤดูแล้งไม่มีแหล่งน้ำหรือ สถานที่ในการ เลี้ยงวัวอีกทั้งไม่มีการสำรองอาหารไว้สำหรับวัวหรือควาย เช่น ฟางขาว และหญ้า วัตถุดิบในการทอ ผาต้องสั่งซื้อผานนายหนาที่เป็นเจ้าหน้าที่ ของรัฐทำให้ราคาผายมีราคาสูงและต้องสั่งซื้อในปริมาณ ที่มากพอจึงจะได้วัตถุดิบตามระยะเวลาที่ กำหนด หากมีปริมาณน้อยต้องรอสั่งกับสมาชิกอื่นๆ

๔. ด้านการบริหารจัดการ

๔.๑ การบริหารการเงินและบัญชี พบว่า สวนใหญ่เป็นบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเพื่อ เป็นข้อมูล สำหรับสรุปรายงานเพื่อการตรวจสอบของสมาชิกและหน่วยงานที่สนับสนุนและเป็น การสรุปเพื่อ ปดงบประจำเดือนมากกว่าจะเป็นการทำบัญชีเพื่อประโยชน์ในการวางแผนดำเนินธุรกิจ ของกลุ่ม และขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการทำบัญชี

๔.๒ การบริหารการเงิน พบว่า การขาดเงินทุนหมุนเวียนเป็นปัญหาที่พบมากที่สุด เนื่องจากการผลิตของกลุ่ม สวนใหญ่จะซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดแต่จำหน่ายสินค้าเป็นเงินเชื่อหรือเงิน สดเป็นบางส่วนความรุนแรงของปัญหามีขึ้นอยู่กับประเภทและลักษณะกิจกรรม เช่น กลุ่มทอผ้าผาย

กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มรณาคาชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มดังกล่าวมีช่วงเวลาใน การคืนเงินสมาชิก บางครั้งกลุ่มไม่สามารถคืนเงินกู้ได้ตามกำหนดจึงส่งผลการหมุนเวียนเงินสตกภายในกลุ่ม การระดมทุนภายในไม่เพียงพอเนื่องจากสมาชิกหนึ่งคนเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่มทำให้ ไม่สามารถคืนเงินได้ตามกำหนดและการกู้ยืมเงินของสมาชิกได้นำไปใช้ในกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิด รายได้

๔.๓ ด้านการวางแผนการผลิตและการผลิตพบว่า เทคนิคการผลิตยังไม่ เหมาะสม เช่น เครื่องมือ ในการ ทอผ้าฝ้ายสภาพชำรุดมีจำนวนไม่เพียงพอหรือมีแต่ขนาดไม่ได้ มาตรฐานวัตถุดิบที่ใช้อย่าง ไม่สามารถหาได้ในชุมชนตองอาศัยวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนมาเสริม เช่นวัตถุดิบในการทอผ้าฝ้าย คุณภาพและมาตรฐานของวัตถุดิบหลักที่มีอยู่ในชุมชนตรงตามความตอง การเพียง บางส่วนเท่านั้น

๔.๔ การบริหารด้านการตลาด พบว่า ชาตตลาดรับซื้อผลผลิตประจำทำให้ กลุ่ม ต้องใช้ความ พยายามมากในการหาตลาดใหม่รวมทั้ง ชาตบุคลากรที่มีทักษะด้านการตลาด ข้อมูล ความตองการ ของตลาดไม่ได้ถูกถ่ายทอดให้แก่สมาชิกอื่นที่ทำหน้าที่ในการผลิต เช่น กลุ่มทอผ้าฝ้าย จะมีฝ่าย การตลาดเพียง ๕- ๗ ราย และเป็นผู้ออผ้าเอง ได้ทราบความตองการของตลาดได้พัฒนาสิน คาของตนเอง แต่ไม่มีการถ่ายข้อมูลด้านการตลาดให้สมาชิกคนอื่นได้ทราบ

๔.๕ ด้านการบริหารสมาชิกกลุ่มพบว่า กลุ่มที่มีขนาดใหญ่จะบริหารจัดการยาก กว่ากลุ่มขนาดเล็ก ส่วนกลุ่มที่กรรมการและสมาชิกมีความสนิทสนมกัน การสื่อสารภายในกลุ่มยังไม่ได้ พอมีความขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะในการทำงานบางอย่าง เช่น ด้าน การเงิน และการตลาด ปัญหาดังกล่าวจะมีความรุนแรงมากขึ้นในกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มรณาคาชุมชน กลุ่มเลี้ยงวัว และกลุ่มทอผ้า ที่ตองการบริหารจัดการโดยมีอาชีพ

๕. ดานการมีส่วนร่วม พบว่า สมาชิกกลุ่มบางครอบครัวมีการอพยพแรงงานไม่สามารถ เขา รวมประชุมได้ทำให้ไม่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างตองเนื่อง ส่งผล ตอการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การส่งคืนเงินกู้ และการส่งเงินคืนเชื่อรณาคาชุมชนไม่ ตรงตาม กำหนดเวลา

ความตองการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีรายละเอียดดังตอดังนี้

- ๑) ผลการศึกษาความตองการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า

(๑) ด้านบุคคล พบว่า ต้องการอบรมและศึกษาดูงานเกี่ยวกับการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้นกับหน่วยงานหรือสถานที่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว

(๒) ด้านงบประมาณ พบว่า ต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุน งบประมาณอย่างต่อเนื่องและมีการระดมทุนภายในจากสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และอบรมเพิ่มศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

(๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า ต้องการสถานที่ทำการเกษตรและที่เลี้ยงสัตว์เพิ่ม

(๔) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ต้องการศึกษาเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการวางแผนการผลิต การตลาด

(๕) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่า ต้องการอบรมการทำงานเป็นทีมและการบริหารจัดการ องค์กร

๒) ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนภาคเหนือ

(๑) ด้านบุคคล พบว่า ต้องการ อบรมและศึกษาดูงานการบริหารจัดการฟาร์ม เลี้ยงวัว การผสมเทียมวัว เทคนิค การเลี้ยงวัวให้มีสุขภาพที่ดี การจัดทำอาหารเสริมสำหรับวัวและ การอัดฟางสำหรับเก็บเป็นอาหารวัวในฤดูฝน และฤดูแล้ง

(๒) ด้านงบประมาณ พบว่า ต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุน งบประมาณอย่างต่อเนื่องและมีการระดมทุนภายในสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

(๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า ต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนพันธุ์วัว ให้กับสมาชิก รวมทั้งจัดหาการรักษาโรคเท้าเปื่อยและจัดหาพื้นที่สำหรับเลี้ยงวัวในฤดูฝนและฤดูแล้งให้ เป็นสัดส่วนพร้อมทั้งจัดหาพื้นที่สาธารณะสำหรับปลูกพันธุ์หญ้า

(๔) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ต้องการอบรมความรู้เรื่องการตลาดเพราะในปัจจุบันพ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้กำหนดราคาและมีตลาดนัดแห่งเดียวเป็นจุดแลกเปลี่ยนซื้อขาย

(๕) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่า ต้องการอบรมเรื่องการทำงานเป็นทีม การบริหารจัดการองค์กร

๓) ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้า

(๑) ด้านบุคคล พบว่า ต้องการอบรมศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการ การผลิต การตลาด การบรรจุหีบห่อ และการออกแบบลายผ้าให้กับสมาชิกกลุ่ม

(๒) ด้านงบประมาณ พบว่า ต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุน งบประมาณอย่างต่อเนื่องและมีการระดมทุนภายในสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

(๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า ต้องการพัฒนาอุปกรณ์ที่ชำรุด ทรุดโทรม เช่น กี่และพิมพ์ ใหม่นี้คุณภาพ สามารถใช้งานได้ดีเหมือนเดิม และต้องการวัตถุดิบที่มีคุณภาพ เช่น กระจกแผ่นและสี ยอมผา

(๔) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ต้องการอบรมการบริหารจัดการด้านการตลาด การผลิต การทำบัญชีและการเสริมสร้างศักยภาพกรรมการและสมาชิกกลุ่ม

(๕) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่า อบรมการทำงานเป็นทีม และการบริหารจัดการองค์กร

๔) ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์

(๑) ด้านบุคคล พบว่า ต้องการอบรมเรื่องการระดมทุน การบริหารจัดการ การทำบัญชี การใช้ คอมพิวเตอร์พื้นฐานสำหรับเก็บข้อมูลสมาชิกและการเงิน การใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

(๒) ด้านงบประมาณ พบว่า ต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องและมีการระดมทุนภายในสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

(๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า ต้องการเครื่องใช้สำนักงานที่มีคุณภาพ เช่น เครื่อง คอมพิวเตอร์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมสถานที่ทำงาน

(๔) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ แกะไข ปรับปรุงกฎระเบียบให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

(๕) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่า ต้องการอบรมการทำงานเป็นทีมและการบริหารจัดการ องค์กร

๕) ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มร้านค้าชุมชน

(๑) ด้านบุคคล พบว่า ต้องการอบรมการจัดทำบัญชีและ การลงทะเบียนลูกหนี้ ให้เป็นระบบ

(๒) ด้านงบประมาณ พบว่า ต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุน งบประมาณอย่างต่อเนื่องและมีการระดมทุนภายในสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง เช่น การซื้อหุ้นเพิ่ม และขยายการรับสมาชิกใหม่

(๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า จัดสภาพแวดล้อมในร้านค้าให้ดูดีและเป็นระเบียบจัดเก็บ สินค้าเบ็ดเตล็ดให้เป็นหมวดหมู่และติดป้ายราคาสินค้าให้ครบ

(๔) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ต้องการอบรมเรื่องการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การลงบัญชี ควบคุมสินค้า และการบริหารจัดการกลุ่ม

(๕) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกพบว่ามี ต้องการอบรมการทำงานเป็นทีมและการบริหารจัดการองค์กร

โดยสรุปความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเศรษฐกิจ ชุมชน มีดังต่อไปนี้

๑. ด้านบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มต้องการศึกษาอบรมและดูงาน ด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความรู้และ ทักษะในการประกอบอาชีพ เช่น การทอผ้า การเลี้ยงกบ การจัดทำบัญชี และ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

๒. ด้านงบประมาณ พบว่า มีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนและต้องการให้มีการระดมทุนภายในกลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรองและ ให้เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการทางการเงิน

๓. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า มีความต้องการวัสดุ อุปกรณ์ที่มีมาตรฐานและมีจำนวน เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม รวมทั้งต้องการปรับปรุง ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่เดิมให้ใช้งานได้โดยมีประสิทธิภาพ

๔. ด้านการบริหารจัดการ พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความต้องการอบรมการบริหารจัดการด้านการผลิต การตลาด การบรรจุ หีบห่อ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์

๕. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กรรมการและสมาชิกมีความ ต้องการอบรมพัฒนาการทำงานเป็นทีมและเทคนิคการทำงานต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยสรุปสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนใน การแก้ปัญหาความยากจน

๑. สภาพปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเกี่ยวข้องกับ ปัญหาด้านการตลาด การขาดแคลนเงินทุนและสภาพคล่องของเงินทุนหมุนเวียน ไม่เพียงพอที่ใช้ ในการผลิต บุคลากรภายในกลุ่มขาดทักษะ ฝีมือ ปัญหาการจัดการภายในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการ ดำเนินงานของคณะกรรมการ สมาชิก และระบบการทำบัญชี

๒. ความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเศรษฐกิจ ชุมชน พบว่า ต้องการปรับปรุงเทคนิคการผลิต เพื่อพัฒนาคุณภาพ สินค้าและการบรรจุหีบห่อและต้องการช่วยเหลือสมาชิกให้สามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมกับการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งการ ขยายตลาดหรือกลุ่มลูกค้ามากขึ้น การพัฒนาทักษะ ความสามารถของกรรมการและ การผลิต การบรรจุหีบห่อ การตลาด การบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดการระบบบัญชีและการเงิน

ผลการจัดเวทีประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า เศรษฐกิจ ชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ความยากจน การแก้ปัญหาความยากจน ตามแนวคิดของผู้เข้าร่วมประชุม และรวบรวมข้อมูลที่ได้นำไปกำหนดเป็นค่านิยมค้ำพปฏิบัติการณ์เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้และเชื่อมโยงข้อมูลนำไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการ แก้ปัญหาความยากจน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนได้แก่ กลุ่มเลี้ยงกบ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มรานคาชุมชน และอื่น ๆ ที่มีการดำเนินงานก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การปรับปรุง และพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนในด้านการผลิต การตลาด การบรรจุหีบห่อ การประชาสัมพันธ์ และการทำบัญชี

ความยากจน หมายถึง ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพจนกระทั่งตองภูนี้ นอกกระบบมาทำทุน ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากทำการเกษตร

การแก้ปัญหาความยากจน หมายถึง ประชาชนมีการปรับ แนวคิดตนเอง ครอบครั้ว เน้นการพึ่งตนเองลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย ประหยัดและอดออมเพื่อสร้างทุน สำรองสำหรับครอบครั้วและชุมชน

ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนด้วยเทคนิค SWOT Analysis ผลการวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพปัจจัยภายใน ดานจุดแข็ง

๑) ด้านโครงสร้างการบริหารกลุ่มพบว่า มีโครงสร้างในการบริหารจัดการชัดเจน สามารถติดต่อสื่อสาร กับหน่วยงานต่างๆ ได้แก องค์กรบริหารสวนทองถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน

๒) ดานการบริการ พบว่า มีการจัดระบบการบริการที่ดี กรรมการและสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนให้การต้อนรับด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเป็นกันเอง

๓) ดานบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนมีทัศนคติต่อการทำงาน ที่ดีมีมนุษยสัมพันธ์และความสามัคคี ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง เสียสละอดทนและสมาชิก กลุ่มมีความขยัน อดทนและเสียสละ

๔) ดานงบประมาณ พบว่า การดำเนินงานโดยกลุ่มมีการระดมทุนกับสมาชิกภายในกลุ่ม และใตงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

๕) ดานวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า มีอุปกรณ์ในการผลิตแปงของตัวเองและของกลุ่มมีสถานที่ทำการที่มั่นคงแข็งแรง มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง

๖) การบริหารจัดการ พบว่า กลุ่มมีกฎระเบียบที่ชัดเจน มีการทำงานอยางเป็นระบบ กรรมการและสมาชิกกลุ่มแบ่งบทบาทและหน้าที่ชัดเจน มีการติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ด้านการตลาดกับหน่วยงานภายนอกและมีผังแสดงผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทชัดเจน

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพปัจจัยภายใน ดานจุดอ่อน

๑) ดานโครงสร้างการบริหาร พบว่า นโยบาย ระเบียบ วิธีปฏิบัติงานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจนรูปแบบการทำงานบางอย่างยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน

๒) ด้านการบริการ พบว่า สถานที่ทำการบริการคับแคบ รูปแบบการบริการยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๓) ดานบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มไม่มีความรู้ ทักษะในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ รูปแบบใหม่ ๆ กรรมการและสมาชิกกลุ่มบางคนเขียนอ่านหนังสือไม่ได้ กรรมการและสมาชิก บางคนขาดความรู้เรื่องการทำบัญชี การตลาด การผลิต กรรมการและสมาชิกบางคนไม่มีความรู้ ทักษะในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต

๔) ด้านงบประมาณ พบว่า เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ การใช้จ่ายไม่มีประสิทธิภาพ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนสนับสนุนงบประมาณไม่ต่อเนื่อง

๕) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า อุปกรณ์การผลิตไม่ได้มาตรฐานวัตถุดิบไม่เพียงพอไม่เพียงพอ ต่อการผลิต และมีราคาสูงและไม่มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในกระบวนการผลิต

๖) ดานบริหารจัดการ พบว่า ไม่มีการปรับเปลี่ยนหรือทบทวนกฎระเบียบข้อบังคับในการทำงาน กรรมการ สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ และการวางแผนการผลิตไม่ เป็น ระบบ และการวางแผนด้านการตลาดไม่ชัดเจน

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพปัจจัยภายนอก ดานโอกาส

๑) ด้านสังคม พบว่า เมืองนครและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจและช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการ ด้านการตลาด ด้านบัญชี และด้านการบรรจุหีบห่อ

๒) ด้านเทคโนโลยี พบว่า สมาชิกมีการรับข้อมูลข่าวสารมากขึ้น เป็นช่องทางการตลาด ใให้กับบุคคลภายนอกได้เข้ามาติดต่อโดยตรง การนำเทคโนโลยีเข้ามาเก็บข้อมูลทำให้การเก็บข้อมูล มีระบบมากขึ้น

๓) ดานเศรษฐกิจ พบว่า สภาวะเศรษฐกิจของชุมชนเป็นไปตามกลไกการตลาดของประเทศ พบ.วิสาหกิจชุมชนเปิดโอกาสให้กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนสามารถจดทะเบียนและขอรับงบประมาณสนับสนุนได้ เข้าถึงแหล่งทุนได้ง่าย มีศูนย์จำหน่าย OTOP ในระดับหมู่บ้านและระดับประเทศ และการทำงานรูปแบบเครือข่ายผู้บริโภค

๔) ดานการเมือง พบว่า นโยบายภาครัฐสนับสนุนให้มีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ขยายฐานการผลิตลงสู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนท้องถิ่น มีตลาดรองรับ และจดทะเบียนรับรองกลุ่มอาชีพต่างๆ มากขึ้น และมีแหล่งทุนสนับสนุนมากขึ้น เช่น โครงการธุรกิจขนาดเล็ก โครงการธุรกิจขนาดกลาง และ โครงการวิสาหกิจชุมชน

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพปัจจัยภายนอก ด้านภาวะคุกคาม

๑) ด้านสังคม พบว่า หน่วยงานภายนอก ไม่มีการคืนข้อมูลให้กับชุมชนเพื่อการตรวจสอบความถูกต้อง และไม่สามารถสนับสนุนข้อมูลได้อย่างถูกต้อง หน่วยงานภายนอกไม่ เขาใจบริบท ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนอย่างแท้จริง

๒) ด้านเทคโนโลยี พบว่า การนำเสนอข้อมูลจากหน่วยงานภายนอกไม่เป็ปัจจุบัน

๓) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นโดยเฉพาะ ค่าน้ำมันและมีการแข่งขันทางการตลาดสูง ราคาสินค้าไม่แน่นอน สินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำและมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของครัวเรือน ทำให้คนว่างงาน ต้องการอพยพ แรงงานออกนอกพื้นที่

๔) ด้านการเมือง พบว่า กฎระเบียบ โครงสร้างด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ไม่สอดคล้องกับระบบการผลิตของครัวเรือนในท้องถิ่น

การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ

วิสัยทัศน์ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ ระดมความคิดเห็นถึงวิสัยทัศน์รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT นำมาเขียนลงในกระดาษที่ได้เตรียมไว้ แล้วให้ทุกคนที่เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ และเลือกวิสัยทัศน์ตามมติที่ประชุม ผลจากการประชุมได้วิสัยทัศน์ดังนี้ “ รวมสร้างงานอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนใหม่ความยั่งยืนรวมทั้ง จัดระบบ สวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน”

พันธกิจ กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านหนองแวง เป็นหน่วยผลิต ที่รวมกลุ่มกันขึ้นเป็นกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนและ ต้องการให้ประชากรมีคุณภาพชีวิต ครอบครัว ชุมชนดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นการกำหนดพันธกิจโดยกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนจะต้องเป็นไปตาม บริบทของชุมชนสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในหมู่บ้าน หนองแวง ผลการประชุมได้กำหนดพันธกิจ ดังนี้

๑) ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนากลุ่มอาชีพ

๒) พัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของ สมาชิกในการดำเนินการให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

๓) พัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความ ยากจนอย่างยั่งยืน

การกำหนดยุทธศาสตร์ ผลจากการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน ชุมชน โดย ผู้เข้าร่วมประชุมลงคะแนนร่วมกันจัดลำดับความจำเป็นและความสำคัญของประเด็นต่างๆ เพื่อนำมาเป็ข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน/

โครงการ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการ แก้ไขปัญหาความยากจน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในการแก้ปัญหาความยากจนที่สอดคล้อง เหมาะสมกับบริบท ชุมชน ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ แผนงานสนับสนุนและส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก ในครอบครัวและชุมชนโครงการ มีดังต่อไปนี้ ๑. อบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ๒. ศึกษาดูงานเกษตรอินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนแผนงานเพิ่ม ประสิทธิภาพและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนโครงการ มีดังต่อไปนี้ ๑. ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่ม เศรษฐกิจชุมชนเพื่อดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ๒.โครงการอบรม พัฒนาระบบการผลิต การจัดการ ผลผลิตแบบครบวงจร

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพ แผนงานเพิ่มศักยภาพและบทบาทของ ประชาชนในการประกอบอาชีพ ในการแก้ปัญหาความยากจน โครงการ มีดังต่อไปนี้ ๑. โครงการ อบรมเสริมความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเฉพาะด้าน ๒. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพในการ บริหารจัดการทุนในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน แผนงาน ส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มเศรษฐกิจ ชุมชน องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน โครงการ มี ดังต่อไปนี้ ๑.เสริมสร้างและพัฒนาความสามารถกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนในการบริหารจัดการใหม่มีความ เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ๒.ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยยึด แนวทางแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิพากษ์ยุทธศาสตร์ ผลการวิพากษ์ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ ปัญหาความยากจนชุมชน เพื่อรับฟัง ขอดูคิดเห็น ข้อเสนอแนะ พิจารณาความเหมาะสมและสอดคล้อง จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประธานสถาบันการเงิน สมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจ ชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน สมาชิกองค์การ บริหารส่วนตำบล ผู้ช่วยผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรสาขา และตัวแทนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการวิพากษ์ มี รายละเอียดดังนี้

วิสัยทัศน์ “รวมสร้างงานอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนใหม่มีความยั่งยืนรวมทั้ง จัดระบบ สวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน” ผลการวิพากษ์ ที่ประชุมมีความเห็นว่า เหมาะสมไม่มีการแก้ไข เพราะ วิสัยทัศน์เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกคนที่เข้าร่วมเป็นตัวแทนและสอดคล้องกับ สภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและสามารถมองอนาคตข้างหน้าได้อย่างมีกรอบและแบบแผนที่ ชัดเจน และมีข้อเสนอแนะให้มีการทบทวนความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านเพื่อให้สอดคล้อง กับ บริบทของชุมชนเพราะการกำหนดวิสัยทัศน์ครั้งนี้เป็นการกำหนดเฉพาะกลุ่มที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เท่านั้น

พันธกิจ ๑) ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนากลุ่มอาชีพ ๒) พัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ๓) พัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนผลการวิพากษ์ที่ประชุมมีความเห็นว่าเหมาะสมไม่มีการแก้ไข เพราะพันธกิจได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์

ยุทธศาสตร์ ผลการวิพากษ์ ที่ประชุมมีความเห็นว่า เหมาะสมไม่มีการแก้ไข เพราะยุทธศาสตร์แต่ละด้านสอดคล้องกับสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในชุมชนและหากมีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อย่างจริงจังจึงสามารถที่บรรลุได้แต่หากสถานการณ์ภายนอกเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบ อาจมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และความสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น ชุมชนไม่เคยมียุทธศาสตร์การพัฒนาหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ชัดเจนและเกิดจากการมีส่วนร่วม รวมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาก่อน เพราะการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มองค์กรต้องมีการขับเคลื่อน งานอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ ถ้ามีความเป็นไปได้จะนำแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน เสนอผ่านประชาคมหมู่บ้านและจะนำเสนอแผนองคการบริหารส่วนตำบล ผู้ช่วยผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีความเห็นว่า ยุทธศาสตร์ที่กลุ่มได้ร่วมกันทำในครั้งนี้ซึ่งเป็นการคิดวิเคราะห์ผ่านกระบวนการระดม ความคิดเห็นและสรุปออกมาเป็นเชิงวิชาการสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ของชุมชนในอนาคตข้างหน้า

แผนงาน/โครงการ ผลการวิพากษ์ ที่ประชุมมีความเห็นว่าเหมาะสมไม่มีการแก้ไข เพราะแผนงาน/โครงการ ภายใต้อุทธศาสตร์สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและการที่จะดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนแต่ก็มีบางแผนงานที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ยุทธศาสตร์ที่ผ่านการวิพากษ์และ แก้ไขปรับปรุงเป็นฉบับสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มให้กับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ต่อไป

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำถอดบทความ ตำรา หนังสือ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น และสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน ๔ จังหวัด ได้แก่ ลำปางแพร่ พะเยา อุตรดิตถ์และศึกษาเอกสารจากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/องค์กรละ ๒-๓ ราย เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน เพื่อให้เห็นการประยุกต์หลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของชุมชน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล นำมา

วิเคราะห์ที่ได้ผลการวิจัยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน ๒. เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

จากการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปองค์ความรู้ได้จากการวิจัยได้ดังนี้

การพึ่งตนเองของชุมชนในชนบทเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต ชุมชนต้องมี การพึ่งตนเองในด้านเทคโนโลยี กล่าวคือต้องมีเครื่องมือในการผลิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบท ของชุมชนเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด การพึ่งตนเองในด้าน เศรษฐกิจชุมชนจะต้องมีการออม ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้และลงทุนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยเน นปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีเหตุผล มีความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกัน ซึ่ง สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการใช้วิถีชีวิตในชุมชนเช่น การนำ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการย้อมสีธรรมชาติ ตองพึ่งตนไม่ซึ่งเป็นทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น การสร้างแรงเสริมหรือแรงจูงใจให้แก่สมาชิกเพื่อนร่วมงาน เปนสิ่งจำเป นเพราะการอยู่รวมกันทำให้เกิดพลัง และการมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านเพื่อนำไปสู่การดำเนิน กิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ เช่น การเลี้ยงกบ การเลี้ยงวัว และการทอผ้า เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและครบ ทั้ง ๔ ยุทธศาสตร์ แต่มีการดำเนินการไปบางแล้วบางกิจกรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ได้แก่ โครงการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน และยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ โครงการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร จัดการกลุ่ม และ ผลที่ ได้จากการนำยุทธศาสตร์ทั้ง ๒ ไปสู่การปฏิบัติยังไม่มี การติดตามและประเมินผลและยังไม่สิ้นสุด โครงการอยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูล หากมีการนำแผนยุทธศาสตร์ ไปสู่การปฏิบัติจริงและอย่างต อเนื่องก็จะ เปนประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เปนอย่างมาก

ยุทธศาสตร์การพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจ พอเพียงในภาคเหนือตอนบน ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ได้สร างการมีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมรวมกันในศักยภาพที่กลุ่มเศรษฐกิจและชุมชนมีอยู่ อย่างแท้จริง โดยต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินงานและมีกรอบการทำงานที่ชัดเจนควรจัดเวทีประชุมต่อเนื่อง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอตลอดจนการสร้างเครือข่ายกลไกการทำงานร่วมกับภาคี พันธมิตรต่างๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ และธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ให้มากขึ้น

ควรได้มีการนำแนวความคิด รูปแบบ และวิธีการ เรื่องยุทธศาสตร์ การพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนในการแก้ปัญหารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงใน

ภาคเหนือตอนบน ไปประกอบการพิจารณาในหน่วยงานสำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการ
ประสานงานแผนพัฒนาท้องถิ่นระดับจังหวัด กองแผนและงบประมาณ องค์กร บริหารสวนจังหวัด
และสำนักงานองค์การบริหารสวนตำบล เพื่อจัดทำเป็นยุทธศาสตร์การแก้ไข ปัญหารูปแบบการ
ดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนของชุมชนท้องถิ่นใน
ระดับจังหวัด ต่อไป

การนิยามความหมายของคำว่า ความยากจนโดยใช้เส้นความยากจน การคำนวณจาก
ทรัพย์สินในครัวเรือน หรือรายได้ของบุคคล ไม่ได้มีความหมายครอบคลุมในสิ่งที่เป้น นามธรรม เช่น
การกินดีอยู่ดีของประชาชน ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
จะต้องพัฒนาสร้างหรือเพิ่มตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับความยากจนให้ชัดเจน และควรมีตัวชี้วัดที่แตกต่างกัน
ตามสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ชุมชนในชนบทกับชุมชน ในเมือง ที่ควรมีชี้วัดที่มีความ
แตกต่างกันตามสภาพความเป็นจริง

การคำนวณรายได้ต่อของครัวเรือนโดยใช้แบบสำรวจของกรมพัฒนา ชุมชนโดยเจ้าหน้าที่
ที่พัฒนาชุมชนในระดับอำเภอที่ได้ดำเนินการวางใจให้สมาชิกในชุมชนทำการ สำรวจและรวบรวมข้อมูล
ที่ได้เพื่อทำการประมวลผลโดยการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งผลที่ได้ไม่สอดคล้องกับสภาพ
ความเป็นจริง ในความเป็นจริงประชาชนไม่มีรายได้จริงตามที่สำรวจ ซึ่งการสำรวจแบบนี้เป็นการตอบ
สนองต่อนโยบายภาครัฐด้านการ แก้ปัญหาคนจนแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องความยากจนในชุมชน
ชนบทได้อย่างแท้จริงโดยเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อการพัฒนา ด้าน
เศรษฐกิจและสอดคล้องกับแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงภาครัฐควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้
ประชาชนอยู่แบบพอเพียง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง เรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน” (Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region) ผู้วิจัยได้กำหนดผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการบทความ ตำรา หนังสือ และสิ่งพิมพ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง แพร่ อุตรดิตถ์ พะเยา การศึกษาเอกสาร จากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/องค์กรละ ๒-๓ ราย เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน เพื่อให้ได้แนวทางของปราชญ์ชุมชนในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนตามจากพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของประชาชน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยสามารถสรุปและเสนอข้อเสนอแนะ รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน

๑) ด้านบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าที่ทำการผลิตแล้วไม่สามารถจำหน่ายได้ทั้งหมด ทำให้สมาชิกขาดกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานขาดความเชื่อถือจากสมาชิกกลุ่มในด้านการดำเนินงานแบบกลุ่ม สมาชิกบางครอบครัวมีการอพยพ แรงงานไปอยู่ที่อื่นและไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ สมาชิกกลุ่มทอผ้า และกลุ่มอื่น ๆ บางคนยังขาดทักษะในการทำงานทำให้คุณภาพของสินค้าที่ผลิตไม่ได้มาตรฐาน ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์เนื่องจากขาดความรู้และบุคลากรที่จะทำหน้าที่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรรมการหรือผู้นำกลุ่มขาดประสบการณ์ในการบริหารและการดำเนินธุรกิจขาดผู้นำหรือผู้ปฏิบัติงานที่มีคุณภาพและไม่ใช่ผู้นำกลุ่มในทางปฏิบัติ สมาชิกขาดความเชื่อถือ สมาชิกกลุ่มยังไม่ได้ผลตอบแทนสูงพอที่จะดำเนินการอย่างเป็นระบบ กรรมการ ไม่สามารถอ่าน ออกเขียนได้ ขาดความรู้ ทักษะและเทคนิคเกี่ยวกับการพัฒนางานอาชีพ

๒) ด้านงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งสาเหตุมาจากต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก และต้องจ่ายค่าวัตถุดิบและแรงงานด้วยเงินสดเมื่อผลิตสินค้าแล้วจึงไม่สามารถจำหน่าย

ได้ในเวลาที่กำหนด สำหรับสมาชิกที่กู้ยืมเพื่อการใช้จ่ายในครอบครัวไม่สงคืนตามกำหนด รวมทั้งสมาชิกที่เป็นลูกค้าไม่สามารถนำเงินต้นมาชำระได้ตามระยะเวลาที่กำหนดส่งผลให้ขาดสภาพคล่องในการจัดสรรทางการเงิน การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนขาดความต่อเนื่อง การระดมทุนภายในไม่เพียงพอ เนื่องจากสมาชิกเป็นสมาชิกของกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่ม

๓) ดานวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า กลุ่มทอผาต้องนำวัตถุดิบเขาจากภายนอกและมีราคาสูงไม่สามารถควบคุมคุณภาพวัตถุดิบได้ เช่น ฝ้าย สีย้อมผา สีน้ค่าเบ็ดเตล็ด อุปกรณ์ในการทอผ้าชำรุดและไม่มี คุณภาพ ส่วนกลุ่มเลี้ยงสัตว์สมาชิกบางคนมีสถานที่ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงสถานที่ดำเนินกิจกรรมสวนใหญ่ดำเนินการในบริเวณบ้านของสมาชิกหรือใต้ถุนบ้าน สถานที่คับแคบเมื่อมีการทำกิจกรรมอื่น ๆ รวมกันหลายกิจกรรมเช่น กลุ่มออมทรัพย์มีการระดมเงินออมทรัพย์ทุกเดือน ในช่วงฤดูการทำนาหรือฤดูแล้งไม่มีแหล่งน้ำหรือสถานที่ในการเลี้ยงวัวอีกทั้งไม่มีการสำรองอาหารไว้ สำหรับวัวหรือควาย เช่น ฟางขาว และหญ้า

๔) ดานการบริหารจัดการ

๑) การบริหารการเงินและบัญชี พบว่า ส่วนใหญ่เป็นบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับ สรุปรายงานเพื่อการตรวจสอบของสมาชิกและหน่วยงานที่สนับสนุนและเป็นการสรุปเพื่อปดงบประจำเดือนมากกว่าจะเป็นการทำบัญชีเพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนดำเนินธุรกิจของกลุ่ม และ ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการทำบัญชี

๒) การบริหารการเงิน พบว่า การขาดเงินทุนหมุนเวียนเป็นปัญหาที่พบมากที่สุดเนื่องจาก การผลิตของกลุ่ม หรือเศรษฐกิจชุมชนต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดแต่จำหน่ายสินค้าเป็นเงินเชื่อหรือเงินสดเป็น บางส่วนความรุนแรงของปัญหาขึ้นอยู่กับประเภทและลักษณะกิจกรรม เช่น กลุ่มทอผาฝาย กลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มรานคาชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มดังกล่าวมี ช่วงเวลาในการคืนเงินสมาชิก บางครั้งกลุ่มไม่สามารถคืนเงินได้ตามกำหนดจึงส่งผลต่อการหมุนเวียนเงินสดภายในกลุ่ม การระดมทุนภายในไม่เพียงพอเนื่องจากสมาชิกหนึ่งคนเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่มทำให้ ไม่สามารถคืนเงินได้ตามกำหนดและการกู้ยืมเงินของสมาชิกได้นำไปใช้ในกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้

๓) ดานการวางแผนการผลิตและการผลิต พบว่า เทคนิคการผลิตยังไม่เหมาะสม เช่น เครื่องมือ ในการทอผ้าฝาย สภาพชำรุดมีจำนวนไม่เพียงพอหรือมีแต่ขนาดไม่ได้มาตรฐาน วัตถุดิบที่ใช้อย่างไม่สามารถหาได้ในชุมชนต้องอาศัยวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนมาเสริม เช่น วัตถุดิบในการทอผ้าฝาย คุณภาพ และมาตรฐานของวัตถุดิบหลักที่มีอยู่ในชุมชนตรงตามความต้องการเพียงบางส่วนเท่านั้น

๔) การบริหารด้านการตลาด พบว่า ขาดตลาดรับซื้อผลผลิตประจำทำให้กลุ่มต้องไขความพยายามมากในการหาตลาดใหม่รวมทั้ง ขาดบุคลากรที่มีทักษะด้านการตลาดข้อมูล

ความต้องการของตลาด ไม่ได้ถูกถ่ายทอดให้แก่สมาชิกอื่นที่ทำหน้าที่ในการผลิต เช่น กลุ่มทอผ้าฝ้าย จะมีฝ่ายการตลาด และเป็นผู้ทอผ้าเองได้ทราบความต้องการของตลาดได้พัฒนาสินค้าของตนเอง แต่ไม่ มีการถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดให้สมาชิกคนอื่นได้ทราบ

๕) ด้านการบริหารสมาชิกกลุ่ม พบว่า กลุ่มที่มีขนาดใหญ่จะบริหารจัดการยากกว่ากลุ่มที่มีขนาดเล็ก เช่น ขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะและความชำนาญเฉพาะทาง ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านการตลาด ปัญหาดังกล่าวจะมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นได้จากกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเลี้ยงวัว และกลุ่มทอผ้า หรือกลุ่มต่าง ๆ ในเศรษฐกิจชุมชนที่ต้องการบริหารจัดการโดยมืออาชีพ

๕) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า สมาชิกกลุ่มบางครอบครัวมีการอพยพแรงงานไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ทำให้ไม่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่องส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การส่งคืนเงินกู้ และการส่งเงินสินเชื่อร้านค้าชุมชนไม่ตรงตาม กำหนดเวลา

๕.๑.๒ ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๑) ด้านบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มต้องการศึกษาอบรมและดูงานด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เช่น การทอผ้า สัตว์เลี้ยง การจัดทำบัญชี และ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

๒) ด้านงบประมาณ พบว่า มีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและต้องการให้มีการระดมทุนภายในกลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรองและให้เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการด้านการเงิน

๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่พบว่า มีความต้องการวัสดุ อุปกรณ์ที่มีมาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอ ต่อความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม รวมทั้งต้องการปรับปรุง ซ่อมแซมวัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่เดิม ให้ใช้งานได้โดยมีประสิทธิภาพ

๔) ด้านการบริหารจัดการพบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความต้องการอบรมการบริหารจัดการ ด้านการผลิต การตลาด การบรรจุ หีบห่อ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์

๕) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กรรมการและสมาชิกมีความ ต้องการอบรมพัฒนาการทำงานเป็น ทีมและเทคนิคการทำงานต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยสรุปผลการศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีดังนี้

๑.สภาพปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเกี่ยวข้องกับ ปัญหาด้านการตลาด การขาดแคลนเงินทุน เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอในการผลิต

บุคลากรภายใน กลุ่มชาติทักษะ ฝีมือ ปัญหาการจัดการภายในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ คณะกรรมการ/ สมาชิก รวมทั้งระบบการทำบัญชี

๒.ความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ต้องการปรับปรุงเทคนิคการผลิต เพื่อพัฒนาคุณภาพ สินค้าและการบรรจุหีบห่อและต้องการช่วยเหลือสมาชิกให้สามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมกับการดำเนินกิจกรรมรวมทั้งการขยายตลาดหรือกลุ่มลูกค้ามากขึ้น การพัฒนาทักษะ ความสามารถของกรรมการและ การผลิต การบรรจุหีบห่อ การตลาด การบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดการระบบบัญชีและการเงิน

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหา ความยากจน สภาพปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านการตลาด พบว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องการขาดแคลนตลาดรองรับ แต่จะเป็นเรื่องราคาสินค้าที่ตกต่ำหรือขาดอำนาจการต่อรองด้านราคากับพ่อค้าคนกลาง สำหรับสินค้าที่มีข้อจำกัดทางการตลาดจะมีเฉพาะสินค้าประเภทหัตถกรรม เช่น ผ้าฝ้าย มีสาเหตุมาจากคุณภาพและรูปแบบสินค้าที่ยังไม่ได้คุณภาพและมาตรฐาน การขาดแคลนเงินทุนและสภาพคล่องของ เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอในการผลิต พบว่า สมาชิกกลุ่มยังมีปัญหาหนี้ค้างชำระและการชำระหนี้ล่าช้า ปัญหาเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอเกิดจากความอ่อนแอในการบริหารจัดการของกรรมการกลุ่ม และการมีหนี้ซ้ำซ้อนของสมาชิกทั้งนี้กรรมการและสมาชิกกลุ่ม ต้องแก้ปัญหาโดยให้มีการสร้างแนวทางแก้ไขหนี้ค้างชำระของสมาชิกที่ชัดเจน การหาทางเพิ่มทุนของกลุ่มให้เพียงพอกับความต้องการและส่งเสริมอาชีพเพื่อสมาชิกมีรายได้มาชำระหนี้กลุ่มและใช้จ่ายในครอบครัว อีกทั้งสมาชิกกลุ่มไม่มีการระดมทุนเพิ่มและการวางแผนการใช้จ่ายเงินไม่เป็น ระบบโดยนำเงินที่ได้ไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นและหรือเมื่อสมาชิกกลุ่มผลิตสินค้าได้แล้วนำไป ผักขายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่สามารถเก็บเงินคืนได้ตามกำหนดเวลา บุคลากรภายใน กลุ่มชาติทักษะและฝีมือ พบว่า สมาชิกไม่มีความรู้ใหม่และขาดประสบการณ์ดังนั้นจึงควรจัดหา ผู้เชี่ยวชาญ เข้ามารอบรมให้ความรู้ สภาพปัญหาการจัดการภายในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ คณะกรรมการและสมาชิก พบว่าโดยภาพรวมแล้วกระบวนการบริหาร อยู่ในเกณฑ์ดี มีเงินทุนดำเนินงานดี มีผู้นำเข้มแข็ง มีการจัดการอย่างเป็นระบบ คณะกรรมการบางส่วนยังขาดการศึกษาหาความรู้ ดังนั้น คณะกรรมการควรเข้ารับการอบรมหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาตนเอง และระบบการทำบัญชี พบว่า การลงบัญชีไม่เป็นปัจจุบันและไม่มีการตรวจสอบที่ชัดเจนเพราะส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

ในสวนความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ต้องการปรับปรุงเทคนิคการผลิต เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าและการบรรจุหีบห่อและต้องการ ช่วยเหลือสมาชิกให้สามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสม กับการดำเนินกิจกรรมรวมทั้งการ ขยายตลาดหรือกลุ่มลูกค้ามากขึ้น การพัฒนาทักษะ ความสามารถของกรรมการและ การผลิต การบรรจุ

หีบห่อ การตลาด การบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดการระบบบัญชีและการเงิน ทั้งนี้ความต้องการพัฒนาในอนาคตของกลุ่มสวนใหญ่คือ การขอสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุนเพื่อเพิ่มกำลังการผลิตการพัฒนาทักษะความรู้และความสามารถในการผลิตและการตลาดการอบรมบริหารจัดการกลุ่มและการจัดการระบบบัญชีและการเงินเพราะสมาชิกสวนใหญ่มีความรู้ในระดับประถมศึกษาและสวนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรม และศึกษาดูงาน

๕.๑.๓ ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน

ผลการประชุมเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้วิสัยทัศน์ คือ “รวมสร้างงานอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน” ไตพันธกิจ ๓ ข้อ โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมด้านอาชีพ และยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าผู้เข้าร่วมสนทนาให้ความร่วมมือและสนใจในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนเป็นอย่างดีทั้งนี้อาจเนื่องจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องและเมื่อมีบุคลากรภายนอกมาให้ความรู้และจัดประชุมวางแผนทางยุทธศาสตร์จึงทำให้หมู่บ้านหนองแวงมียุทธศาสตร์พัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนอย่างมี รูปแบบและชัดเจน อีกทั้งมีหลายหน่วยงานให้ความสำคัญต่อการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนตามนโยบายของรัฐจึงทำให้ทุกคนสนใจให้ความสำคัญในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้ วิสัยทัศน์ “รวมสร้างงาน อาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบ สวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน”

พันธกิจ ๑) ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนากลุ่มอาชีพ ๒) พัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของ สมาชิกในการดำเนินการให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ๓) พัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน อย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน ประกอบด้วย ๑) ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ๒) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ๓) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพ ๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

ยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ ด้านที่ได้นี้มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและสามารถนำแผนยุทธศาสตร์ไปบรรจุในแผนพัฒนาหมู่บ้านโดยผ่านกระบวนการประชาคมชุมชนเพื่อที่จะนำแผนยุทธศาสตร์เขาบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มองค์กรต้องมีการขับเคลื่อนงานอย่างมีทิศทางและ เป็นระบบถ้ามีความเป็นไปได้จะนำแผนยุทธศาสตร์

การพึ่งตนเองของชุมชนในชนบทเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต ชุมชนต้องมี การพึ่งตนเองในด้านเทคโนโลยี กล่าวคือต้องมีเครื่องมือในการผลิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบท ของชุมชนเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด การพึ่งตนเองในด้าน เศรษฐกิจชุมชนจะต้องมีการออม ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้และลงทุนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดย เน้นปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีเหตุผล มีความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกัน ซึ่ง สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการใช้วิถีชีวิตในชุมชนเช่น การนำ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการยอมรับวิถีชีวิต ดองพึ่งตนไม่ซึ่งเป็นทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น การสร้างแรงเสริมหรือแรงจูงใจให้แกสมาชิกเพื่อนร่วมงาน เป็นสิ่งจำเป็น เพราะการอยู่รวมกันทำให้เกิดพลัง และการมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านเพื่อนำไปสู่การดำเนิน กิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ เช่น การเลี้ยงกบ การเลี้ยงวัว และการทอผ้า เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและครบ ทั้ง ๔ ยุทธศาสตร์ แต่มีการดำเนินการไปบ้างแล้วบางกิจกรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ได้แก่ โครงการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน และยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ โครงการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร จัดการกลุ่ม และ ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์ทั้ง ๒ ไปสู่การปฏิบัติยังไม่มี การติดตามและประเมินผลและยังไม่สิ้นสุดโครงการอยู่ระหว่างรวบรวมข้อมูล หากมีการนำแผนยุทธศาสตร์ ไปสู่การปฏิบัติจริงและอย่างต่อเนื่อง ก็จะ เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอย่างมาก

๕.๒ อภิปรายผล

การพึ่งตนเองของชุมชนในชนบทเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต ชุมชนต้องมี การพึ่งตนเองในด้านเทคโนโลยี กล่าวคือต้องมีเครื่องมือในการผลิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบท ของชุมชนเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด การพึ่งตนเองในด้าน เศรษฐกิจชุมชนจะต้องมีการออม ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้และลงทุนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดย เน้นปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีเหตุผล มีความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกัน ซึ่ง สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการใช้วิถีชีวิตในชุมชนเช่น การนำ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการยอมรับวิถีชีวิต ดองพึ่งตนไม่ซึ่งเป็นทรัพยากร

ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น การสร้างแรงเสริมหรือแรงจูงใจให้แก่สมาชิกเพื่อนร่วมงาน เป็นสิ่งจำเป็น เพราะการอยู่รวมกันทำให้เกิดพลัง และการมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านเพื่อนำไปสู่ การดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ เช่น การเลี้ยงกบ การเลี้ยงวัว และการทอผ้า เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับอมรรัตน์ เกื้อกาญจน์ (อ้างถึงใน วิชิต นันทสุวรรณ)^๑ ได้อธิบายไว้ว่า “วิสาหกิจชุมชน” เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตธรรมชาติหรือสร้างผลิตภัณฑ์โดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมีหลักการคิดที่สำคัญคือ การสร้างความหลากหลายของผลผลิต และผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อ การบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้แก่ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสังคม สมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่รวมกันในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุด และเอาเปรียบผู้บริโภค

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ได้สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมรวมกันในศักยภาพที่กลุ่มเศรษฐกิจและชุมชนมีอยู่อย่างแท้จริง โดยต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินงานและมีกรอบการทำงานที่ชัดเจนควรจัดเวทีประชุมต่อเนื่อง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอตลอดจนการสร้างเครือข่ายกลไกการทำงานร่วมกับภาคี พันธมิตรต่างๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ และธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ให้มากขึ้น

๕.๓.๑.๒ ควรได้มีการนำแนวความคิด รูปแบบ และวิธีการ เรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน ไปประกอบการพิจารณาในหน่วยงานสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการประสานงานแผนพัฒนาท้องถิ่นระดับจังหวัด กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจัดทำเป็นยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนของชุมชนท้องถิ่นในระดับจังหวัด ต่อไป

๕.๓.๑.๓ การนิยามความหมายของคำว่า ความยากจนโดยใช้เส้นความยากจนการคำนวณจากทรัพย์สินในครัวเรือน หรือรายได้ของบุคคล ไม่ได้มีความหมายครอบคลุมในสิ่งที่เป็นามธรรม เช่น การกินที่อยู่ดีของประชาชน ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะต้องพัฒนาสร้างหรือเพิ่มตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับความยากจนให้ชัดเจน และควรมีตัวชี้วัด

^๑อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี. (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการจัดการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ๒๕๔๘). หน้า ๑๖.

ที่แตกต่างกันตามสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ชุมชนในชนบทกับชุมชน ในเมือง ที่ควรมีชีวิตที่มีความแตกต่างกันตามสภาพความเป็นจริง

๕.๓.๑.๔ การคำนวณรายได้ต่อของครัวเรือนโดยใช้แบบสำรวจของกรมพัฒนาชุมชนโดยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในระดับอำเภอที่ได้ดำเนินการวางใจสมาชิกในชุมชนทำการสำรวจและรวบรวมข้อมูลที่ไต่เพื่อทำการประมวลผลโดยการวิเคราะห์หาคะเอบรกรรมสำเร็จรูป ซึ่งผลที่ได้ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ในความเป็นจริงประชาชนไม่มีรายได้จริงตามที่สำรวจ ซึ่งการสำรวจแบบนี้เป็นการตอบสนองต่อนโยบายภาครัฐด้านการแก้ปัญหาคนจนแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องความยากจนในชุมชนชนบทได้อย่างแท้จริงโดยเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสอดคล้องกับแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงภาครัฐควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนอยู่แบบพอเพียง

๕.๓.๒ ขอเสนอเชิงปฏิบัติการ

๕.๓.๒.๑ ในสวนของผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีการจัดเวทีในแต่ละกลุ่มกิจกรรมเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันและสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงประเด็นและจัดทีมวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการในชุมชนต่อรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๕.๓.๒.๒ ควรมีการจัดฝึกอบรมบุคลากรในกลุ่มกิจกรรม องค์กรต่างๆ ที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชุมชนท้องถิ่น ให้มีความรู้และทักษะในกระบวนการผลิต การบริหาร จัดการ และผู้รู้ในชุมชนมาถอดบทเรียนร่วมกันเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรในการส่งเสริมศักยภาพของ ประชาชน และผู้นำชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาในรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๕.๓.๒.๓ สมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนต้องรู้จักการวางแผนการผลิต การตลาด การจัดทำบัญชี รายการ สินคา เพื่อการจำหน่ายและลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้รวมทั้งการลดต้นทุนการผลิตที่เหมาะสม สมาชิกควรได้เรียนรู้การเพิ่มรายได้หรือเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการบริหารจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

๕.๓.๓ ขอเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ การพัฒนาองค์ความรู้เรื่องรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนควรได้รับการศึกษาในมิติและวิธีการศึกษาหลากหลายในงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้มีส่วนร่วมได้และสวนเสีย คือ คนจนหรือคนด้อยโอกาส ตลอดถึงหน่วยงาน

ต่าง ๆ ได้เขามามีบทบาทในการเป็นนักวิจัยรวม ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษา นักวิชาการและตัวแทนชาวบ้านอันเป็นการสะท้อนข้อมูลที่ได้มาจากความเป็นจริงของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ๕ กลุ่ม ที่อยู่ภายใต้บริบทของชุมชน ทั้งด้านสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสุข มากกว่าการให้น้ำหนักในการศึกษาด้านเศรษฐกิจ เป็นมิติเพียงด้านเดียวที่ส่งผลกระทบต่อแนวทางหรือนโยบาย การแก้ปัญหาความยากจนในระดับชาติ

๕.๓.๓.๒ ศึกษาวิถีชีวิตของความยากจนที่ไม่ได้จำกัดเพียงแต่ความยากจนด้านรายได้เท่านั้นแต่ควรครอบคลุมประเด็นการเข้าถึงทางด้านโอกาส สิทธิ อำนาจ ในด้านความยากจนระดับครอบครัว ชุมชน รวมทั้งประเด็นต่างๆ เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงบริการสาธารณสุขของรัฐ และการเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐ และอื่น ๆ ในมุมมองของคนในชุมชน

๕.๓.๓.๓ ควรศึกษาประเด็นกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนและชาวบ้านทั่วไปรวมทั้งกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในชุมชนในการสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๓.๓.๔ ควรศึกษาประเด็นเรื่อง ยุทธศาสตร์ หรือแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับครอบครัว ระดับกลุ่ม เครือข่าย และระดับชุมชน

๕.๓.๓.๕ ควรศึกษาประเด็นเรื่องการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ๕ กลุ่มในการเพิ่มโอกาสและเพิ่มคุณภาพในการเข้าถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

๕.๓.๓.๖ ควรส่งเสริมให้มีกลุ่มอื่นๆ เชื่อมโยงกัน เช่น กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มเย็บเสื้อผ้า กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน และกลุ่มทอผ้าแม่ใจ กลุ่มผลิตปุ๋ยหมักหรือสารชีวภาพ เพื่อสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

บรรณานุกรม

๑. เอกสารปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๘. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.
กรุงเทพมหานคร: Mild Publisher.

กิติ คันธา. ๒๕๕๖. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชนบท. กรณีศึกษา อ.
วงใหญ่ จ.ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.

เกษม จันทร์แก้ว. ๒๕๕๗. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม. การฝึกอบรม
หลักสูตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตปฏิรูปที่ดิน ณ หองประชุม
๓ ส.ป.ก. ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพมหานคร.

กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๘. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.
กรุงเทพมหานคร:

คณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงมหาดไทย. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาสาสมัครศึกษาดินแดน กรมการปกครอง. ๒๕๕๙.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.
พิมพ์ครั้งที่ ๒ . กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการและการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ. ๒๕๕๗.

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. คู่มือปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเพื่อยกระดับ
รายได้ครัวเรือน. สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร :
๒๕๕๙.

กัญญา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา. ๒๕๕๕.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. ๒๕๕๘. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และวิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. ๒๕๕๖. วิพากษ์เศรษฐกิจคืนสู่ชุมชน.
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.

ชูเกียรติ ลีสวรรณ. ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ . รายงานการวิจัยคณะศึกษา

ศาสตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๕.

- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **จุดฝนโคลมดินที่แหงผาก กระบวนทัศน์และการจัดการ การพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่**. โครงการเอกสารทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๕๖.
- ชอบ เข้มกลัด. ๒๕๕๙. **เอกสารชุดที่ ๑ บทความประกอบการประชุมวิชาการเรื่องธุรกิจชุมชน** **หนทางสู่การพึ่งตนเองของคนจนในชนบท : กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรทางแนว** **จำกัด อ.แวงนอย จ. ขอนแก่น** ในการประชุมวิชาการประชุมประจำปี ของสมาคมสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- ธงชัย สันติวงษ์. ๒๕๕๗. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ๒๕๕๖. **ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป้นไปได้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บุรชัย ศิริมหาสาร, สัมฤทธิ์ ศุภมัง และพัชชา กวางทอง. **แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐาน** **กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ ป.๔. นนทบุรี:** **ไทย รมเกล้า. ๒๕๕๖ .**
- บุญเสริม บุญเจริญผล. **แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. วารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกริก. มกราคม – มิถุนายน. ๒๕๕๖.
- บุญเสริม บุญเจริญผล. **แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**, กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๗.
- ประเวศ วะสี. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน. ๒๕๕๒.
- ประเวศ วะสี. **พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่** ใน ปาฐกถาในงานประชุมวิชาการ ๖๐ ปแห่งพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการพัฒนาการแพทย์ การสาธารณสุข และการศึกษา.กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ อองครมมหาชน. ๒๕๕๙.
- ปรเมษฐ กาญจนวรางกูร. ๒๕๕๘. **การพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองสำหรับสตรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปรีชา เปยมพงศสานต. ๒๕๕๗. **นิเวศเศรษฐศาสตร์ และนิเวศวิทยาการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปารีชาติ วลัยเสถียร. ๒๕๕๖. นโยบายมาตรการส่งเสริมธุรกิจของหน่วยงานภาครัฐเพื่อการ
 ฟังตนเองของชุมชน ทางรอดของเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรม
 ศาสตร์.(อัดสำเนา)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ สุรัชชัย หวันแก้ว. ๒๕๕๘. รายงานการศึกษาเอกสารปัจจัยทางสังคมและ
 วัฒนธรรมในการฟังตนเองทางเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

สุพัตรา สุภาพ. ๒๕๕๙. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ๒๕๕๖. การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ. กรุงเทพมหานคร: หจก. เอ็มเทร็ดดิง.

พรพิไล เลิศวิชา. ศีร์วงจากไพร่หนีนายธนาคารแห่งขุนเขา. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๖.

พระมหาสุทิตย อากาศโร. นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา ในปารีชาติวัลย์เสถียร
 บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : พิสิษฐไทย ออฟเซต. ๒๕๕๘.

พระมหาสุทิตย อากาศโร. นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา ในปารีชาติวัลย์เสถียร
 บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : พิสิษฐไทย ออฟเซต ๒๕๕๘.

พัฒนา กิติอาษา.ทองถิ่นนิยม. พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพมหานคร :โอเอส พรินต์ติ้งเฮาส.๒๕๕๖.

พระธรรมปฎกป.อ. ปยุตโต. การพัฒนาที่ยั่งยืนSustainable Development. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
 กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลด์คิมทอง. ๒๕๕๑.

พัฒน์ สุจ้านงค์, ณัชชัย สิงหนะตร, ประทีป คชศิลา, และเพทาย ประทุมทอง. การพัฒนาชนบทแบบ
 ผสมผสาน สำหรับประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๕๖.

พิเชียร สิมปหวังอู. ๒๕๕๖. การฟังตนเองในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศึกษา เฉพาะ
 กรณี โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป อำเภอ ละหารทราย จังหวัด บุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมาน วงศอภัย. ๒๕๕๗. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนสามารถฟังตนเองได้ : ศึกษากรณี
 ศูนย์บริการสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง อ.โนนสัง จ. อุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พูนศักดิ์ ฐานิกรประดิษฐ์. ๒๕๕๘. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ฝั่ง ตะวันออกของ
 ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิเชียร สิมปหวังอู. ๒๕๕๘. การฟังตนเองในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศึกษา เฉพาะ
 กรณี โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป อำเภอ ละหารทราย จังหวัด บุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พูนศักดิ์ ฐานิกรประดิษฐ์. ๒๕๕๘. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกของ
 ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. ๒๕๕๗. **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การ พัฒนาปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิมาน วงศอกภัย. ๒๕๕๗. **ปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ : ศึกษากรณี ศูนย์บริการสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง อ.โนนสัง จ. อุตรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัคพัฒน์ ทิพย์ประไพ. ๒๕๕๘. **แนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มันที ยมจินดา. ๒๕๕๖, บรรณาธิการ. **มนุษย์กับธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. เชียงใหม่: สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน. สืบค้นจาก <http://www.geosocial.mju.ac.th/modules.php>. ๒๕๕๘.
- มนตรี แยมกสิกร. **เอกสารเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางการศึกษา**. ชลบุรี : เอส แอลกราฟฟิค ดีไซน์ จำกัด. ๒๕๕๘.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. ๒๕๕๖. **การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: ทางทุนสวน จำกัด บางกอกบลิ๊อค.
- วิชิตวงศ ณ.ปอมเพ็ชร.๒๕๕๖. **พิพากษเศรษฐกิจทุนนิยมคืนสู่ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้งแอนดพับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- เว็บไซต์ กาญจนานิเชก, <http://www.kanchanapisek.or.th>. สืบค้นวันที่ ๒๒ กันยายน ๖๑.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์.๒๕๕๗. **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและยุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัททรงสิทธิ์วรรณ จำกัด.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ สุรัชชัย หวันแก้ว. ๒๕๕๕. **รายงานการศึกษาเอกสารปัจจัยทางสังคมและ วัฒนธรรมในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- เสรี พงศพิศ. ๒๕๕๗. **เศรษฐกิจชุมชน ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้ง แอนดพับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร และปรภณจรัสสูงเนิน ๒๕๕๗. **ภูมิปัญญาชาวบ้านการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม วารสารการศึกษาแห่งชาติ ๒๘,๕ มิถุนายน – กรกฎาคม**.
- สุชาติ เกตยา. ๒๕๕๖. **การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชน ในเขต อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรีย์พร เหลี่ยมม่วงกูร. ๒๕๕๖. **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัด ลำปาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุพรรณณี ไชยอำพร. ๒๕๕๖. แนวความคิดทางทฤษฎีและการวัดความพยายามพึ่งตนเอง ระดับบุคคล. เอกสารประกอบการสนอวิชาการพัฒนาชุมชนและสหกรณ์ โดยคณะ พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

สิน สีสวน. ๒๕๕๖. ปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียน ชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. ๒๕๕๗. องค์กรและการจัดการ กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ ๒. สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร.

สุรีย์พร เหลี่ยมวรารังกูร. ๒๕๕๖. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

สุนทร กุลวัฒนาพรพงศ์. ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่. กรุงเทพมหานคร : ชมรมเด็ก. ๒๕๕๔.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๕๖.

สุเมธ ตันติเวชกุล . การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ. มติชนรายสัปดาห์ ฉบับที่ ๕ ๖.ค. ๒๕๔๑. กรุงเทพมหานคร : มติชน. ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๖.

สีลาภรณ์ นาคทรพร. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน,” ใน การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. หน้า ๕๑ – ๑๒๑. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการระหว่างวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘. ณ โรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. . ๒๕๕๙.

สุเทพ บุญซอน. การวิจัยและสัมมนาทางวิชาการเรื่องพัฒนาการด้านวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในระดับบัณฑิตศึกษาของไทย, ใน วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษาของไทย.บรรณาธิการโดย สุเทพ บุญซอน. กรุงเทพมหานคร : ที แอนดตีการพิมพ์. ๒๕๕๕.

เสรี พงศพิศ. “วัฒนธรรมพื้นบ้าน : รากฐานการพัฒนา,” ในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑. บรรณาธิการโดย เสรี พงศพิศ. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป. ๒๕๕๖.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. สำนักงานภาค. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นการสร้างพลังปัญญาจากฐานราก. เชียงใหม่ : วนิดาเพรส. ๒๕๕๕.

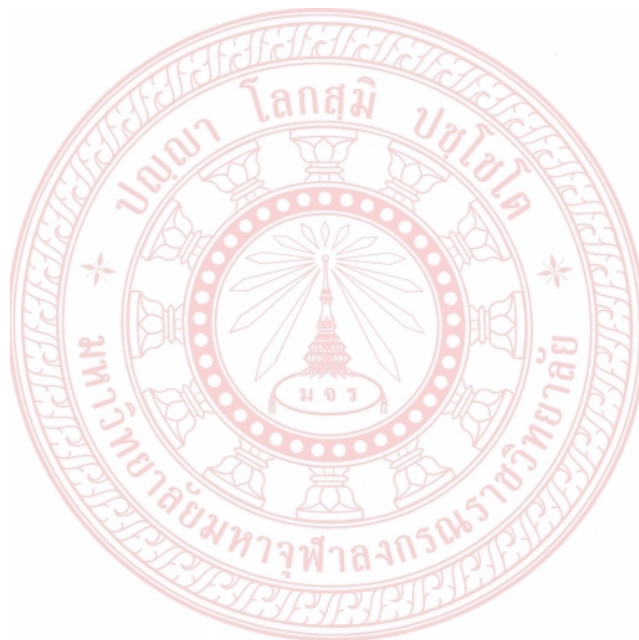
- สินธุ์ สโรบล. **กระบวนการทัศนวิจัยเพื่อท้องถิ่นจุดเปลี่ยนการพัฒนากระบวนการทัศน วิจัยเพื่อท้องถิ่น จุดเปลี่ยนการพัฒนา.** เชียงใหม่: วนิดา เพรส. ๒๕๕๘.
- อดุลย์ วังศรีคุณ. **การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิमान.** คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๖.
- อรศรี งามวิทยาพงศ. **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย.** กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม วจส.. ๒๕๕๙.
- อมรวิชช นาคทรพรพ. **ปฏิรูประบบวิจัยเคลื่อนสังคมไทยด้วยความรู้.** กรุงเทพมหานคร : มปท. ๒๕๕๗.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ๒๕๕๗. **ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวไทย.** โครงการกิตติเมธี สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อุทัย ดุลยเกษม. ๒๕๕๘. **วิจารณ์เรื่องแผนพัฒนาการศึกษากับการพึ่งตนเอง ในผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีต่อการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเอง.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง.

ภาษาอังกฤษ

- Becker, G.S. 1964. **Human Capital.** Columbia University Press: New York.
- Cohen, J. M. and Uphoff Norman, T. (1980). **Rural Development Participation : Concepts and Measure for Project Design Implementation and Evaluation.** New york : The Rural Development Committee Center International Studies: Cornell University.
- Hopkins, M. and Van Der Hoeven, Ralph. (1983). **Basic Needs in Development Planning.** Guildford and King's Lynn, Great Britain: Biddles Ltd.
- Huntington, Samuel P. (1968). **Political Order in Changing Societies.** New Heaven: Yale University Press.
- Psacharopoulos, G. (Ed.). Returns to education: An updated international comparison. **Comparative Education.** (1981)
- Roger, Everett M. and Shoemaker, F.F. (1981). **Communication of Innovations ; Across Cultural Approach.** [Second Edition.] New York: The Free Press.
- Rostow, W. W. 1991. **The Stages of Economic Growth A Non-Communist Manifesto.** London: Cambridge University Press.

Stogdill, Ralph M. (1974). **Hand Book of Leadership : A Survey of Theory and Research**. New York: Free Press.

United Nations Department of International Economic And Social Affairs. (1981). **Popular Participation as a Strategy for Promoting Community-Level Action and National Development** : Report of the Meeting of the Ad Hoc. New York: United Nation.

แบบสรุปโครงการวิจัย

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ : ว. ๐๖๗ / ๒๕๕๙

ชื่อโครงการ : รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ
ตอนบน

หัวหน้าโครงการ : ผศ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

โทรศัพท์ : ๐๘๑ - ๓๗๔ - ๗๘๕๖

E-mail – address : Phatraphol1@hotmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาแนวทางการดำเนินชีวิต แนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถ ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระดับภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดี ประเทศไทยถือว่าภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและเป็นอาชีพพื้นฐานของประเทศ และเป็นเครื่องกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มอาชีพเกษตรกรนั้น เป็นกลุ่มที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ความยากจนในภาพรวมของประเทศยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ 84.2

จากปัญหาและความสำคัญต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสมควรที่จะทำการศึกษา เรื่อง รูปแบบการประยุกต์แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพี่น้องประชาชนชาวภาคเหนือตอนบน การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการศึกษาในรูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละจังหวัดในภาคเหนือตอนบน โดยจะผสมผสานและประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทุนทางสังคม (Social capital) ที่มีอยู่แล้วมากำหนดอนาคตของชุมชนและประชาชนในภาคเหนือตอนบนที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน รวมถึงประชาชนมีความสุขในวิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชสืบต่อไป

ผู้วิจัย มีความสนใจพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ การพึ่งพาตนเอง การสร้างสังคมอยู่เป็นสุขมีการเรียนรู้ต่อเนื่องและยกระดับองค์ความรู้ สร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งการค้นหาคำความรู้ ความจริงในการส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนดำรงชีพเพื่อความยั่งยืน ในการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่กลไก การเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนและการจัดการความรู้ของชุมชน สังคมและประเทศชาติ ให้มีประสิทธิภาพของเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- (๑) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน
- (๒) เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- (๓) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

ผลการวิจัย

๑) รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน การสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน” โดยมีรูปการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนประกอบด้วย 4 รูปแบบที่ 1. การลดราย 2. จ่ายเพิ่มรายได้ 3. การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน 4. การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

๒) แนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1) ด้านบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มต้องการศึกษาอบรมและดูงานด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ 2) ด้านงบประมาณ พบว่า มีความต

องการเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและต้องการให้มีการระดมทุนภายในกลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรองและให้ เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการ 3) ดานวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่พบว่า มีความต้องการวัสดุ อุปกรณ์ที่มีมาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอ ต่อความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม ให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) ด้านการบริหารจัดการพบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความต้องการอบรมการบริหารจัดการ ดานการผลิต การตลาด การบรรจุหีบห่อ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ 5) ดานการมีส่วนร่วม พบว่า กรรมการและสมาชิกมีความ ต้องการอบรมพัฒนาการทำงานเป็น ทีมและเทคนิคการทำงานต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓) ผลศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน 1) ดานบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม 2) ดานงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งสาเหตุมาจากต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก และต้องจ่ายค่าวัตถุดิบและแรงงานด้วยเงินสด 3) ดานวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า กลุ่มต้องนำวัตถุดิบเขาจากภายนอกและมีราคาสูงไม่สามารถ ควบคุมคุณภาพวัตถุดิบได้ 4) ดานการบริหารจัดการ การบริหารการเงินและบัญชี พบว่า ส่วนใหญ่เป็นบัญชีแสดงรายการรับ จ่ายเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

๑.๑ สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาทางด้าน เศรษฐศาสตร์ เช่น เศรษฐศาสตร์การพัฒนา พุทธวิธีกับการแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์จุลภาค และเศรษฐศาสตร์มหภาค ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๒ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานในระดับการกำหนดนโยบาย การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขอย่างมั่นคงตลอดไป

๒. กิจกรรมด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

๒.๑ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานของรัฐ กระทรวงพาณิชย์ วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ ผู้นำชุมชน และชาวนา ในรูปแบบการกำหนดนโยบายของการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเพื่อชุมชนโดยใช้วิธีที่ยั่งยืน

๒.๒ ทำให้เกิดกิจกรรมการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยการรวมกลุ่มกันในการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถดำรงชีพอย่างมั่นคงและยั่งยืน และลดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับทีมงานวิจัยและนิสิตปริญญาตรีและปริญญาโทสาขา
หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ และหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
เศรษฐศาสตร์การพัฒนาเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต ส่วนการประชาสัมพันธ์ทาง
สิ่งพิมพ์ผู้วิจัยต้องการนำไปตีพิมพ์ในวารสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและที่อื่น
ๆ ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการ

แนวทางการสัมภาษณ์

เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
ในภาคเหนือตอนบนสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของ
เศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....
สถานที่สัมภาษณ์.....วัน เดือน ปี.....เวลา.....

1. รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

- 1) ดานบุคคล
- 2) ดานงบประมาณ
- 3) ดานวัสดุอุปกรณ์
- 4) ดานการบริหารจัดการ
- 5) ดานการมีส่วนร่วม

2. สภาพปัญหาการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนมีปัญหาต่างๆ ในด้านต่อไปนี้

- 1) ดานบุคคล
- 2) ดานงบประมาณ
- 3) ดานวัสดุอุปกรณ์
- 4) ดานการบริหารจัดการ
- 5) ดานการมีส่วนร่วม

3. ความต้องการในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนมีอย่างไรบ้าง ในด้านต่อไปนี้

- 1) ดานบุคคล
- 2) ดานงบประมาณ
- 3) ดานวัสดุอุปกรณ์
- 4) ดานการบริหารจัดการ
- 5) ดานการมีส่วนร่วม

บทความวิจัย

รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงใน ภาคเหนือตอนบน

Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ชุมชนในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของเนื้อหาเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน วิธีคิดและแนวทางของปราชญ์ชุมชนในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการวิจัยได้แก่ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือตอนบนในสี่จังหวัด คือ ลำปาง แพร่ เชียงรายและจังหวัดพะเยา เท่านั้น เป็นการศึกษาเอกสารจากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/องค์กรละ 2-3 ราย เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน เพื่อให้เห็นการประยุกต์หลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนมีดังต่อไปนี้ 1. ด้านบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการ ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่อง 2. ด้านงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน 3. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่าต้องนำวัสดุดิบเข้าจากภายนอกและมีราคาสูงไม่สามารถควบคุมคุณภาพวัสดุดิบ 4. ด้านการบริหารจัดการ การบริหารการเงินและบัญชี การบริหารการเงิน การการวางแผนการผลิตและการผลิต การบริหารด้านการตลาด การบริหารสมาชิก 5. ดานการมีส่วนร่วม พบว่า

สมาชิกกลุ่มบางครอบครัวมีการอพยพแรงงานไม่สามารถเขารวมประชุมได้ทำให้ไม่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางของปราชญ์ชุมชนในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ฯลฯ อีกทั้งการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาในการบูรณาการกับวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและ ความต้องการ โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านใน ชุมชนให้มีส่วนร่วมในการนำประสบการณ์ความ รอบรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วน บุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคม และการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในอนาคต บทบาทปราชญ์ชาวบ้านจึง มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการตนเองของ ชุมชนให้เกิดเข้มแข็ง และยั่งยืนอยู่ได้ท่ามกลาง กระแสการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

3. ลักษณะหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่ จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยนี้เป็นลำดับแรก เพื่อทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่าง ยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้ 1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2. การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน 3. การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ 4. การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ

ข้อเสนอแนะ ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ได้สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมร่วมกันในศักยภาพที่กลุ่มเศรษฐกิจและชุมชนมีอยู่อย่างแท้จริง โดยต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินงานและมีกรอบการทำงานที่ชัดเจนควรจัดเวทีประชุมต่อเนื่อง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอตลอดจนการสร้างเครือข่ายกลไกการทำงานร่วมกับภาคีพันธมิตรต่างๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้มากขึ้น

คำสำคัญ : เศรษฐกิจชุมชน , เศรษฐกิจพอเพียง , ภาคเหนือตอนบน

Abstract

The objectives of this research are (1) to study the problems and obstacles of practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region (2) to study the guidelines of scholars in practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region (3) to study the practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region.

This research is a qualitative research by researcher set up the scope of content to study the problems and obstacles of practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region, the concept and method of local scholars for applying the sufficiency economy including the practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region and set up the area scope of this research was the community economy according to sufficiency economy in the Northern region in 4 provinces such as Lampang, Phrae, Chiang Rai and Phayao only that focus on documentary research of learning center of sufficiency economy in the Northern region by choosing the 2 representatives in each organizations such as community leaders, local scholars and people for knowing the applying the principle and practical model in co-living of community that used the purposive sampling along with the importance of research study.

The Findings of the Research were as follows :

From the study of practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region research by in depth interview from community leaders, local scholars and people in the Northern region as following :

1) The problems and obstacles of practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region were 1) the personnel, found that some group members do not have the participation for production and continuously group activity, 2) the budgeting, found that they lack of the fund supporting, 3) the materials and places, found that the textile sewing group demand

the raw material from other areas with high cost, 4) the management, found that the financial and account management, production planning and production, marketing management and member management improperly, 5) the participation, found that some family members moved the labour force and could not participate the meeting that could not know the information about group activity continuously.

2) The guidelines of scholars in practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region , found that the local scholars played the major for learning process movement of community. The apply to use the local wisdom in the level of individual, family and community etc. and knowing the local wisdom selection to integrate with other sciences for community development along with the problem stage and demand by promoting and supporting the local people to have the participation to use the individually experience , knowledge , skills and local wisdom for the advantage in social development and country development with stability, wealth and sustainability in the future. The role of local scholars have the importance to self-management of community to have the strength and can survive in the midst of the world society change .

3) The practical model of community economy according to sufficiency economy in the Northern region . the community economy push factor is the key factor to push the community economy so in each area should focus on this factor as priority for having the continuously community activity with sustainability should have 4 factors such as 1. Human resource development, 2. Group / community organization , 3. Basic economic development, 4. Basic physical development.

Suggestions : should support and promote the agency and local people to have the participation for co-activity for the potential of economy group and community continuously by setting up the time frame work clearly and should have the community seeking and exchange the idea regularly including to create the working network with alliance groups such as private development organization, community development , community developers , District agriculture officers, and co-operative and agriculture bank.

Key Words : Community Economy, Sufficiency Economy, Northern Region

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาแนวทางการดำเนินชีวิต แนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถ ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระดับภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของ คนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดี ประเทศไทย ถือว่าภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและเป็นอาชีพพื้นฐานของประเทศ และเป็น เครื่องกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มอาชีพ เกษตรกรรมนั้น เป็นกลุ่มที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ความยากจนในภาพรวมของ ประเทศยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ 84.2

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ทรงดำรัสไว้ว่า

“ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอ กิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้ หมายความว่าทุกคนครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเอง สำหรับ ครอบครัวอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมี ความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ ขายในที่ไม่ห่างไกล เท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย เพราะว่าคนอื่นเขาต้องการมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เป็นเศรษฐกิจการค้าไม่ใช่เศรษฐกิจความ พอเพียง รู้สึกไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า การผลิตที่พอเพียงทำได้... รู้ว่า ท่านทั้งหลายกำลังกลุ่มใจในวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่มีเงินน้อยจนกระทั่งคนที่มีเงินมาก แต่ถ้าสามารถที่จะ เปลี่ยนกลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะ สามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือนร้อน แต่ว่าถ้า

ทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้... นี่เป็นเรื่องของการแก้ไขวิกฤตการณ์ แต่ว่าผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่อาจจะไม่ค่อยพอใจ มันต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือใช้เครื่องมือที่ไม่หรูหรา อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นต้องถอยหลัง เพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไปและถ้าไม่ทำอย่างที่ว่า ก็จะแก้วิกฤตการณ์นี้ยาก”

เศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการทางพุทธศาสนา หมายความว่า ทางสายกลาง เป็นหลักของการทำเศรษฐกิจเพื่อพออยู่พอกินและรู้จักพออย่างสมเหตุผล นั่นคือ การผลิตไม่ต้องอยู่บนความโลภหรือความอยากไร้ราว แต่เป็นไปเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้ และมีคุณค่าทางสายกลางในที่สุดจะนำมาสู่ความสุข หรือสภาวะของผู้ปฏิบัติหรือกลุ่มประชาชนผู้ผลิต หลักการที่สอง เป็นเรื่อง ประสิทธิภาพ หมายถึงการทำเศรษฐกิจที่ใช้หลักวิชาการและทรัพยากรอย่างสมเหตุผลที่ทำให้ธุรกิจอยู่ได้ เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน และตั้งอยู่บนความไม่ประมาท การมีสติและใช้เหตุผลย่อมเป็นหลักประกันสำคัญว่า ผู้ปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่เดือดร้อน หรือสามารถพึ่งตนเองได้ดี และหลักคุณธรรม เป็นหลักของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ที่อยู่ด้วยความรักสามัคคีและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิถีดำเนินชีวิตและประกอบกิจการ ที่ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความสุขจากการผลิต และใช้สิ่งจำเป็นหรือมีคุณค่าต่อชีวิต โดยไม่มีเป้าหมายหลักที่ความร่ำรวยจากการขายผลิตภัณฑ์ เพราะความสุขนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง และทรัพยากรที่มีและเหลืออยู่ได้คุ้มค่า ตามเป้าหมายสำคัญมี 4 อย่างคือ 1. เพื่อผู้บริโภค 2. เพื่อชุมชน 3. เพื่อกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งเป็นการช่วยลดค่าครองชีพจากการต้องซื้อสินค้านั้น ๆ หรือสินค้าใกล้เคียงจากตลาดในหรือนอกชุมชน และ 4. เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบไปด้วย 9 จังหวัด ซึ่งประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน น่าน เชียงราย พะเยา แพร่ อุตรดิตถ์ และ ลำปาง ก็ประสบปัญหาเศรษฐกิจเช่นกันในหลาย ๆ ด้าน เป็นต้น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

จากปัญหาและความสำคัญต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสมควรที่จะทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการประยุกต์แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพี่น้องประชาชนชาวภาคเหนือตอนบน การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละจังหวัดในภาคเหนือตอนบน จนสามารถผสมผสานและประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทุนทางสังคม (Social capital) ที่มีอยู่แล้วมากำหนดอนาคตของชุมชนและประชาชนในภาคเหนือตอนบนที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน รวมถึงประชาชนมีความสุขในวิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน
๒. เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ชุมชนในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน
๓. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” (Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region) นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของเนื้อหาเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน วิธีคิดและแนวทางของปราชญ์ชุมชนในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยเรื่อง เรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน” (Practical Model of Community Economy according to Sufficiency Economy in the Northern Region) ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการวิจัยได้แก่ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือตอนบนในสี่จังหวัด คือ ลำปาง แพร่ จังหวัดพะเยา อุตรดิตถ์ เท่านั้น

ขอบเขตด้านประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการบทความ ตำรา หนังสือ และสิ่งพิมพ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 จังหวัด ได้แก่ ลำปาง แพร่ พะเยา อุตรดิตถ์ การศึกษาเอกสารจากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/องค์กร รวม 12 ท่าน เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน เพื่อให้เห็นการประยุกต์หลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 1 ปี (นับตั้งแต่ได้รับอนุมัติแผนงานวิจัย)

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

การพัฒนา หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัยมีความเจริญ มีความสุข

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือ ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ทุนของชุมชน ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่ทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัว เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก พึ่งแรงงานในครอบครัวพึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขาย ก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในชุมชนระดับ ตั้งแต่ ครัวเรือน ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

๑. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๒. ทราบถึงแนวทางของปราชญ์ชุมชนในการการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในภาคเหนือตอนบน

ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๓. ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๔. ทราบถึงแนวคิดการสร้างรูปแบบ องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงทุกมิติ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม องค์การต่าง ๆ

๕. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน หรือสถาบันการศึกษา องค์กรในชุมชนนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้อย่างเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การพัฒนาองค์ความรู้เรื่องรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนควรได้รับการศึกษาในมิติและวิธีการศึกษาหลากหลายในงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้มีส่วนร่วมได้และสวนเสีย คือ คนจนหรือคนด้อยโอกาส ตลอดถึงหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะมีบทบาทในการเป็นนักวิจัยรวม ไขกระบวนกรวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษา นักวิชาการและตัวแทนชาวบ้านอันเป็นการสะท้อนข้อมูลที่มาจากความเป็นจริงของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน 5 กลุ่ม ที่อยู่ภายใต้บริบทของชุมชน ทั้งด้านสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสุข มากกว่าการให้น้ำหนักในการศึกษาด้านเศรษฐกิจ เป็นมิติเพียงด้านเดียวที่ส่งผลกระทบต่อแนวทางหรือนโยบาย การแก้ปัญหาความยากจนในระดับชาติ

๒. ศักยภาพของความยากจนที่ไม่ได้จำกัดเพียงแต่ความยากจนด้านรายได้ เท่านั้นแต่ควรครอบคลุมประเด็นการเข้าถึงทางด้านโอกาส สิทธิ อำนาจ ในด้านความยากจนระดับครอบครัว ชุมชน รวมทั้งประเด็นต่างๆ เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงบริการสาธารณสุขของรัฐ และการเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐ และอื่น ๆ ในมุมมองของคนในชุมชน

๓. ควรศึกษาประเด็นกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เศรษฐกิจชุมชนและชาวบ้านทั่วไปรวมทั้งกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในชุมชนในการสร้างและพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔. ควรศึกษาประเด็นเรื่อง ยุทธศาสตร์ หรือแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับครอบครัว ระดับกลุ่ม เครือข่าย และระดับชุมชน

๕. ควรศึกษาประเด็นเรื่องการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน 5 กลุ่ม ในการเพิ่มโอกาสและเพิ่มคุณภาพในการเข้าถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

๖. ควรส่งเสริมให้มีกลุ่มอื่นๆ เชื่อมโยงกัน เช่น กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มเย็บ เสื้อผ้า กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน และกลุ่มทอผ้าแม่ใจ กลุ่มผลิตปุ๋ยหมักหรือสารชีวภาพ เพื่อสร้าง เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

ภาคผนวก ข.
กิจกรรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลการวิจัยไปใช้

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

๑. สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาทางด้านสังคมศาสตร์ เช่น รายวิชาเศรษฐศาสตร์มหภาค รายวิชาเศรษฐกิจประเทศไทย รายวิชาเศรษฐศาสตร์จุลภาค และรายวิชาการพัฒนาเศรษฐกิจไทย ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานในระดับการกำหนดนโยบายให้การพัฒนาองค์การในรูปแบบของเครือข่าย และพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ให้ความทันสมัยพร้อมใช้งาน โดยการเชื่อมโยงข้อมูลจากส่วนงานต่างๆกับองค์การ เพื่อใช้เป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้มีความรวดเร็วทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

๒. กิจกรรมด้านการพัฒนาการบริหารงานเครือข่ายชุมชน

๑. สามารถพัฒนาการบริหารงานเครือข่ายชุมชน สมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมีความเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จในภาพรวม สร้างการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและวัฒนธรรมองค์กรของสมาชิก

๒. ทำให้เกิดกิจกรรม การสร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในเครือข่าย มีเวทีระหว่างคนทำงานเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการทำงานด้านต่างๆ รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

๓. มีช่องทางการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ง่ายต่อการเข้าถึงที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน เช่น สร้างระบบการส่งต่องาน และสร้างเว็บไซต์เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับทีมงานวิจัยและนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ และสาขาวิชาการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

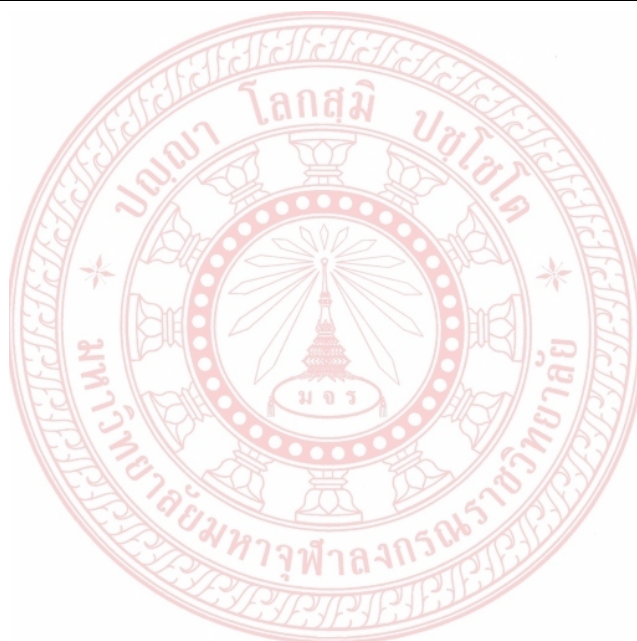

ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การรูปแบบการดำเนินงานของ เศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบน	ได้รับทราบสภาพปัญหาการ รูปแบบการดำเนินงานของ เศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือ ตอนบน	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถวิเคราะห์ ส ภาพ ปัญหา การ รูปแบบการดำเนินงาน ของเศรษฐกิจชุมชนใน ภาคเหนือตอนบน
๒. การทบทวน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการลด ต้นทุน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ รูปแบบการดำเนินงานของ เศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือ ตอนบน	ข้อ ๑ - ๒	ทำให้ได้ตัวแปรปัจจัย/ ที่ส่งผลปัญหาการ รูปแบบการดำเนินงาน ของเศรษฐกิจชุมชนใน ภาคเหนือตอนบนและ ได้กรอบแนวคิดในการ ดำเนินการวิจัย
๓. การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ ชาวบ้าน กลุ่มของ เศรษฐกิจชุมชนใน ภาคเหนือตอนบน	ทราบถึง ปัญหาและรูปแบบ การดำเนินงานของเศรษฐกิจ ชุมชนในภาคเหนือตอนบน	ข้อ ๑ -๒- ๓	ทำให้สามารถวิเคราะห์ บริบทพื้นที่ และปัจจัย ที่ ส ่ง ผล ต่ อ ก า ร พัฒนาการดำเนินงาน ของเศรษฐกิจชุมชนใน ภาคเหนือตอนบน
ข้อเสนอแนะอื่นๆ.	ทราบถึงข้อเสนอแนะ รูปแบบ และแนวคิด เพื่อเป็นแนวทาง ในพัฒนาการรูปแบบการ ดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชน ในภาคเหนือตอนบนตามแนว เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความ ยั่งยืนของสังคมไทย	ข้อ ๑๓-๒-	ทำให้สามารถวิเคราะห์ รูปแบบการดำเนินงาน ของเศรษฐกิจชุมชนใน ภาคเหนือตอนบนตาม แนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความยั่งยืนของ สังคมไทยทั้งมวล

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๕รายงานฉบับ. สมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่ สามารถตอบวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยทุกประการ	ข้อ ๑๓-๒-	ได้รายงานการวิจัยที่มี คุณค่าสามารถตอบ วัตถุประสงค์ของการ วิจัยและรูปแบบการลด ต้นทุนการปลูกข้าวเชิง พุทธวัฒนธรรมใน จังหวัดราชบุรี

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แนวทางการสัมภาษณ์

เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....

สถานที่สัมภาษณ์.....วัน เดือน ปี.....เวลา.....

1. รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

- 1) ดานบุคคล
- 2) ดานงบประมาณ
- 3) ดานวัสดุอุปกรณ์
- 4) ดานการบริหารจัดการ
- 5) ดานการมีส่วนร่วม

2. สภาพปัญหาการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนมีปัญหา ต่างๆ ในด้านต่อไปนี้

- 1) ดานบุคคล
- 2) ดานงบประมาณ
- 3) ดานวัสดุอุปกรณ์
- 4) ดานการบริหารจัดการ
- 5) ดานการมีส่วนร่วม

3. ความต้องการในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
ในภาคเหนือตอนบนมีอย่างไรบ้าง ในด้านต่อไปนี้

- 1) ด้านบุคคล
- 2) ด้านงบประมาณ
- 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์
- 4) ด้านการบริหารจัดการ
- 5) ด้านการมีส่วนร่วม

แบบสรุปโครงการวิจัย

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ : ว. 067 / 2559

ชื่อโครงการ : รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ

ตอนบน

หัวหน้าโครงการ : ผศ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ : 081 – 374 – 7846

E-mail – address : Phatraphol1@hotmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาแนวทางการดำเนินชีวิต แนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถ ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความภูมิคุ้มกัน ใน ตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของ คนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดี ประเทศไทย ถือว่าภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและเป็นอาชีพพื้นฐานของประเทศ และเป็น

เครื่องกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมนั้น เป็นกลุ่มที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ความยากจนในภาพรวมของประเทศยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ 84.2

จากปัญหาและความสำคัญต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสมควรที่จะทำการศึกษา เรื่องรูปแบบการประยุกต์แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพี่น้องประชาชนชาวภาคเหนือตอนบน การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละจังหวัดในภาคเหนือตอนบน โดยจะผสมผสานและประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทุนทางสังคม (Social capital) ที่มีอยู่แล้วมากำหนดอนาคตของชุมชนและประชาชนในภาคเหนือตอนบนที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน รวมถึงประชาชนมีความสุขในวิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชสืบต่อไป

ผู้วิจัย มีความสนใจพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ การพึ่งพาตนเอง การสร้างสังคมอยู่เป็นสุขมี การเรียนรู้ต่อเนื่องและยกระดับองค์ความรู้ สร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งการค้นหาคำ ความจริงในการส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนดำรงชีพเพื่อความ ยั่งยืน ในการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่กลไก การเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนและการจัดการความรู้ ของชุมชน สังคมและประเทศชาติ ให้มีประสิทธิภาพของเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน
- (2) เพื่อศึกษาแนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- (3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

ผลการวิจัย

1) รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน การสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน” โดยมีรูปการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน ประกอบด้วย 4 รูปแบบที่ 1. การลดราย 2. จ่ายเพิ่มรายได้ 3. การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน 4. การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

2) แนวทางของปราชญ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1) ด้านบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มต้องการศึกษาอบรมและดูงานด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ 2) ด้านงบประมาณ พบว่า มีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและต้องการให้มีการระดมทุนภายในกลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรองและให้ เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการ 3) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่พบว่า มีความต้องการวัสดุ อุปกรณ์ที่มีมาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอ ต่อความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม ให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) ด้านการบริหารจัดการพบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความต้องการอบรมการจัดการ ด้านการผลิต การตลาด การบรรจุหีบห่อ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ 5) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กรรมการและสมาชิกมีความ ต้องการอบรมพัฒนาการทำงานเป็น ทีมและเทคนิคการทำงานต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3) ผลศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน 1) ด้านบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม 2) ด้านงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งสาเหตุมาจากต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก และต้องจ่ายค่าวัตถุดิบและแรงงานด้วยเงินสด 3) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า กลุ่มต้องนำวัตถุดิบเขาจากภายนอกและมีราคาสูงไม่สามารถ ควบคุมคุณภาพวัตถุดิบได้ 4) ด้านการบริหารจัดการ การบริหารการเงินและบัญชี พบว่า สวนใหญ่เป็นบัญชีแสดงรายการรับ

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น
 (ภาษาอังกฤษ) Assistant Professor Dr. Phatraphol Jaiyen
 เพศ ชาย
 ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะสังคมศาสตร์ มจร
 สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 โทรศัพท์/โทรสาร ๐๘๑-๓๗๔-๗๘๔๖
 E-mail – address Phatraphol1@hotmail.com
 ที่อยู่ (ที่บ้าน) ๑๒๓ ม.๗ หมู่บ้านหนองงูเหลือม ต.เมือง จ.หนองงูเหลือม อ.
 นครปฐม

โทรศัพท์

๐๘๑๗๘๔๖-๓๗๔-

ประวัติการศึกษา (ปริญญาตรี – เอก ; สาขาและสถาบัน)

ปริญญาเอก : ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยอัมเบตการ์มาราฐาตา อินเดีย

ปริญญาโท : เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยอัมเบตการ์มาราฐาตา อินเดีย

ปริญญาโท : รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยดิลก อินเดีย

ปริญญาตรี : พุทธศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติ

- ความรู้และความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัย

ข. ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

- สามารถนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- สามารถทำให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขอย่างยั่งยืนได้

- รูปแบบการพัฒนาคนไทยให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยการพึ่งตนเองได้
- ค. ผลงานอื่นๆ เช่น ตำรา บทความสิทธิบัตรฯลฯ

บทความวิจัย

- ความรู้และความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ -

บทความวิชาการ

- การพัฒนาที่ยั่งยืนในยุคโลกาภิวัตน์
 - ทฤษฎีทางตันหรือทางรอดของสังคมไทย
- จ. สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องชาญ
- สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ทั่วไป), เศรษฐศาสตร์มหภาค , เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน(
- สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (ภาวะผู้นำเชิงพุทธ)
- การปกครองท้องถิ่น และการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ)สาขาวิชารัฐศาสตร์
- ฉ. ภาระงานในปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มจร